

Palatul DE JUSTIȚIE

REVISTĂ DE INFORMARE ȘI CULTURĂ JURIDICĂ

ZIDUL... CULTURII JURIDICE (VI) *(Dez)iluziile profesionale sau Trecătoare melancoliei de generație*

Prof. univ. dr. av. **IOAN CHELARU**, președintele Uniunii Juriștilor din România

Motto: „Un lucru, ca să fie bine judecat,
trebuie judecat de cei pricepuți,
iar nu de cei mulți”.

(Platon)

Mi s-a făcut reproșul că am devenit, și nu doar eu personal, ci toată redacția revistei **Palatul de Justiție**, depresivi, noi am fi - cu alte cuvinte - ca niște avertizori pentru dezastru în lumea dreptului. Noi anunțăm apocalipse de sistem, dezagregări de concept, disiparea ideii, moartea lumii noastre, degingolada ideii de dreptate, eșecul politicilor publice cu aplicare în zona justiție. Noi suntem conservatori ai literei, oameni de Curte atașați pasmanteriei de nuanță, răsfățați ai catedrei prinși în duhul altor veacuri de mult depășite, noi suntem din „**vechea gardă**”. Noi incriminăm Inteligența Artificială, viața acestui veac tehnologizat, nu mai avem privirea senină a speranței. Am fost acuzați, deci, de apetență psihanalizabilă pentru finalul nedrept al lumii juridice clasice.

Pentru că tema acestui număr este „Sistemul judiciar și inventarul (dez)iluziilor profesionale”, nu vreau să-i contrazic întru totul pe aceia care ne cataloghează astfel ca apologeți ai finalului și afirm că în proximitatea ideii de sfârșit al lumii, al unor epoci sau ideologii s-au născut

marile câmpuri noi ale gândirii pozitive. Chiar și viața omului se raportează la finalul ei la corolarul dreptății divine de după ceasul morții. Vreau să spun că nu se poate să nu fii atent la anumite dezagregări când ai în vedere posibilitatea și spaima sfârșitului unei epoci în care s-au ridicat instituții și oameni de mare calibru.

Cred că generația mea este pe muchia unor schimbări radicale și care nu sunt neapărat bune și putem fi, într-adevăr, acuzați de părtinire, pentru că ne iubim istoria proprie, sistemul de școală juridică, lectura clasică, experiența sălii de judecată în care domneau lorzi ai culturii juridice (ce vremuri!). Suntem părtinitori pentru că vedem lumea în lumina cărților pe care le-am studiat, noi putem privi din perspectiva unor maeștri care ne-au învățat și format, noi suntem tributari ai unor metehne academice de neiertat astăzi în era specializării, și da, ne place să fim triști că ni se distruge lumea și tatonăm finalul, avertizăm, strigăm, îndemnăm la penitența studiului temeinic. Noi grădănim cu dichiseală o memorie plină de

> 2

DIN SUMAR:

OVIDIU PREDESCU

PARTEA CEALALTĂ A BINELUI ȘI A RĂULUI - PROLOG LA O NOUĂ PARADIGMĂ A MORALEI, A DREPTULUI ȘI A JUSTIȚIEI
pag. 4

MARIUS MORARI

SISTEMUL JUDICIAR ȘI INVENTARUL (DEZ)ILUZIILOR PROFESIONALE
pag. 6

VALERIUS M. CIUCĂ

ILUZII ȘI DEZILUZII ÎN DREPT. PROVOCĂRILE DREPTULUI ÎN LUMEA CONTEMPORANĂ
pag. 8

MIHAI ADRIAN HOTCA

CÂT DE MACHIAVELIC ȘI CÂT DE ACTUAL ESTE NICCOLÒ MACHIAVELLI?
pag. 11

EVELINA OPRINA

TROIENII (IN)JUSTIȚIEI SAU DESPRE ZĂDĂRNICIREA CONTROLATĂ A UNEI PUTERI
pag. 14

GABRIELA BALTAG

TRECĂTORI PE CULOARELE (NE)DREPTĂȚII
pag. 16

ADRIAN SEVERIN

UN SISTEM JUDICIAR VICIAT ȘI UN JURIST (DEZ)ILUZIONAT
pag. 18

VIOREL ROȘ

LIPSA ȘI SINGURĂTATEA JUDECĂTORILOR
pag. 24

BOGDAN CIUCĂ

(DEZ)ILUZIILE PROFESIONALE. CAUZE DE FOND ȘI FORMĂ...
pag. 28

> 1

oameni, fapte și cărți de o rară valoare și asta ne dă dreptul ca uneori să fim depre-sivi sau dezamăgiți în mod radical.

Intenția noastră nu este (a mea în niciun caz!) însă de a predica dezastrul, ci de a reaminti despre modalitățile gândirii juste, obligatorie pentru domeniul nostru, noi putem demonstra cu certitudine care va fi rezultatul unor decizii luate sub impulsul particular al unor politici periferice cu ape-tențe universaliste. Știți la ce mă refer, la toată zarva corectitudinii politice, la standardizarea efortului anticorupție, la abolirea genului în text legal, la abandonul definiției familiei, la siluirea dispersantă a conceptului de suveranitate, la textul de lege alterat de conceptul străin spiritului național și școlii proprii, la crearea unor poli de putere cvasi-politice care căpușează sistemul judiciar și îl domină din umbră etc., etc.

Pe când eram noi tineri, asemenea avertizori, eremiți ai bibliotecii, ne predica și nouă consecințele unor decizii în privința legilor sau a școlilor de drept particulare și au avut dreptate. Timpul a dovedit că rezerva lor față de iminența schimbărilor la care am asistat era justă. Generația mea s-a făcut că nu aude, poate chiar nu auzeam, pentru că eram și noi în plină ofensivă profesională, ne zideam castele de celebritate, eram avizi de succes, însetați de admirația auditoriului, vanitoși și tineri.

Noi credeam prin anii '90 că intrăm într-o eră limpede, cu o școală deschisă tuturor, cu libertăți, cu dialog și dezbatere și nu am simțit când și cum anume acestea toate au devenit capcane primejdioase. Eram oameni de lume și oameni ai lumii, adaptabili, siguri pe noi și siguri pe reușitele noastre, eram veseli, nu ne vizita prea des melancolia, nu bănuiam că ne supunem de fapt eroziunii. Când s-a scris textul actualei Constituții, credeam că e gata, ne-am pus pirostria rostului în eternitate, ca țară. După doar câțiva ani i-am văzut fisurile, căci ne-am grăbit s-o adoptăm, fără să gândim că indivizi perfizi vor specula defectul literei în atavicul joc al ierarhiei de putere.

În ceea ce ne privește, credem că ne respectăm bine chemarea de a spune nu că ne așteaptă sfârșitul dreptului sau al dreptății, moartea Justiției, ci că ne așteaptă episoade nefaste ale unei ere care se face vinovată, în conștiință, de relativizare maximă a criteriilor de adevăr, că litera este pusă în discuție, conceptul, tăvălit până la nivelul de cuvânt comun polisemantic și relativ, gândirea juridică articulată pe logica binară a adevărului și falsului, abandonată, comportamentul just sau injust, psihologizat la extrem, aserțiunea etică pozitivă, abandonată. Avem o criză a dreptului doar dacă o circumscriem crizei omului și a limbajului său. Nu este prima oară când afirm acest lucru și o voi repeta până la urmă: paradigma civilizației umane se schimbă, Dreptul NU.

Dacă ne putem detașa pentru câteva momente și să privim de deasupra tuturor problemelor care ne stau în față, putem vedea că adevăratele necazuri ale lumii de azi sunt în altă parte și nu sunt ale dreptului ca știință: sunt probleme

politice, de reșezare ideologică, de drămuire chibzuită a resurselor, probleme identitare, probleme naționale chiar, imense necazuri economice, conflictele armate și cohorta lor de abuzuri internaționale, imense interese ilicite economice, și, deasupra tuturor, există **foamea de putere**.

Peisajul acesta care aduce cu Turnul Babel, greu de gestionat mintal și greu de apreciat la adevărata dimensiune, conduce la o concluzie: **Pax Aeterna**, așa cum a fost construită filosofic de Immanuel Kant după ideile iluministe avansate chiar înaintea lui de câțiva visători, a rămas a fi ceea ce și-a dorit să fie *ab initio*, respectiv o teză și un proiect umanist și un sistem filosofic rațional ideal. Acest proiect a fost confiscat ideologic în timp prin crearea UE și aplicat în literă chiar în acele aserțiuni pe care filosoful le condamnă și încearcă să le îndepărteze. Ca atare, mai curând ca proiectul în sine, s-au împlinit temerile și riscurile unionale.

Iată, citez cu titlu de exemplu: „Un stat nu este (ca solul pe care se află) o avuție (patrimonium). El este o societate de oameni, căruia nimeni, altul decât el însuși, nu îi poruncește și nu dispune asupra sa. El își înalță trunchiul pe propria-i rădăcină, iar anexarea sa altui stat, întocmai unui altoi, înseamnă negarea existenței sale ca persoană morală, făcând din cea din urmă un lucru și contrazicând astfel ideea de **contract originar**, fără de care nu poate fi gândit niciun drept asupra unui popor”. Ni se pare nouă sau unele state ale Europei au achiesat unui contract inegal sinalagmatic și inegal oneros?

Respectă astăzi în Europa libertatea juridică a membrilor săi, condiție fundamentală a posibilității federației sau uniunii unor state libere? Cred că aceasta este o temă de seminar special sau, oricum, o temă de studiu destinat consultării publice, ca să știm cum stăm într-adevăr. Aservirea Constituțiilor sau limitarea suveranității unor state este conformă principiilor originare care derivă, toate, din judecățile analitice kantiene și apoi însușite de corpul politic ce a creat-o? Ne întrebăm. Or, prinse de o suspectă amnezie principială, statele puternice ale Europei tratează principiile de bază ca pe niște teze devenite, între timp, neconforme?

Și ca să revenim la tema numărului de acum al revistei noastre, iată, integrarea noastră europeană este, din anumite pricini bine conturate, o **Deziluzie**. Europa, ca structură juridică, este deziluzie, pentru că nu sunt respectate în literă principiile fundamentale de drept care au dus la crearea ei. Nu dreptul este beteag aici, betșugul aparține omului, liderilor. Natura umană are o vină, nicidecum dreptul. Orice tratat ori convenție este creată după regulile contractului; or, regulile contractuale sunt nepieritoare, modalitatea venală în care sunt manageriate aceste reguli este abuzivă. Egalitatea este manevrată ca o unealtă ideologică cochetă, ca un ornament politic mediatic și asta duce în derizoriu dreptul european și justiția europeană. Efortul legislativ comunitar este ca o bombăneală gregară căzută pe capul nostru și care ne încurcă sistemul, deja confuză, a practicii judiciare.

„Europa,
ca structură juridică, este
deziluzie, pentru că nu sunt
respectate în literă principiile
fundamentale de drept
care au dus la
crearea ei

Aidoma, dar la alt nivel, se petrece cu marea deziluzie a Drepturilor Omului: ceea ce a fost considerată o vreme marea cucerire a secolului XX, marea creație a spiritului uman occidental, a devenit în mâinile expansive ale capitalismului un instrument de manipulare și abuz. Convingerea tot mai apăsătoare că drepturile omului, în numele cărora se aplică justiția unei Curți europene, sunt doar o creație vidă de conținut, un instrument al aservirii și o ideologie, în fapt, este o problemă de care generația noastră va trebui să dea socoteală. Impunem tezele Chartei unor națiuni care nu trăiesc și nu au trăit ca noi, națiuni care au o lege proprie în sângele a mii de ani de istorie. Sunt națiuni cu un alt fel de a fi în lume și, iată, le asediază Occidentul cu savantlăcurile sale pompoase, străine firii lor.

E timpul să înțelegem că toate distincțiile analitice nu au decât o valoare metodologică adecvată modului occidental de a fi în lume, exclusiv. Este timpul de a regândi întregul, ca să putem aprecia ce este în jurul nostru, poate este cazul să abandonăm tezele modernității și să mergem mult înainte-înapoi, la unitatea gândirii presocratice, să lăsăm în urmă disjuncțiile rațiunii care au condus la eșecul democrației. Aceasta este atitudinea severă, temerară, dar este atitudinea de

criză care merită mai multă inteligență și o sănătoasă măsură, efortul de a avea viziunea întregului, anterioară oricărui act decisiv pentru ceea ce suntem azi.

Suntem ca niște rătăciți confuzi și apucăm pe toate cărările deodată, în cunoaștere și în viețile personale. Acei puțini care au înțeles pricinile acestei rătăcirii, bieții artizani ai omului nou-nouț, vor să ștergem totul din ce am fost și știm până acum, să gândim altfel, să ne resetăm în alte tare de gândire și valoare, să ne primenim în haine false, să fim ferice și plutitori în vaga nepăsare a fericirii și prosperității în orașele ultra-suficiente de 15 minute la pas, să nu vedem lumea, căci va veni ea la noi în sufragerie, pe un ecran cât un perete. Cam acesta este tabloul vieții viitoare.

Pasiunea pentru istorie și percepția a ceea ce se petrece astăzi în lume e singura cale de a vedea că omul nu s-a schimbat în niciun fel, că au fost mereu imperii și robi, și voința de putere, și dragoste de aur, și sete de sânge, și pasiuni, și răzbu-nare, lideri și suflete moi. Singurul lucru care nu s-a schimbat vreodată și nu se schimbă este taina aceea pe care curiile au smuls-o din templu: DREPTUL, regula de aur a vieții care îl distinge pe om ca regn, ca ființă vie rațională, **Fundamentum autem est iustitiae fides, id est ditorum conventorumque constantia et veritas** (fundamentul justiției este buna-credință, adică fidelitatea și adevărul față de cele

spuse și convenite) sau **cessante ratione legis, cessat eius dispositio** (dacă încetează rațiunea legii, încetează și dispoziția ei), aceste reguli, alese la întâmplare din corpul dreptului sacru, sunt, dincolo de orice dubiu, axiome de când e lumea, chiar dacă și-au găsit exprimarea primă la jurisconsultii romani. La fel, principiile contractului, ale accesunii, principiile filiației, inclusiv în situația în care vor naște bărbații fals-adaptați acestui travaliu, regulile fidejusiunii ș.a.m.d.

Toate ideologiile, sistemele filosofice, chiar, au fost abandonate, materia tare a epistemologiei și hermeneuticii se schimbă mereu, trăim în post-adevăr, experimentăm, suntem imaginativi și îndrăzneți în ceea ce dăm tiparului, dar au rămas esențele. Mersul lumii este în cercuri, imperii se nasc și se sting, toate aceste egalitarisme de azi vor sfârși în arteziană fragilă, pe nesimțite, pentru că nu sunt decât niște palide închipuiri care contrazic natura, puterea, firea omului și destinul Istoriei care ne transcende pe toți.

Esența optimismului nostru este aici: noi știm că aceste încercări temerare de schimbare a omului și lumii nu vor avea succes decât temporar și imperfect. Dar dacă este să dăm publicității **deziluziile** care ne încearcă, ne rămâne să amintim câteva din proximitatea vieții noastre profesionale imediate. Iată, o primă categorie are în vedere organizarea sistemului judiciar, respectiv: continua stare

„DREPTUL
este regula de aur a vieții,
care îl distinge pe om ca regn,
ca ființă vie rațională”

de reformă a justiției, amestecul media în dreptatea publică și presiunea acesteia asupra imperativului justiției, autoritatea excesivă a unor segmente din corpul procurorilor, descalificarea metodică a muncii avocatului, pensionarea timpurie a magistraților, fiecare cu nenumărate subcategorii de deziluzii punctuale.

Sub aspect teoretic și abstract, avem în vedere, ca **deziluzii**, calitatea actului de legiferare, strâns legat de calitatea și voința legiuitorului, non-calitatea corpusculului de legi, contradictorialitatea și inconsecvența lor, volumul excesiv, criza perpetuă a școlii de drept cu directă referire la nivelul pregătirii profesionale teoretice a absolvenților, autoritatea cognitivă și etică a corpului profesional din întregul sistem judiciar.

Despre toate acestea am scris cu toții și suntem într-un moment în care s-a ivit nevoia unui rezumat care să ne țină în starea de vigilență necesară, și pe noi, și pe aceia care sunt la început de carieră sau de școală de drept. Viața în domeniul juridic nu este un câmp cu maci înmiresmat, din orice perspectivă am privi. Din punctul nostru de vedere, credem că tineretul aspirant la o carieră judiciară trebuie avertizat, dacă nu cumva obligat să se subscrie vocației. Dacă nu există chemare, talent, aprehensiune morală la sacrificiu, să se renunțe. Am întâlnit persoane care au plecat din profesie pentru că trăiau un chin continuu, o inadecvare improprie persoanei și care au avut curajul să meargă spre zona în care și-au găsit împlinirea. Acestea sunt cazuri rare și salutare de reconversie dramatică, cazuri pe care le salut.

Ne dorim să se știe că atunci când mergi la instanță nu mergi la serviciu, lucrezi un număr de ore și apoi pleci detașat în propria viață, complet rupt de dosare. Nu se poate, pentru că această muncă, indiferent dacă se exercită la bară sau din tronul magistraturii, te confiscă cu timpul tău cu tot. Cărțile, filmele, micile exerciții societare de timp liber se vor subordona unor tipare mentale care au legătură cu profesia. De asta nu este ușor și nu este pentru oricine. Am reflectat mult la cummul de cauze pentru care sistemul nostru este bolnav și mereu convalescent și am găsit acest morb al inadecvării indivizilor la viața sistemului și care afectează întregul, fără îndoială. Pentru a fi magistrat sau avocat, pentru a lucra alături și pentru om, este necesar să te condamni la a fi oarecum inactual, un alt tip de caracter și de model, unul excepțional, să te înscrii în altă „categorie stilistică” umană, să fii domn, să fii cult, să fii respectabil începând din familie și de la primul pas în afara casei.

Generația mea a crescut cu ideea acestei respectabilități funciare a juristului, atitudine care nu se confundă cu aceea înțepeneală rigidă a funcționarului veleitar și diletant. Deziluzia cea mai mare pe care o trăiesc în aceste timpuri este că nu mai văd să crească acei oameni care răspândesc naturalețe, umor fin, grație, dar și sobrietate, respectabilitate și forță, oameni a căror prezență este nutritivă și privilegiată, modele de reușită culturală. A fi om de Drept este identic cu a fi om de cultură. Cu cine defilăm noi astăzi, mă întreb, cum va fi „noua gardă”? ■

BRADU NEAGU & ASSOCIATES

With over 10 years of expertise in the legal business, Bradu, Neagu & Associates have come to the strong belief that every problem has more than one solution and the secret to finding that particular solution which is best suited to our client's specific case is the capacity of having a fresh perspective and a dedicated mindset.

Roman Bradu, member of the Bucharest Bar is a white collar litigator whose experience provides his individual and corporate clients with valuable insights into the most high-stakes criminal enforcement issues, both before and after an enforcement case begins, from compliance counseling to internal investigations to criminal defense before the courts of law.

His clients are both international and Romanian companies, acting mainly on behalf of the management of the companies and he was involved within some of the most prestigious criminal cases related to money laundering and tax evasion.

Str. Caderea Bastiliei, Nr. 41,
Et. P, Sector 1, Bucuresti

www.bradulex.com

+40 (372) 918 791

ÎN PARTEA CEALALTĂ A BINELUI ȘI A RĂULUI

Prolog la o nouă paradigmă a moralei, a dreptului și a justiției

Prof. univ. dr. OVIDIU PREDESCU, prim-vicepreședinte, Uniunea Juriștilor din România

Viața! Legat de ea s-au exprimat atâtea păreri, s-au formulat o groază de definiții, unele mai docte decât altele. Personal consider că viața este un dar condiționat de alegerea între bine și rău în funcție de cunoașterea unei epoci sau a alteia. Dar cine decide ce este bine ori ce este rău? Zicerile din Cartea Sfântă („Să nu furi!”, „Să nu ucizi!”, „Să nu preacurvești!” ș.a.) ori din alte religii, norma morală, interesele de moment ale celor puternici susținute prin însăși norma juridică, diverse conjuncturi ori chiar conjeturi etc.?¹ Pot doar să-mi închipui că viața este esențială și că fiecare secundă a ei contează; că adevărul și sistemul de valori din jurul său, precum și dorința/dragostea pentru adevăr a omului sunt impulsurile care îi guvernează existența, care însă ar trebui răsplătite mai înainte de orice aici, pe pământ. Dar neadevărul, judecățile false care au direcționat adesea acțiunile oamenilor de-a lungul zbuciumatei istorii a societății omenești în favoarea opresiunii și crimelor milenare fără de sfârșit unde pot fi ele plasate? Încercarea sisifică de a răspunde la o asemenea întrebare filosofică, în principal, mă duce cu gândul la Friedrich Nietzsche, cel care a pledat pentru o filosofie a viitorului opusă celei dogmatice, ca, de pildă, doctrina Vedanta în Asia și platonismul în Europa, precum și creștinismul, acel platonism pentru „popor”, care aprecia că „A recunoaște neadevărul drept condiție a vieții înseamnă, firește, a opune rezistență într-un mod periculos sentimentului obișnuit al valorii; iar o filozofie care îndrăznește să facă una ca asta se plasează singură deja dincolo de bine și de rău”².

Și poate tot acolo, uneori, fie-mi permis să afirm, ar trebui să fie locul adevărului judiciar pronunțat de o instanță judecătorească. Aceasta pentru că, prin natura sa, fiecare om consideră că dreptatea este de partea sa, fie că a acționat ori ba în litera și spiritul de moment a ceea ce se

“*Trăim de la început
și până la ultima suflare
cu iluzia că știm ce este
bine și ce este rău
în încercarea noastră
de a fi deasupra
celorlalți*”

consideră a fi bine sau rău. Astfel, vom întâlni puțini semeni de-ai noștri care să fie mulțumiți de o hotărâre judecătorească (de pildă, pronunțată într-o cauză civilă, ca să nu mai vorbim de sentințele date în cauzele penale) care contravine intereselor lor și aceasta chiar și în situațiile în care, în mod evident, instanța a stabilit un adevăr judiciar neîndoielnic.

După cum se știe și așa cum ne spune și adagiul „*Fiat iustitia, pereat mundus*” [„Să se facă dreptate (chiar de ar fi) să piară lumea”], scopul dreptului, începând cu Roma antică și până în zilele noastre, l-a constituit realizarea dreptății. Și mai știm că în cadrul unui stat de drept care se vrea just și corect în aplicarea legii, fără excese (atunci când înfăptuirea justiției este dusă la absurd, „când aplicarea normelor legale produce, practic, efectul opus celui urmărit de legiuitor”), este necesară o legătură strânsă dintre drept și morală. Așa fiind, „morală, fără drept, este imperfectă, lipsindu-i instrumentul de implementare, iar fără morală dreptul nu este decât un sistem mecanic incapabil de o apreciere corectă a realității”³. Și pentru ca o sentință judecătorească să nu dispună în favoarea „răului” devenit peste noapte „bine”, magistratul de scaun trebuie să cunoască în egală măsură atât norma juridică, cât și norma morală și să acționeze cu dreaptă judecată pentru pronunțarea unei hotărâri legale și temeinice. Și, uneori, trebuie să o facă chiar dincolo de bine și de rău...

De asemenea, cel ce nu știe ce este binele, nu știe ce este răul, adică ceea ce este moral sau imoral. Deopotrivă, se spune că omul are mai multă înclinație spre rău, care ar fi și cea mai cumplită putere a sa, el fiind considerat și cel mai nemilos dintre animale, însă „*animalul a cărui evoluție nu s-a încheiat încă*” (s.orig.)⁴. Și aceasta în contextul în care ni se amintește mereu că trebuie să facem bine, să fim solidari, să ne iubim unii pe alții, chiar și pe cei răi, în speranța că se vor îndrepta cândva... Așadar, pentru ca să se fi ajuns

la bine e posibil să fi fost nevoie ca mai înainte să se fi manifestat răul. Dar când oare a început răul? Și cum a lăsat el locul binelui tocmai pentru aș lua răgazul necesar să (re)înceapă iarăși? Există o linie de separare între rău și bine, și dacă da, atunci care ar fi aceea?

Friedrich Nietzsche arăta că omul (acel ce care dorește să fie supraînălțat pentru a deveni „Supraom”) caută „să fie mai bun sau mai rău”, deoarece răul cel mai mare este folositor pentru cel mai mare bine, bucuria fiind prilejuită „de păcatul cel mare, ca și de marea *mângâiere* (s.orig.)”⁵. Același Nietzsche într-o altă operă a sa ne atrage atenția, oarecum profetic, că într-o zi poate „conceptele cele mai solemne pentru care lumea a luptat și a suferit cel mai mult, cele de «Dumnezeu» și de «păcat», nu ni se vor mai părea mai importante decât i se par unui bătrân jucăria și mahnirea unui copil. Și poate că atunci «bătrânul» va avea nevoie de o altă jucărie și de o altă mahnire - rămânând tot copil, veșnic un copil!”⁶.

Și cum o nouă eră bate la ușa omenirii - *Era Inteligenței Artificiale (IA)* - cu privire la care nu putem încă prevedea cu precizie unde ne vor conduce tehnologiile azi emergente, sigur pentru „bătrânul” zilelor noastre, adică pentru cei mulți, tot mai mulți oameni simpli, săraci și neajutorați trebuie găsită o nouă „jucărie”, o nouă credință, poate generată de ChatGPT 3, 4 ș.a., pentru afirmarea unui alt bine și a unui alt rău; din nefericire cu același scop: cei mai mulți dintre oamenii comuni (inclusiv creatorii de valori din știință, arte, filosofie etc.) care constituie majoritatea în societate trebuie sacrificați din nou, jertfiți mereu și mereu pentru ca cei puțini, tot mai puțini și influenți oameni ai planetei să profite din plin de realizările noii ordini digitale. Cu toate acestea, modul în care „IA” va interacționa cu sacrul, cu căutarea spiritualității, cu practica rugăciunii depinde numai de noi, deoarece acesta atingând cel mai sensibil, gingaș și subtil resort al vieții - forul nostru interior -, trebuie tratat cu cea mai mare atenție și răspundere”⁷.

¹ A se vedea și Ovidiu Predescu, Dincolo de bine și de rău - Parafraze de vacanță, disponibil pe <https://www.juridice.ro/essentials/7125/dincolo-de-bine-si-de-rau-parafraze-de-vacanta>, accesat la 5 noiembrie 2023.

² Friedrich Nietzsche, Dincolo de bine și de rău. Prolog la o filozofie a viitorului, Ed. Humanitas, București, 2016, pp. 9, 16.

³ Andrei Duțu-Buzura, Fiat iustitia, pereat mundus, disponibil pe <https://andreibd.medium.com/fiat-iustitia-pereat-mundus-3960cc261806>, accesat la 3 septembrie 2023.

⁴ Friedrich Nietzsche, Dincolo de bine și de rău. Prolog la o filozofie a viitorului, cit. supra., p. 80.

⁵ Friedrich Nietzsche, Așa grăit-a Zarathustra, Editura Antet, pp. 168, 251.

⁶ Friedrich Nietzsche, Dincolo de bine și de rău. Prolog la o filozofie a viitorului, cit. supra., p. 74.

⁷ Ovidiu Predescu, Ovidiu-Roland Predescu, Inteligen-

În același timp consider că „pe măsură ce societatea IA va atinge un anumit grad de dezvoltare, chiar ajungând la nivelul de inteligență conștientă, se va impune cu necesitate crearea unui Drept al IA, ca element important și de nedespărțit al transformării digitale a societății. Însă deosebit de important și de luat aminte pentru viitorul speciei noastre este faptul că atât societatea IA, cât și dreptul IA nu sunt *inevitabile* (s.orig.), ci *ele sunt produsele deciziilor noastre* (s.orig.)”⁸ - mai bune ori mai rele...

Mai mult, trăim de la început și până la ultima suflare cu iluzia că știm ce este bine și ce este rău în încercarea noastră de a fi deasupra celorlalți („dorința de a domina”) prin orice mijloace; după cum mult trâmbițata căutare a adevărului, în orice epocă istorică a umanității, nu a însemnat nimic altceva decât voință de putere susținută prin (ne)adevăruri politice (morale), ideologice, religioase, etnice ș.a. Cât timp acestea au corespuns intereselor de moment ale celor aflați la butoanele puterii, ele întruchipau binele, adevărul de care cine s-ar fi dezis în fapt era catalogat drept un rău social. Însă fiecare dintre noi percepe diferit ce este bine și ce este rău. *Mutatis mutandis* statele și mai nou atotputernicele multinaționale procedează la fel. De aici și veșnica stare de conflict ce caracterizează, din zorii săi, specia *homo sapiens* (la nivel de indivizi, dar mai ales la nivel de grupuri mai mici ori mai însemnate) în lupta sa fără sens pentru putere de dragul puterii, pentru supremație în cadrul speciei, pe de o parte, dar și față de celelalte specii de pe planetă, pe de altă parte. Acest lucru reprezintă principala cauză a numeroaselor crize care s-au manifestat de-a lungul a mii și mii de ani și care azi au devenit tot mai sofisticate cu ajutorul tehnologiilor avansate [a se vedea recent încheiata pandemie de COVID-19, războaiele comerciale și conflictele privind probleme economice și de securitate (mai ales între SUA și China), războaiele informaționale, criza ecologică ori războiul din Ucraina sau conflictul mereu reîncălzit din Orientul Mijlociu, ca să nu mai vorbim de zona atât de încinsă și de disputată a Mării Chinei de Sud - „cea mai importantă întindere de apă pentru economia mondială (...) cea mai periculoasă întindere de apă din lume, locul în care militarii Statelor Unite și China s-ar putea ciocni cel mai ușor”⁹].

Tot aici se înscrie și impasul democrației considerată de unii cea mai avansată formă de organizare și de conducere a unei societăți, încă imposibil de înlocuit cu o altă formă mai bună, adică răul cel mai mic, dacă mă întrebați pe mine. De exemplu, democrația liberală se confruntă cu o estompere, dacă nu chiar cu o negare tot mai accentuată a valorilor tradiționale, inclusiv a celor creștine pe care le-a moștenit, favorizând afirmarea

fa artificială azi. O perspectivă a dreptului, a drepturilor omului, a eticii și nu numai, Ed. Universul Juridic, București, 2023, p. 108.

⁸ Ibid., p. 158.

⁹ Daniel Yergin, Noua hartă. Energie, climă și ciocnirea națiunilor, Ed. Litera, București, 2022, p. 387.

„S-ar impune o nouă paradigmă a dreptului și a justiției, fondată pe necesitatea percepției și rezolvării problemelor lumii de azi”

mediocrității de sus până jos, precum și a dorințelor sale care devin morale în dauna primelor. Aceasta se manifestă la nivelul statului de drept și al instituțiilor sale tot mai neputincioase în fața acțiunilor anarhiste și a curentelor politice extremiste de dreapta ori de stânga, ce încearcă să-și impună propria morală prin distrugerea paradigmei moralei de tip liberal. Și cred că, parafrazându-l pe Nietzsche, dar în contextul lumii de azi, *iubirea pentru aproapele* va fi înlocuită cu *teama de aproapele* ori, și mai rău, cu disprețul provenit din iubire (atât față de aproape, cât și față de dușman), în special când iubim cel mai mult. Ceea ce înseamnă că minciuna statală cu nerușinare susținută în numele popoarelor în pericol de a fi distruse pe altarul luptei dintre globalitate *versus* suveranitate, impostura, setea de răzbunare, corupția de toate felurile, negarea tot mai apăsătoare a cunoașterii fundamentale, ca și a valorilor autentice rezultate din lecturile avansate și din practicile de lectură intensive de-a lungul întregii vieți, în favoarea unei cunoașteri superficiale provenite în principal de pe internet și din rețelele de socializare și a falselor valori cu obstinație promovate prin diverse mijloace puse la dispoziție de mediul digital și nu numai, pierderea propriului sentiment de demnitate și a „încrederii în sine, coloana ei vertebrală” pe fondul augmentării spiritului gregar în dauna celui individual, insecuritatea, estomparea participării active la o societate democratică în calitate de cetățeni bine informați, toate acestea și altele de aceeași natură cu ele ajung să reprezinte binele, să devină morale; în timp ce spiritele înalte care ar putea fi cu adevărat importante pentru societate și care nu se află la remorca intereselor meschine de partid și de stat, iar mai nou corporatiste, precum și ideile lor novatoare sunt stigmatizate cu pecetea răului, făcând să sângereze trupul democrației tot mai fragile a zilelor noastre.

Văzând toate acestea, totuși cum să nu îi dai dreptate filosofului care, acum mai bine de o sută de ani, referitor la stat scria următoarele: „Stat? Ce-i asta? (...) Statul este cel mai rece dintre toate dihanile reci: minte cu răceală și iată minciuna ce scornește din gura lui: «Eu, statul, eu sunt norodul». E o minciună!

(...) Pretutindenea unde încă mai este un popor, el nu pricepe statul și-l urăște ca pe o piață rea și o abatere de la obiceiuri și legi (...) fiecare norod își are graiul său despre bine și rău; vecinul lui nu-l înțelege. El a născocit acest grai pentru deprinderile și legile sale. Dar statul minte în toate graiurile lui de bine și de rău, și în tot ce spune - minte, tot ce are, e de furat. (...) Prea din cale-afară de mulți oameni vin pe lume: Statul a fost născocit pentru cei care sunt de prisos!... (...) Uitați-vă numai la oamenii aceștia de prisos! Ei pradă operele născocitorilor și comorile învățăților: și totul se preschimbă pentru dâșii în boală și lehamite! (...) Ei găsesc bogății și tot mai săraci sunt. Vor puterea, și mai întâi de toate, simbolul puterii: bani mulți - asta vor neputincioșii aceștia!”¹⁰.

Și, nu în cele din urmă, criza societății dominate de stres în care trăim, ceea ce face să „contribuim inconștient, în nenumărate moduri, la generarea bolilor care ne afectează (multe dintre ele letale, s.n.)”¹¹. La fel, nu putem omite depresiile, mai ales în rândul tinerelor generații - generațiile tehnologiilor digitale, ale internetului ori inteligenței artificiale - care, paradoxal sau nu, nu își găsesc propria identitate, propriile *modus operandi* și *modus vivendi* în actuala societate, tot mai indiferentă față de integrarea acestora și, pe cale de consecință, pentru asigurarea sustenabilității și durabilității a tot ceea ce înseamnă omul și antropocentrismul.

Așadar, asemenea timpului, binele și răul sunt relative. Evident numai pentru noi, oamenii, care nu știm încă ceea ce este binele și răul, deoarece, așa cum ne zice Zarathustra al aceluiași invocat Nietzsche, cel care știe este doar „Făuritorul”, care „numai el creează binele și răul tuturor lucrurilor!”¹² Ori, fie-mi iertat, *proverbiala noastră ignoranță*.

Tot așa stau lucrurile cu totalitatea noastră, și mă refer aici la SINE - ca arhetip al ordinii, ce permite ca psihicul să coexiste cu trupul în această aventură telurică numită viață, căreia cum afirmă C.G. Jung îi este și țel -, cea combinație specială și unică dintre conștient și

inconștient. „Nu există nici o speranță ca vreodată să atingem chiar și numai o conștientă aproximativă a sinelui, deoarece, oricât am putea conștientiza, tot va mai exista o cantitate nedeterminată și indeterminabilă de inconștient, care aparține și ea totalității sinelui”¹³. Iar dacă paradoxul Creației ce constă în faptul că inconștientul reprezintă biblioteca întregii cunoașteri universale la care însă nu avem acces decât în proporții reduse se confirmă, susținerile lui Jung par a avea un fundament solid.

Întorcându-mă la Nietzsche, așa-zisele „bine” și „rău” - „cuvinte grosolane și valori bătălești” - ce ni se inculcă de societate chiar din momentul primelor respirații, ne împiedică sistematic să ne cunoaștem sinele și să deprindem a ne iubi pe noi înșine „cu o dragoste sănătoasă și care susține: pentru ca să înveți a te suferi pe sine și să nu vagabondezi deloc”¹⁴. Așa fiind, ar însemna ca „bine pentru toți” să derive din drepturile naturale ale omului („bine al meu”), iar „rău pentru toți” să rezulte din acțiunile ori inacțiunile prin care se încalcă acestea („rău al meu”).

Însă firescul acestor lucruri materializat într-o societate mai bună nu îl vom găsi decât dincolo de bine și de rău, adică de acea „veche nebunie care se numește bine și rău”¹⁵. Un dincolo care ne-ar permite să ne cunoaștem pe noi înșine și, prin urmare, să accesăm mai multe informații din inconștientul individual și din cel colectiv, adică din marea cunoaștere cosmică, pentru a găsi acea armonie ce susține universul și a o transplanta aici, pe pământ.

Pentru aceasta apreciez că ar fi de dorit o schimbare de paradigmă a moralei care domină de milenii lumea, și anume „morală ca o formă de teamă”¹⁶ ce, cu voie ori fără voie, ne plasează sub conducerea unor lideri mediocri, care nu se preocupă de nevoile mulțimilor și care nu se întreabă la modul serios și responsabil de ce sunt preocupate acestea. În acest fel, aceștia riscă să răstoarne mașina lumii cu capul în jos în prăpastia valorilor false, estompând astfel flagrant evoluția umanității spre acel țel al integrării în armonia universală prin cunoașterea și respectarea legilor acesteia, ce include cu pregnanță și cunoașterea Sinelui.

Și, nu în ultimul rând, s-ar impune o nouă paradigmă a dreptului și a justiției, fondată pe necesitatea percepției și rezolvării problemelor lumii de azi - una a înaltelor tehnologii, în care nevoia de adaptare a dreptului și a justiției la ritmul accelerat al progresului acestora constituie o urgență absolută.

Altfel, în afara unor reglementări responsabile, tehnologiile - inclusiv cea a inteligenței artificiale -, pot aduce mai multe prejudicii decât avantaje umanității. Și aceasta de cealaltă parte a binelui și a răului... ■

¹³ C.G. Jung, Amintiri, vise, reflecții. Consemnate și editate de Aniela Jaffé, Ed. Humanitas, București, 2020, p. 473.

¹⁴ Friedrich Nietzsche, Așa grăit-a Zarathustra, cit. supra., p. 164.

¹⁵ Ibid., p. 172.

¹⁶ Friedrich Nietzsche, Dincolo de bine și de rău. Prolog la o filozofie a viitorului, cit. supra., p. 117.

¹⁰ Friedrich Nietzsche, Așa grăit-a Zarathustra, cit. supra., pp. 39, 40.

¹¹ Gabor Maté, Când corpul spune nu. Costul stresului ascuns, Ed. Curtea Veche, 2021, p. 11.

¹² Friedrich Nietzsche, Așa grăit-a Zarathustra, cit. supra., p. 167.

SISTEMUL JUDICIAR

și inventarul (dez)iluziilor profesionale

MARIUS MORARI, executor judecătoresc

Executorul judecătoresc este, în prezent, parte integrantă și indispensabilă a sistemului judiciar din România. Legiuitorul a creionat un asemenea cadru astfel încât multe dintre profesiile juridice, actori principali ai sistemului judiciar, să fie interconectați și să depindă unii de alții în înfăptuirea actului de justiție, fără o premeditare prealabilă sau fără a avea contact direct unii cu alții.

Privind obiectiv, mă fascinează rolul pe care îl îndeplinesc acești profesioniști ce împreună creează sistemul judiciar în ansamblul său. Privind subiectiv, sunt extrem de mândru de locul pe care reușesc să-l ocupu executorul judecătoresc în acest ansamblu și consider că în aproape 23 de ani de când profesia de executor judecătoresc a căpătat statutul de profesie liberală, evoluția acesteia este imensă, evoluție la care am avut oportunitatea de a asista din primul rând și, când a fost nevoie, de a contribui la dezvoltarea ei.

Cariera mea de executor judecătoresc, ca și a multor alți colegi, mi-a permis a fi prezent în fiecare etapă, fiecare punct de cotitură al profesiei și, mai mult decât atât, funcțiile de conducere pe care le-am ocupat la nivelul organelor reprezentative ale profesiei, atât la nivel național, cât și la nivel local, au creat oportunitatea și sarcina pentru mine de a lua decizii în numele și interesul membrilor profesiei.

Ca orice profesie nouă, indiferent de natura ei juridică sau nu, executorii judecătorești și-au creat și ei o serie de iluzii cu privire la evoluția profesiei, la sprijinul ce îl va primi profesia în evoluția sa, la impactul și conștientizarea rolului profesiei la nivelul societății, al sistemului judiciar. Unele s-au materializat, altele au rămas la nivel de iluzii în continuare, iar altele s-au transformat în deziluzii. Toate acestea trebuie a fi privite în contextul real, fiecare dintre acestea fiind influențate și având aplicabilitate și relevanță într-o anumită perioadă, într-un anumit context politic, social și mai nou, medical.

În continuare nu voi face un inventar al tuturor iluziilor și deziluziilor profesionale de la momentul când profesia a fost reglementată legal ca profesie liberală, nedorind a-mi asuma riscul de a plictisi cititorul, ci doar le voi enumera pe cele ce au deosebită importanță pentru executorii judecătorești în actualul context.

Printre deziluziile profesionale importante ce „chinuie” profesia de executor judecătoresc este problema modificării

Legii nr. 188/2000 privind executorii judecătorești.

Astfel, legea ce stă la baza profesiei de executor judecătoresc nu a fost modificată din anul 2000, de la adoptare, executorii judecătorești fiind profesia juridică ce a rămas la urmă între celelalte profesii, având un act normativ ce reglementează întreaga activitate vechi de 23 de ani, neactualizat și în curând neaplicabil și irelevant, raportat la stadiul actual al profesiei, la dinamica societății și neputând ține pasul cu sistemul judiciar și cu modernizarea acestuia din punctul de vedere al reglementărilor privind operabilitatea instanțelor de judecată, enumerarea putând continua.

În concret, după îndelungate demersuri, proiectul de lege privind modificarea legii ce guvernează profesia a fost considerat o prioritate, aprobându-se inițierea modificării în regim de urgență. În prezent, suntem în al doilea an de când a fost demarat proiectul, conceput și negociat de reprezentanți ai profesiei numiți de Consiliul Uniunii Naționale a Executorilor judecătorești, printre care mă regăsesc și eu, împreună cu Ministerul Justiției. Proiectul nu a fost adoptat nici până astăzi, aspect ce nu poate fi privit decât ca o dezamăgire la nivel de întreagă profesie, în ceea ce privește eficiența procedurii legislative în general în România, precum și o deziluzie în ceea ce privește interesul puterii legislative și decizionale față de profesia de executor judecătoresc, poate chiar față de întreg sistemul judiciar.

Când instanțele transmit că numărul dosarelor având obiecte strâns legate de executare silită (încuviințări cerere de executare, contestații la executare etc.) alcătuiesc 60-70% (uneori și peste 75%) din numărul dosarelor înregistrate, percepția este că rolul tău ca profesionist, care încheie de multe ori circuitul actului de justiție, este unul important. Apoi, realizezi că ai de-a face cu o *iluzie*. Pentru că o *iluzie*, oricât de convingătoare este, e totuși o *iluzie*. Îți dai seama de acest lucru atunci când ai discuții cu reprezentanți și conducători de instituții, cu magistrați, cu demnitari ai statului, cu oameni politici sau cu funcționari de conducere, care tratează executarea silită eficientă nu ca pe o condiție a statului de drept, ci ca pe un instrument care poate sau nu să existe și că regulile după care aceasta funcționează nu sunt atât de stricte. Ei, aceștia, se confruntă cu o *deziluzie*. Trebuie să recunosc că am avut bucuria să întâlnesc și altfel de oameni, „excepția”, care mi-au dat

„Sunt extrem de mândru de locul pe care reușesc să-l ocupu executorii judecătorești în ansamblul sistemului judiciar”

mereu speranța că lucrurile se pot schimba. Aceștia le sunt profund îndatorat și profesia în sine le datorează enorm.

O altă mare deziluzie pentru întreaga profesie este abordarea temei digitalizării.

Deși este considerată o prioritate la nivel guvernamental, dar și la nivelul societății civile, digitalizarea în activitatea de executare silită nu este promovată și nici susținută, fiind blocată orice inițiativă în acest sens.

Ciudat este faptul că la nivel de instanțe, demersurile în sensul utilizării semnăturii electronice de către judecători sunt în stadiu avansat, cu toate că legislația aplicabilă este similară celor două profesii când vine vorba de semnătură. Mai mult, este cunoscut faptul că statul a alocat fonduri necesare dezvoltării aplicației ECRIS V, ce ar urma să funcționeze, pentru eficientizarea sistemului judiciar, utilizând oriunde este posibil semnătură electronică. Programul este dezvoltat astfel încât, inclusiv pentru activitatea executorilor judecătorești în relația cu instanța, există un modul aparte în cadrul aplicației ce poate fi utilizat, bineînțeles pentru transmiterea documentelor pe bază de semnătură electronică, modul pe care executorii judecătorești nu îl vor putea folosi, neavând dreptul de a utiliza semnătura electronică, cu toate atributele specifice pentru activitatea de executare silită.

Neținându-se cont de realitățile sociale, de nevoia de a ne alinia cu sistemele judiciare din celelalte state europene în ceea ce privește eficiența modului de lucru, de a nu încărca părțile din dosarele executivonale cu cheltuieli de executare inutile cu poșta, de a nu încărca arhivele instanțelor judecătorești cu cereri și comunicări, de timpul de transmitere a documentelor prin poștă (de minimum 3 zile), în loc de a face acest lucru pe cale digitală în mod instant, executorului judecătoresc i se interzice în mod constant și imperativ posibilitatea reglementării semnăturii digitale specifice profesiei.

Profesia a încercat să reglementeze acest aspect prin proiectul de lege amintit mai sus, aducând argumente peste argumente și arătând, cu titlu de exemplu, faptul că celelalte profesii juridice au deja reglementată utilizarea semnăturii electronice, însă fără a găsi susținere și înțelegeră în acest sens.

Ironia cruntă este că toate acestea vin după perioada pandemiei, când toate autoritățile statului susțineau nevoia digitalizării tuturor profesiilor juridice, utilizarea

transmiterii de documente în format electronic, evitarea contactului inutil, însă când lucrurile au revenit la un relativ normal, aceste necesități imperative și uneori impuse au fost uitate pentru executorii judecătorești, în prezent invocându-se de către factorii decizionali același banal și depășit de vreme art. 2, alin. 2 din actualul proiect de lege care face trimitere în mod expres la semnătura olografă și ștampilă, astfel încât să fie subliniat și să reiasă clar că nu există derogare pentru executorul judecătoresc în nicio circumstanță. Articolul în discuție prevede:

„Actul îndeplinit de executorul judecătoresc, în limitele competențelor legale, purtând ștampila și semnătura olografă ale acestuia, precum și numărul de înregistrare și data, este act de autoritate publică și are forța probantă prevăzută de lege”.

Dacă vrei, este un fel de declarație la nivel decizional că în România nu se dorește dezvoltarea sistemului judiciar, nu se dorește scurtarea termenelor de încuviințare a executărilor silită, de comunicare a actelor de executare, de a avea efect și aplicabilitate imediată, nemaexistând proceduri de executare ce se întind pe ani, dând posibilitatea debitorilor de a se sustrage de la executare silită.

Este greșit a privi că acest refuz inexplicabil de a reglementa posibilitatea utilizării semnăturii electronice de către executorii judecătorești nu privește decât profesia și atât, în realitate afectează întregul act de justiție pe latură civilă, afectează ducerea la îndeplinire a hotărârilor instanțelor judecătorești, existând riscul ca acestea să rămână fără efect, afectează activitatea avocaților, afectează drepturile și interesele justițiabililor și în consecință, întregul sistem judiciar pe latură civilă.

Deziluzie este și atunci când un proiect de act normativ deosebit de important, care vizează semnătura electronică, modifică multe alte acte normative, pentru a da eficiență digitalizării în diferite domenii (inclusiv din justiție), dar nu

conține și prevederile necesare pentru utilizarea cu succes în executarea silită, deși necesitatea acestora reieșise din discuțiile interinstituționale. Vezi că toată lumea din jur știe ce e mai bine pentru tine, fără să țină cont de părerea ta sau fără să te întrebe.

Sunt și alte aspecte care pot fi analizate și încadrate în tema discursului de față, pe care, poate, le vom așterne pe hârtie cu alte ocazii.

În altă ordine de idei, dar păstrând contextul de mai sus, în tot acest tumult cu privire la modificarea Legii nr. 188/2000 privind executorii judecătorești am putut fi extrem de plăcut surprins de materializarea unei iluzii profesionale personale, și anume unitatea membrilor profesiei.

În demersul inițiat privind modificarea legii au fost extrem de multe presiuni și propuneri de la terțe persoane și organisme ca proiectul în discuție să conțină prevederi în detrimentul executorilor judecătorești și al actului de justiție în general. Mulți, foarte mulți oameni, ca și multe instituții, chiar din sistemul de justiție, doresc, la nivel declarativ, o executare silită puternică, dar fără un executor judecătoresc puternic, lipsindu-l de multe din instrumentele care l-ar face rapid și eficient, în mod obiectiv. Faptul care m-a surprins a fost cum membrii profesiei, desemnați de Uniune a reprezenta interesele profesiei în acest demers legislativ deosebit de important, au avut o singură voce, au conlucrat împreună, indiferent de zi, de oră, de necesitățile birourilor pe care le conduc, de problemele familiale, lăsând deoparte orice fel de orgolii și ambiții, toți având o singură voce și un singur scop. Sunt încântat de forța și profesionalismul de care au dat dovadă executorii judecătorești, sunt încântat de faptul că au fost momente în care poziția membrilor profesiei a fost de neclintit și îmi creează un sentiment de mândrie că fac parte din această profesie, indiferent de piedicile întâlnite și de rezultat. ■

JUSTIȚIA, între Statul de drept și Statul Drept

Jud. **ADRIANA STOICESCU**, Curtea de Apel Timișoara

Obişnuiri să înjurăm tot timpul, orice, am ales să distrugem, în loc să construim. Să mințim cu zâmbetul pe buze, în loc să rostim, clar și apăsător, adevărul, oricât de dureros și neplăcut ar fi.

Am ales să trădăm, în loc să iubim și, mai ales, să urâm.

Înalții dregători, de ieri și de azi, au găsit că justiția se pretează cel mai bine la statutul de victimă prin lapidare.

După ce, în anii '90, nimeni nu dorea să devină magistrat, știute fiind condițiile de muncă și salarizare, a venit și ziua în care tinerii au dat năvală la concursurile de admitere, convinși fiind că doar jobul de magistrat li se potrivește.

A fost momentul în care un fost judecător, devenit ministru, a înțeles că nu poți pretinde justiției să fie deasupra oricărei influențe când lucrează la normă, pe bani de-o cafea și un cico.

Concurențe cum nu au mai văzut cerul și pământul, copii închiși în case cu anii ca să poată accede în aerul rarefiat al magistraturii, asta s-a întâmplat în anii 2000.

O lungă perioadă bălăia pentru magistratură a fost pe viață și pe moarte.

Apoi, minți perverse au decis ca tinerilor norocoși, deveniți magistrați, să li se inoculeze ideea că tot ce îi înconjoară e fie corupt, fie prost pregătit.

Au fost setați să nu asculte de nimeni, să nu ridice capul din dosare și cărți pentru a privi omul din fața lor.

Încet, încet, au înțeles că justiția nu înseamnă doar tomuri de cărți, ci, în primul rând, destine.

Viața i-a obligat să ridice ochii și să se uite la oamenii din fața lor.

Puteau fi părinții lor...

Au văzut speranța din ochii oamenilor. Și disperarea cu care așteaptă o soluție. Și au realizat că, de fapt, despre asta este profesia lor: despre oameni.

Pentru că părea că lucrurile se îndreaptă, dregătorii și-au spus: „așa nu se poate”.

Și au ieșit din nou la rampă, transformându-ne în dușmanii poporului, degrabă consumatori de bani, pentru a face ce? O nimica toată, nu-i așa?

„Statul de drept” a arătat ce știe să facă: dosare pentru a scăpa de adversarii politici, justiție televizată, oameni nevinovați care au murit fără să își vadă dreptatea.

Oameni care au plecat dintr-o lume strâmbă, lăsând în urmă familii distruse, întrebări fără răspuns și torționari veseli și, mai ales, liberi.

A fost rostul nostru să destelenim, cât s-a putut, și să scoatem adevărul la iveală. Desigur, am avut și noi cozile noastre de topor care nu au înțeles care le e rostul și și-au călcat în picioare demnitatea și onoarea.

Timpul însă, cel care le cerne pe toate, a adus lumina și, prin oameni curajoși și asumați, „statul de drept” părea că poate deveni statul drept.

Părea.

Pentru că statul drept este cel care ne recunoaște importanța.

Este cel care nu improașcă venin și nu instigă oamenii să ne urască.

Statul drept nu dă cu dreapta, ca să ia cu stânga.

Și, mai ales, statul drept, cel care așteaptă să fie respectat, ne respectă.

Puteți construi un astfel de stat?

Pentru că noi ne-am pierdut speranța. Iar speranța moare ultima, nu-i așa?

ILUZII ȘI DEZILUZII ÎN DREPT.

*Juriștii, pe urmele lui Radamante, sunt titularii infernului. Trăiesc în infernul relațiilor omenești**

Prof. univ. dr. h. c. **VALERIUS M. CIUCĂ**, Facultatea de Drept a Universității „Al.I. Cuza” din Iași

Motto: *Pessima, corruptissima republica plurimae leges.*¹

De ce judecător și nu procuror?

În primul rând este vorba de vocație, este foarte greu să îți descoperi vocația. Se întâmplă, uneori, chiar la vârsta senectuții, să îți surdă adevărata voce care te cheamă și atunci să descoperi că ești artist, poet, romancier, poate chiar muzician. Nu am simțit chemare spre altceva și am apreciat dintotdeauna că această nobilă calitate de sorginte regală, aceea de judecător, ar trebui să reprezinte un ideal pentru toți. La urma urmei, suntem cu toții, pe diferite secvențe sociale, judecători. Mai mult decât atât, zilnic ne întâlnim cu „judecătorii” noștri. În opinia mea, este mai puțin o profesie și mai mult o înaltă misiune socială, care poate fi exercitată și gratuit, așa cum se întâmplă cu jurații în statele unde curțile cu jurați sunt acceptate sau cum se întâmplă cu judecătorii de pace sau cu alți oameni chemați să arbitreze conflicte. Deci, cred că este vorba mai mult despre o misiune aici decât despre o profesie, dar vă spuneam despre ipostaza noastră de cvasi-judecători, care este o ipostază uniform distribuită ființelor pe pământ. Spunea Giorgos Seferis (Yórgos Seferiádis), poet grec, laureat al Premiului Nobel pentru Literatură în anul 1963, într-un vers că „pe zi ce trece, se înmulțesc judecătorii care ne judecă”. Cu alte cuvinte, avem parte de un număr sporit al observatorilor noștri, care, nolens-volens, ne judecă. Între profesia de judecător și rolul de observator critic al vieții de zi cu zi nu este un clivaj așa de mare. Cred că fiecare visează să îmbrace măcar o dată această robă, pentru a-i fi recunoscut rolul de critic al societății, rolul de spirit viu și atent.

¹ „Cu cât statul este mai corupt, cu atât sunt mai numeroase legile”. Publius Cornelius Tacitus *Caecina Paetus*, apud Cesare Beccaria, *Dei delitti et delle pena* și Mihai Eminescu, *Timpu*, 26 iulie 1880: „Pessima republica, plurimae leges. Cu cât e mai rău statul, cu cât e mai abătut de la natura lui, cu atâta mai multe legi trebuie să aibă. / Lipsa aproape absolută de legi scrise în evul mediu ne dovedește o stare de deplină sănătate a statului. El n-avea nevoie de rețete scrise, de advocați pentru a trăi. / Așadar ceea ce-a făcut progres în România nu e libertatea, nu e principiul autonomiei locale, nu e funcționarea liberă a părților pentru prosperitatea întregului, ci egalitatea și omnipotența statului. Statul e atât de omnipotent în România încât totul atârna de centru, până și numirea unui primar de comună rurală. Spună-ni-se dacă în timpul vechi se mai întâmpla ca un consiliu comunal, vornicul și paznicul, șoltuzul și pângarii să fie în bătaia decretelor ministeriale de dizolvare și de numire? Când însă statul a devenit omnipotent e firesc și cată să cerem realitatea principiului monarhiei constituționale”.

Cum a fost experiența celor patru ani în care ați profesat ca judecător la Tribunalul Uniunii Europene (UE) de la Luxemburg?

A fost o experiență foarte marcantă pentru spiritul meu. În cei patru ani am descoperit ce înseamnă să trăiești cu permanenta angoasă că nu ești suficient de valoros în misiunea aceasta, pe care o exerciți pentru UE, simbolizând o cultură juridică ce trebuie să strălucească permanent. Este vorba despre cultura juridică românească. A o ilustra în acest conclave al spiritelor juridice situate la cel mai înalt nivel de responsabilitate, în UE, este mai mult decât o misiune, devine un fel de marker identitar, iar obligația morală devine copleșitoare. În cei patru ani nu am avut o stare de relaxare, a trebuit să îmi amintesc de eforturile aproape prometeiene din anii de ucenicie ca judecător și cadru didactic, ca mai apoi să reiau această stare de spirit, să o actualizez și să o creez pentru Dreptul European și pentru imaginea României la Luxemburg. Acolo am lucrat la regulamentul raporturilor deontologice din acea instanță. Au fost conferințe plenare ale judecătorilor în care am fost rugat să fiu un fel de contribuitor necesar pentru lămurirea unor raporturi în instanță. Pe planul relațiilor personale, am constatat un soi de atracție din partea colegilor mei pentru discuții interesante, dar nu doar în plan juridic, ci și filosofic, istoric, uneori literar. Nu am avut niciodată sentimentul de depreciere a personalității mele, în calitate de cetățean român. Mediul fiind elitist, nu întâlnești decât rar derive comportamentale, pentru că acolo se cunoaște faptul că disprețul îl devorizează pe disprețuit, niciodată pe disprețuit. Oricine este descalificat dacă pornește de la premise bazate pe prejudecăți.

Prof. univ. dr. **VALERIUS M. CIUCĂ** a fost primul judecător român la Tribunalul Uniunii Europene de la Luxemburg și este un profesor dedicat în totalitate profesiei sale, făcând apel la metafore pentru a o ilustra cel mai bine. Este jurist, filosof al dreptului, poet în expresii și metafore curente, privilegiat să descopere lumea ideilor. Despre relația cu studenții, despre cumpăna istorică prin care trecem și despre eforturile devenirii sale puteți citi în interviul de față.

„Noi, profesorii, suntem mai mult un catalizator, un ferment, nu suntem imaginea drumului împlinit”. Ce înseamnă pentru dumneavoastră (...) premiul „Profesor Bologna”?

Înseamnă experiențe atât de diferite și, în același timp, experiențe unite printr-o punte subterană a dorinței de a nu lăsa nimic din ceea ce ar putea să strălucească în ființa ta, dorința de a scoate la suprafață tot ceea ce tu crezi că este mai bun în spiritul tău. Premiul „Bologna” a fost acordat de studenții care îi descoperă pe profesorii care au capacitatea de a le însuși idealurile, de a le configura pasiunea pentru opera didactică, pentru excelență. Noi, profesorii, suntem mai mult un catalizator, un ferment, nu suntem imaginea drumului împlinit. Suntem ghizii potriviți pentru a arăta o cale, dar nu ne confundăm cu calea însăși; ca atare nu înseamnă că fiind profesor Bologna întruchipez o valoare. Înseamnă că i-am invitat pe studenți, într-o manieră pe care ei au apreciat-o, să urmeze calea propriilor lor valori, care poate fi o cale mult mai strălucită decât a profesiiilor lor.

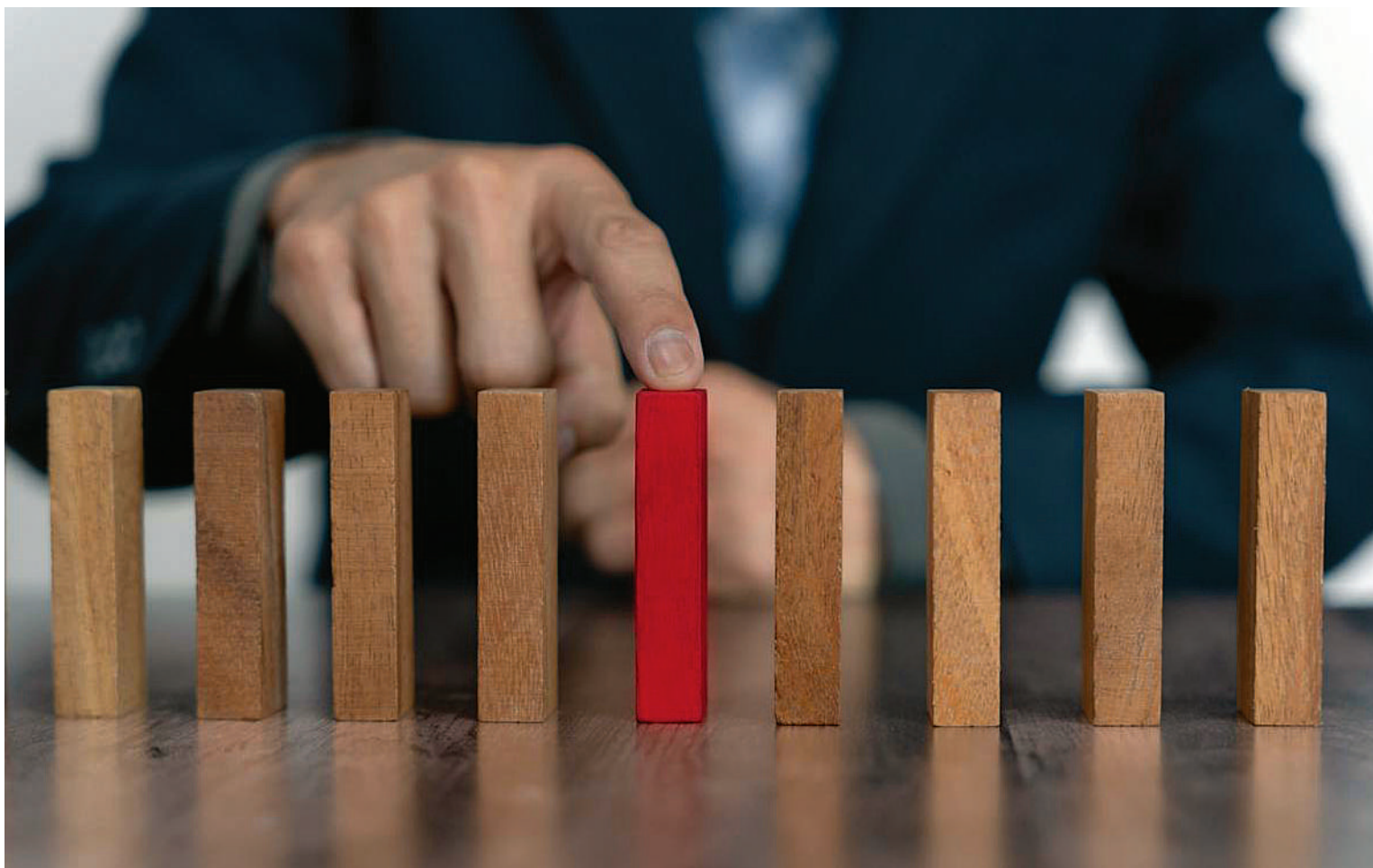
Ați beneficiat de numeroase burse în străinătate și ați fost și responsabil de Programul Socrates-Erasmus pentru Facultatea de Drept (1997-1999). De ce studenții ar trebui să meargă măcar o singură dată cu o bursă de studiu în străinătate?

În perioada aceea programul Erasmus-Socrates a fost introdus în universitatea noastră, iar noi l-am adaptat nevoilor din urmă cu 20 de ani și atunci am avut privilegiul ca rectorul din anii aceia, domnul profesor Popa, să mă coopteze în primul comitet al coordonatorilor Erasmus din universitate.

A fost foarte frumos, pentru că eram atât de copleșit de intenția de a căuta și a trimite tot mai mulți studenți de la facultatea noastră în străinătate, încât, la un moment dat, profesorul André Basso, de la Universitatea Nice-Sophia Antipolis, mi-a scris o scrisoare în care îmi mărturisea că, în urma propunerilor pe care noi le-am făcut aici, la Iași, s-a schimbat componența etnică a grupurilor de studenți, astfel încât elementul românesc a devenit majoritar. Este extrem de important ca un student să meargă cu o bursă Erasmus. Dacă aș avea atât de multe puteri încât să fur din tezaurul lumii și să fac să se reverse o parte în vistieriile românești ale Educației, i-aș trimite pe toți absolvenții de facultate, timp de un an de zile, în străinătate. Programul Erasmus are extrem de multe virtuți. În primul rând, studentul este scos din spiritul autarhic natural, care nu ar fi la fel de valoros fără un termen de comparație, îl poate proiecta într-o

* Acest text este prelucrarea unui interviu realizat împreună cu domnișoara Roxana-Elena Codreanu, la data de 01.II.2017, pentru revista electronică CUZANET, a Universității „Alexandru Ioan Cuza” din Iași. Domnișoara intervievatoare și-a exprimat *expressis verbis* acordul republicării interviului în paginile revistei Palatul de Justiție.

viziune falsă despre spiritul mersului în lume. Autarhismul, în rândul intelectualilor, este extrem de neproductiv, ba chiar periculos așa spune, pentru că nu doar premisele sunt greșite, ci și întreaga demonstrație naturală va fi eronată. Pe de altă parte, prin aceste programe, studentul român poate să ajungă la concluzia că ceea ce avea ca tendință sub aspectul acesta al aprecierilor vizând școala românească era, să spunem, nefondat. Poate să ajungă, paradoxal, la concluzia că pleacă dintr-o școală foarte bună, cu profesori minunați și care îl îmbogățeste spiritual.

Și aici nu intervine riscul ca universitățile românești să-și piardă studenții?

Nu mă tem de această posibilitate. Aici intervine principiul anticilor - că universul nu iubește locurile goale. Un intelectual este acasă în permanență peste tot unde este nevoie de el. Spiritul intelectualului este mai important decât înfățișarea sa și prezența sa fizică. El devine propriul său simbol și prin simbol îl regăsim acolo unde este el necesar. Este mai important să îl găsim pe românul valoros în biblioteca mea, prin cartea sa publicată la o editură din străinătate, în urma cercetărilor făcute într-un oarecare colț al lumii, decât să îl găsim pe străzile Iașiului, de exemplu. Să ne amintim de poporul evreu, care a rezistat 2.000 de ani fără niciun metru pătrat de pământ al său, mizând pe carte, pe spirit, pe atașament real față de familie și de națiune.

Meseria de dascăl, „cea mai frumoasă ipostază umană”. Ați predat și la universitățile din Franța. Cât de greu este să lucrați cu studenții de acolo?

Am predat și în Ottawa, drept privat comparat, dar, în primul rând, eu nu lucrez cu studenții. Nu este vorba de lucru în sensul comun al termenului, este o binecuvântare; cred că este cea mai frumoasă ipostază umană, dar nu cea mai necesară. Cea mai necesară și mai importantă este ipostaza de judecător, de care oamenii au nevoie pentru a trăi în spiritul civilizației. În ceea ce privește munca de dascăl, aici este o stare de grație,

“ Este o mare binecuvântare să poți să fii chemat în fața tinerelor vlăstare și să transferi o parte din cunoștințele tale, dar odată cu ele și o parte din filosofia ta”

o stare de fericire permanentă. Așa trebuie înțeleasă ea. Este o mare binecuvântare să poți să fii chemat în fața tinerelor vlăstare și să transferi o parte din cunoștințele tale, dar odată cu ele și o parte din filosofia ta, din opțiunile tale și să formezi, împreună cu ceilalți colegi, un concert care să răsună în urechile discipolilor tăi până la sfârșitul vieții lor. Este un privilegiu extraordinar. Spiritul pe care un profesor l-a înșămânțat, cândva, în mintea noastră va domina toată viața, indiferent de ce va întâmpla pe parcurs. Fermecător, la profesorii de drept, este că ei te ajută să asiiți la marele spectacol al ideilor, așa cum ele intră în arena cea mai interesantă, adică în arena tuturor conflictelor, care este chiar mai atrăgătoare decât arena cu gladiatori.

Ce trebuie să știe mai întâi un elev care dorește să se înscrie la Facultatea de Drept?

Trebuie să fi avut numai note de zece la gramatică. Elevul care dorește să fie student la Facultatea de Drept trebuie să știe foarte multă matematică, chimie, fizică, să dețină noțiuni de logică, de psihologie și filosofie, să cunoască literatura universală, literatura română, să fie foarte pasionat de poezie și să fie extrem de atent la evoluția tuturor științelor pozitive. Este recomandabil ca el să se recruteze din rândul elevilor „cu coroană” și să fie consecvent în păstrarea coroanei. Figura judecătorului este deosebită pentru faptul că el întotdeauna a stăpânit materialul probator, partea de factualitate a procesului. Dacă ai un proces în care judeci faptele unui arhitect, legate de un anumit contract, sau un proces în care protagonist este un chimist, trebuie să cunoști aceste domenii. Dar dacă ai un alt proces în care judeci o vrăjitoare, trebuie să ai cunoștințe legate de magie. Juriștii sunt titularii infernului; trăiesc în infernul relațiilor omenești și, pentru a cunoaște oamenii, au nevoie să cunoască tiparele psihologice, să le știe resorturile intime dincolo de filele dosarului. Cu alte cuvinte, tipul ideal al juristului este tipul enciclopedistului și cam această viziune o avea și scriitorul Mircea Eliade.

Ați fost un elev eminent, atât în anii de gimnaziu cât și în anii de liceu. Ce motivație a stat în spatele eforturilor de învățare?

Este foarte greu să justifici apetitul pentru cunoaștere și pentru pregătirea exemplară. Sunt opțiuni care au aparența unor opțiuni definitive, dar ele nu sunt așa, ci extrem de volatile. Dacă îl proiectezi pe copil să se simtă natural în universul fantasmatic al ideilor și, uneori, să se simtă mai natural acolo decât în universul real, atunci cred că reușești să îi oferi plăcerea de a descoperi lumea ideilor. Această plăcere mi-a fost stimulată de părinții mei, mai cu seamă de mama mea, care a reușit performanța să mă învețe să citesc, pe la vârsta de patru ani-patru ani și jumătate. Bunica maternă împreună cu sora ei, fiind educatoare, respectiv învățătoare, au contribuit la alimentarea mea cu lumile nevăzute ale ideilor și, în felul acesta, am ajuns la școală cumva cu un apetit gata format, dar, sigur, sunt și momente revelatorii, dacă ne gândim la paradigma lui Edison: pe un teren nepromițător să apară fermentul creativității.

(...) „Dreptul este un tezaurizator al spiritului poetic”. Încă din anii adolescenței literatura a constituit unul dintre principalele dumneavoastră interese. Ați fost membru activ al cenaclurilor literare („Corolar”, „Mihai Eminescu”, „Columna”) și ați scris și câteva poezii. Sunteți un judecător cunoscut și nu un scriitor. De ce nu a avut continuitate acest interes pentru literatură?

Pasiunea pentru literatură nu s-a estompat. Este foarte important ca ea să se illustreze în ceea ce facem noi, creatorii de cursuri universitare pentru studenți, sau noi, interpreții normelor juridice, grosso modo. Avem aici modelul lui Jean Carbonnier, unul dintre cei mai mari juriști ai secolului trecut, care avea licența în Litere și care, prin creațiile sale, în permanență s-a ilustrat ca un valoros teolog, filolog și om al spiritului, nu numai ca jurist. De altfel, creațiile juridice sunt știința de a utiliza metaforele cele mai adecvate pentru a ilustra un fenomen juridic sau un caz. La urma urmei, Dreptul este un tezaurizator al spiritului poetic în sensul metaforizant, iar dacă vom lua toate concepțiile juridice, vom vedea că ele cuprind tot atâtea metafore câte găsim într-o operă de talia literară a Divinei Comedii a lui Dante, operă pe care este imposibil să o citești fără notele de subsol, care te ajută la decodarea textului. Așa este și în Drept, iar aceasta înseamnă că scrierile juridice sunt opere poetice prin definiție.

Sunteți specialist în drept roman. Cât de importantă este studiul limbii latine, apropo de discuțiile referitoare la scoaterea acesteia din programa școlară?

Sunt foarte multe argumente în favoarea păstrării limbii latine. Las la o parte caracterul matricial pentru limba română. Las la o parte faptul că limba noastră, pe lângă celelalte limbi neolatine, ilustrează un spirit, o cultură și atunci trebuie cunoscută și prin rădăcinile sale istorice, și prin propriile fructe

> 9

actuale ale culturii românești. Dar limba latină are virtuți de disciplinare a gândirii, virtuți dovedite. Cunoașterea limbii latine te ajută pe tine, tânăr intelectual, să ai o conexiune perfectă în planul etimologic al conceptelor, al termenilor și, în felul acesta, înțelegi semnificația lor. Este de o bogăție conceptuală excepțională și este păcat să nu ai și acest nutriment intelectual la dispoziție, ca tânăr. Noi suntem binecuvântați că este limba noastră cvasi-maternă, iar alții se bucură că este limba bisericilor. Un intelectual din Ungaria a spus foarte clar că ei au două limbi cu caracter parental: limba maternă și limba paternă, care este limba bisericii, adică limba latină. Ei nici nu fac parte din marea familiei a limbilor indo-europene, fac parte din grupul limbilor fino-ugrice și, cu toate acestea, vedem ce omagiu extraordinar este adus limbii latine. Noi am fi cei mai ciudați să ignorăm acest tezaur de judecată. Limba latină este mai valoroasă pe planul gândirii și pe planul silogismelor decât matematicile sau șahul. Este un permanent joc al minții și mai apoi nu avem dreptul să fim atât de egoiști. Noi, ca părinți, am beneficiat de acest fruct minunat al cunoașterii, al decriptării vieții, și trebuie să îl transmitem mai departe.

Cum v-a ajutat în profesie perioada în care ați fost asistentul marelui profesor ieșean de drept Mihail Vasile Jacotă?

Domnul profesor Jacotă ne-a fermecat pe toți. Nu am întâlnit niciun student care să îi fi adus vreo umbră de reproș. Era imaginea savantului, o imagine foarte valoroasă pentru noi, deoarece, cu sprijinul dumnealui, am făcut primii pași în carieră. În examene, din cauza faptului că eu sunt puțin mai polemic, raporturile nu au fost excepționale. Peste timp, când aveam să îi devin asistent sau atunci când am devenit asistent aici, la universitate, aceste raporturi s-au transformat în surse de încredere pentru mine. Dumnealui îmi spunea că poate nu ar trebui să le ofer studenților atât de multă filosofie; era mai sceptic în ceea ce privește gradul de înțelegere la nivelul studentesc. Indirect, omagia mica mea jertfă și finalmente a fost profesorul care le-a recomandat propriilor săi studenți ca o anumită instituție din dreptul roman, tratată în maniera mea, să fie element obligatoriu de lectură. A fost pentru mine ceva suprem, o formă de împlinire morală în ochii celui care simbolizează pentru noi savantul prin definiție. Oamenii valoroși te ajută în carieră prin simpla lor existență în proximitatea ta. Cu alte cuvinte, sunt inspiraționali. Profesorul continuă să mă ajute, dialogul imaginar este neîntrerupt, noi nu trăim numai din colocvii ca intelectuali, ci suntem copleșiți de fapt de solilocvii.

De ce îl considerați pe profesorul Jean Carbonnier (n.r. - jurist francez, profesor de drept privat și specialist în drept civil) drept maestru spiritual?

Pentru că timp de zece ani, până la ultima sa clipă, am trăit sub impresia puternică a prieteniei epistolare, ne-am și întâlnit, am fost invitat în apartamentul său de la Paris chiar cu trei ani înainte ca el să moară și pentru că l-am investit inițial cu

forța modelului absolut în ceea ce privește creația juridică, în ceea ce privește filosofia Dreptului privat în toată complexitatea sa și, mai cu seamă, în ceea ce privește deschiderea sa universalistă și enciclopedică. Aceste probe de jertfelnicie intelectuală care descriu atitudinea sa față de studenții săi și față de Drept m-au acaparat, m-au determinat să mă atașez intelectual de opera sa, chiar dacă în momentul respectiv eu aveam un alt profesor îndrumător de la Universitatea din Rennes. Printr-un concurs de împrejurări benefice, vorbind despre profesor aproape o noapte întreagă într-o reuniune cu confrăți francezi la Baroul din Iași, un fost doctorand al profesorului Carbonnier a remarcat pasiunea și admirația mea și primul lucru pe care l-a făcut a fost să îl caute la Paris pe profesor să îi înmâneze o cântăciță de sociologie juridică, ce era scrisă pe canavaua operei lui Carbonnier; primele mele încercări de creionare a personalității științifice a profesorului. După aceea am primit o scrisoare care m-a purtat dincolo de nori, prin faptul că am primit o apreciere foarte frumoasă de la profesorul Carbonnier. A fost pentru mine încurajarea supremă, într-o perioadă în care, foarte tânăr fiind, aveam nevoie de astfel de încurajări. Sentimentul de afiliere la spiritul său m-a determinat să fac pași în carieră cu mai multă încredere.

„Identitățile noastre unice se pot corela prin forța Dreptului”. Cum s-a născut teoria criteriilor identitare relaționale, al cărei autor sunteți?

Este simbolul unui timp de reflecție care adăpostește două momente diferite, două perioade relativ scurte, pe care le-am petrecut la Florența și la Washington și apoi un an de frământări intelectuale, în care problema identitară îmi apărea ca fiind crucială pentru societatea care va urma.

În orizontul anilor 1994-1996 am meditat la această posibilitate de a asigura, prin Drept, o concertare a universurilor identitare care amprentează fiecare persoană într-un mod unic. L-am văzut pe om aflat într-un centru al unui univers, pe omul concret, nu pe omul generic, despre care aflăm din mărturiile Mântuitorului nostru și din operele teologice. Dacă eu îi recunosc omului concret centralitate în universul său, pot să spun că, odată cu dispariția omului, dispare un întreg univers, un univers de relații. Omul din centru conduce toată această țesătură de relații care dispare odată cu el. În mod normal, această țesătură uriașă relațională este protejată de drept, dar dreptul trebuie să recunoască mai întâi de toate această capacitate și, pentru că mi-a plăcut foarte mult Blaise Pascal și teoria infinitului creată de acesta, am creat, la rândul meu, această teorie și am plasat în centru omul. Identitățile noastre unice se pot corela prin forța Dreptului, prin cunoașterea unicității, dar Dreptul nu se anihilează prin pluralitatea criteriilor identitare. El trebuie să fie suficient de maleabil încât această centralitate să se afirme nestingherit. Indirect ajungi la toleranță, la libertate, la aprecierea identității altcuiva.

V-ați reîntors de curând la Luxemburg, unde s-a celebrat un deceniu de la integrarea României în UE. Ce evenimente s-au derulat în cadrul conferinței?

“Întâlnirea cu Dreptul trebuie să fie una extrem de subtilă, pentru că acest domeniu, printre alte atribute ale sale, le are și pe cele mai nefericite din existența unui om”

Copiii, cred, trebuie educați în spiritul dragostei pentru înțelepciune și abia apoi să observe dacă înțelepciunea capătă și forme particulare de exprimare în societate.

A fost un eveniment foarte reușit, cu idei foarte frumoase și bine primite de toți, cu o participare impresionantă în marea sală de ședințe a Curții, un eveniment excepțional de bine pregătit. În cadrul conferinței au fost prezenți judecătorii întemeietori ai cabinetelelor naționale, cabinetul român și cel bulgar și judecătorii actuali, personalități din lumea diplomatică și foarte mulți lucrători în instanțele europene, Curte respectiv Tribunal, lucrători din România și Bulgaria. Pentru că eu am fost primul judecător la Tribunalul UE, în anul 2006, am fost invitat și am ținut o alocuțiune, am vorbit despre beneficiile dreptului concurenței în România și despre civilizația Cucuteni. Am cunoscut aceste beneficii odată cu integrarea țării noastre în UE și sunt beneficii care disimulează ceea ce noi vrem să fie un drept operativ al păcii. Exprim această credință că prin dreptul concurenței, de fapt, Uniunea Europeană a reușit să păstreze pacea pe continent, o pace care era chestionată, era pusă în pericol de legătura dintre monopolistul pe plan politic și monopolistul pe plan economic. Din această „logodnă” dintre cele două monopoluri, de regulă, se naște războiul, adică iluzia că poți totul când ai de partea ta totul. La fel se întâmplă și cu monopolul politic, cu absența democrației, care îți permite să faci totul după bunul plac. Astfel, dreptul european apare ca un fel de veșmânt pentru acest dar neprețuit al dreptului concurenței.

Care este opinia dumneavoastră vizavi de introducerea educației juridice în școli?

Contrar unui curent dominant azi, eu nu prea cred că este tocmai necesară, în schimb consider necesară accentuarea raporturilor morale între părinți și copii în cei șapte ani de acasă. După aceea, discutarea de către profesori, în gimnaziu și în liceu, a problemelor etice în mod circumstanțial, nu doar în cadrul orelor de dirigiență, ci de câte ori se întâmplă ca actualitatea să scoată la suprafață o problemă morală cum este, de exemplu, aceasta - acceptarea sau nu a persoanelor cu cazier sau cu sugestii de încălcări ale legii penale în forurile de conducere ale țării și altele. Întâlnirea cu Dreptul trebuie să fie una extrem de subtilă, pentru că acest domeniu, printre alte atribute ale sale, le are și pe cele mai nefericite din existența unui om. Spunea un filosof din Evul Mediu că tristă este ziua în care te întâlnești cu preotul, cu medicul și cu judecătorul. Adică, prezența lor este atât de necesară în orice societate, dar trebuie cu mult rafinament asigurată în public, iar tinerii trebuie să fie crescuți pe colinele înverzite ale spiritului bun. Mulți părinți îi îndeamnă pe copii să aleagă calea Dreptului, spunându-le că este una a îmbogățirii relativ rapide sau că este una a onorurilor, a puterii, a demnității. Dar pentru a alege o astfel de cale, ai nevoie de o stare de înțelepciune, iar preferințele triviale nu au ce căuta, deoarece viața juristului este o lume foarte aspră. Copiii, cred, trebuie educați în spiritul dragostei pentru înțelepciune și abia apoi să observe dacă înțelepciunea capătă și forme particulare de exprimare în societate. Și aici vor ajunge la concluzia că, într-adevăr, prin drept, pot să pună în operă propria lor înțelepciune în beneficiul celorlalți. ■

CÂT DE MACHIAVELIC ȘI CÂT DE ACTUAL *este Niccolò Machiavelli?*

Prof. univ. dr. MIHAI HOTCA, rector, Universitatea Nicolae Titulescu, București

Nu de puține ori, pentru a justifica sau legitima anumite comportamente imorale ori contrare legii sau pentru a le atenua sau justifica efectele negative, cei cărora aceste conduite le aparțin fac apel la sintagma scopul scuză mijloacele¹.

Cu alte cuvinte, cei despre care e vorba aici susțin sau, uneori, doar sugerează că, dacă scopul este nobil sau măreț, mijloacele folosite pentru atingerea acestuia sunt pe un plan inferior și nu contează prea mult natura instrumentelor utilizate, în special în cazurile în care importanta finalitate urmărită este obținută.

Auzim, deseori, expresii de tipul: *victime colaterale, pierderi inevitabile, erori scuza-bile, efecte neimputabile* ș.a. Prin aceste sintagme, cei care au vizat obținerea unor scopuri, considerate de interes public, dar prin modalități care îndeobște nu le fac cinste, de fapt încearcă îndulcirea situației.

Plecând de la conținutul lucrării *Principele* (1513, Florența), care a făcut istorie și vâlvă cum puține cărți ale vremii au reușit, în sânul opiniei publice și în rândul intelectualilor a câștigat teren ideea că autorul acestei cărți, Niccolò Machiavelli, a promovat în lucrarea sa teza potrivit căreia scopurile politice pot fi atinse prin orice mijloace².

„Opera lui Machiavelli
are o valoare ce o plasează mult
deasupra societății medievale,
reușind să traverseze secolele
și să-și păstreze în parte
actualitatea”

Mai mult decât atât, ca urmare a succesului cărții *Principele*, au apărut termenii **machiavelic** (adj. - diabolic, drăcesc, comportare fără scrupule, perfidă, vicleană) și **machiavelism** (s.n. - sistem politic, bazat pe lipsa de scrupule, echivalent cu amoralitatea politică). În psihosociologia modernă, termenul *machiavelism* este folosit în accepțiunea de atitudine reflectată în tendința de a manipula comportamentul altora în vederea atingerii propriilor scopuri, iar personalitatea machiavelică este considerată ca fiind un atribut al oamenilor care se manifestă în acest fel, adică fără scrupule, prin mijloace dolosive sau cu perfidie.

Această conversiune în epitet a numelui marelui diplomat și filosof florentin se pare că se datorează Ordinului Iezuitilor³. Ca o ironie, termenul *iezuit* este, la rândul său, asociat cu ipocrizia sau viclenia⁴. Se impune precizarea că această convertire a numelui purtat de autorul *Principelui*⁵ în epitet (**machiavelic**) este o nedreptate ce i s-a făcut lui Machiavelli, deoarece sensul celor scrise de el în carte a fost deformat, cel puțin parțial. În realitate, Machiavelli nici măcar nu a folosit în cartea sa sintagma *scopul scuză mijloacele*.

Fragmentul relevant în această chestiune este următorul: „*faptele tuturor oamenilor și mai ales ale principilor, pentru care nu există un alt criteriu de judecată, trebuie privite numai din punctul de vedere al rezultatului lor*”.

Cartea lui Machiavelli este departe de a fi *machiavelică*. Din simpla lectură a pasajului operei *Principele*, reprodus mai sus, rezultă distanța semantică, față de sensul corect, a interpretării conform căreia, pentru realizarea scopurilor politice, pot fi folosite orice mijloace, indiferent de natura acestora.

De fapt, lucrarea a fost destinată lui Lorenzo al II-lea de Medici, pe care autorul a vrut să-l învețe cum să devină un bun conducător.

Dintr-o altă perspectivă, ca rezultat al propriei experiențe politice și diplomatice, pe care ilustrul gânditor florentin a dobândit-o în calitate de cancelar al Republicii Florentine, opera lui Machiavelli are o

valoare ce o plasează mult deasupra societății medievale, reușind să traverseze secolele și să-și păstreze în parte actualitatea, deoarece sub anumite aspecte aceasta se potrivește politicii contemporane.

În capodopera *Principele*, Machiavelli prezintă ceea ce probabil mulți conducători ai vremurilor anterioare sau contemporane lui foloseau, respectiv metodele sau mijloacele prin care el considera că guvernării puteau dobândi și menține puterea politică.

Până la Machiavelli, cetatea și omul au fost considerate obiect comun al gândirii politice, dar prin tezele strălucitului literat, omul a trecut în planul secund, în prim-plan rămânând statul, alături de noua apariție pe scena publică, societatea civilă, care a luat locul individului⁶.

Iată câteva dintre cele mai importante idei ale operei *Principele*:

- dacă știi să prevezi din timp lucrurile, însușire care nu-i este dată decât omului înțelept, poți să înlături cu ușurință relele care se ivesc; dar dacă nu le-ai văzut dinainte și, în consecință, le lași să se dezvolte până când oricine poate să le constate, este prea târziu să mai poți face ceva împotriva lor⁷;
- firea popoarelor este schimbătoare, fiind mai ușor să-i convingi pe oameni de un lucru decât să-i faci să fie fermi în această convingere⁸;
- acela care ajunge principe prin favoarea poporului trebuie să și-l păstreze prieten, lucru care-i va fi ușor, deoarece poporul nu cere altceva decât să nu fie asuprit⁹;
- deosebirea este atât de mare între felul în care oamenii trăiesc și felul în care ei ar trebui să trăiască, încât acela care lasă la o parte ceea ce este pentru ceea ce ar trebui să fie mai curând află cum ajung oamenii la pieire decât cum pot să izbutească¹⁰;
- este mai înțelept să-ți păstrezi reputația de om zgârcit, care îți creează o faimă proastă, dar lipsită de ură, decât să vrei să-ți câștigi faima de om darnic și pentru aceasta s-o dobândești pe aceea de om lacom și jefuitor, ceea ce va însemna atât dezonoarea, cât și ura oamenilor¹¹;

¹ A se vedea *Gânduri din afara coliviei*, Ed. Universul Juridic, 2023.

² Machiavelli s-a născut în Florența, în 3 mai 1469, și a decedat în același oraș, în 21 iunie 1527. Este larg răspândită ideea că sintagma *scopul scuză mijloacele* se regăsește în lucrarea *Principele*, apărută în anul 1513 sub condeul lui Niccolò Machiavelli, despre care se spune că a fost dedicată lui Lorenzo al II-lea de Medici, autorul inspirându-se din faptele lui Cesare Borgia. *Principele* este o lucrare scurtă, dar densă, despre arta pragmatismului și a compromisului, despre interesele și forța care dictează în politică.

³ Acest ordin prestigios, cunoscut și ca Societatea lui Iisus, este un ordin călugăresc al Bisericii Catolice, aflat în serviciul direct al papei. Printre membrii fondatori se numără și Sfântul Francisc Xavier, după care și-a luat numele actualul Papă, Francisc I. Se apreciază că Xavier a convertit cei mai mulți oameni la catolicism din istoria Bisericii, în timpul misiunilor sale în Asia.

⁴ Epitet dat unui om ipocrit, intrigant, viclean, perfid.

⁵ Epitaful de pe monumentul funerar (scris în latină) are următorul conținut: „Atât de mare nume are încât nu poate exista laudă adecvată”.

⁶ I. Ciocău, *Scopul scuză mijloacele*, disponibil pe <https://socioumane.wordpress.com>, accesat la data de 7 ianuarie 2018.

⁷ N. Machiavelli, *Principele*, Ed. Mondero, București, 2002, p. 18.

⁸ Ibidem, p. 27.

⁹ Ibidem, p. 40.

¹⁰ Ibidem, p. 56.

¹¹ Ibidem, p. 59.

> 11

- în politică și cunoaștere trebuie să plecăm de la realitate, iar nu de la ceea ce ar trebui să fie;
- principele trebuie să se facă în așa fel temut încât, dacă nu-și câștigă iubirea supușilor, să evite însă ura lor¹²;
- principele trebuie să fie viclean ca vulpea și puternic ca leul¹³. Unui lider politic îi este indispensabil să știe să fie atât animal, cât și om¹⁴;
- faptele tuturor oamenilor, pentru care nu există un alt criteriu de judecată, trebuie privite numai din punctul de vedere al rezultatului lor. *Post factum*, mijloacele vor fi considerate mereu oneste¹⁵;
- un principe care nu este el însuși înțelept nu va putea să fie sfătuit cu folos, afară de cazul în care, printr-o întâmplare, își pune toată încrederea într-un singur om care l-ar călăuzi în toate, iar acesta ar fi un om desăvârșit prin înțelepciunea lui, dar un astfel de om i-ar lua curând puterea; înțelepciunea principelui nu poate să fie exclusiv rodul sfaturilor bune ale supușilor săi¹⁶;
- soarta este stăpână pe jumătate din acțiunile noastre, dar ne îngăduie să cârmuim noi cealaltă jumătate¹⁷.

În esență, spre deosebire de gânditorii reprezentativi antici (Platon, Aristotel, Socrate, Cicero ș.a.), care insistau pe etica politică sau pe captarea bunăvoinței populare, Machiavelli, fiind prin excelență

**Pe fondul concentrării
polilor de putere în mâinile
unui cerc restrâns de persoane,
tendința judecătorilor
de subordonare benevolă
persoanelor cu funcții
de conducere riscă
să dobândească
accente puternice”**

**„Oamenii politici pe
scena guvernării, indiferent
de tipul de regim politic în care
activează, constatăm că aproape
toți aplică aforismul atribuit
lui Machiavelli, potrivit
cărui scopul scuză
mijloacele”**

¹² „Se pune astfel problema dacă este mai bine să fii iubit decât temut, sau invers. Răspunsul este că ar trebui să fii și una, și alta; dar întrucât este greu să împaci aceste două lucruri, spun că, atunci când unul din două trebuie să lipsească, este mult mai sigur pentru tine să fii temut decât iubit” (*Principele*, p. 61).

¹³ „Să fii vulpe pentru ca să recunoști cursele și să fii leu, pentru ca să-i sperii pe lupi. Aceia care procedează numai în felul leului nu se pricep deloc în arta guvernării. Astfel, un stăpânitor înțelept nu poate și nici nu trebuie să-și țină cuvântul atunci când acesta s-ar întoarce împotriva lui și când motivele care l-au făcut să promită un lucru au încetat de a mai exista” (*Principele*, p. 63).

¹⁴ *Ibidem*, p. 65.

¹⁵ *Ibidem*, p. 65. Prin această idee, Machiavelli se apropie de doctrina utilitaristă.

¹⁶ *Ibidem*, pp. 83-84.

¹⁷ *Ibidem*, p. 86.

pragmatic, susținea că principele (conducătorul) trebuie să obțină ordinea socială¹⁸ folosind cu viclenie de fiară puterea de care dispune, dar având grijă să evite ura poporului, care-i poate periclita poziția.

Scopul scuză mijloacele? Este o întrebare de mare actualitate și, nu de puține ori, chiar în secolul al XX-lea, primește răspunsuri care confirmă, cel puțin parțial, tezele lui Machiavelli, formulate cu peste 500 de ani în urmă.

Sigur, între timp, societatea medievală a dispărut, s-a născut și la rândul ei s-a stins epoca modernă, au apărut doctrinele politice clasice (liberale, socialiste, comuniste etc.), omenirea a purtat sute de războaie, dintre care două au avut caracter mondial, și am ajuns în era digitală, pe care, în mod cert, Machiavelli nu a anticipat-o. Dar în pofida acestor transformări radicale, acesta rămâne actual.

Machiavelli nu a fost însă machiavelic, în accepțiunea comună atribuită acestui termen, cel mai puternic argument în sprijinul acestei afirmații constituindu-l chiar opera sa, *Principele*. Celor care nu cred, le recomand lectura lucrării sale.

În realitate, așa cum remarca academicianul Alexandru Balaci, „întreaga operă și viața a lui Niccolò Machiavelli este un lung strigăt de chemare pentru construirea visului național italian”¹⁹.

Într-adevăr, deși există argumente care pot susține opinia că opera lui Machiavelli promovează *amoralitatea politică*, între copertile cărții *Principele* pot fi găsite argumente cel puțin la fel de grele în favoarea punctului de vedere că *părintele politicii* (și descoperitorul acesteia) nu era altceva decât un *ideolog al rațiunii de stat, fundamentată pe teza prevalenței interesului colectiv* (național, patriotic) *în raport cu cel individual*. Pentru Machiavelli, arta de a guverna este subordonată forțelor rațiunii, care trebuie înțelese în profunzime și apoi orientate spre realizarea interesului general (colectiv).

¹⁸ În *Principele*, Machiavelli spune: „Patria este bine apărută sau cu josiție sau cu glorie (...)”.

¹⁹ A se vedea prefața la opera *Principele*.

Machiavelli, adept al separării moralei comune și a religiei față de politică, a promovat ideea că, deși conducătorii trebuie să țină seama de cele două domenii ale spiritualității umane, politica are morala ei. Morala politică este una „statală, cetățenească, bazată pe principiul fundamental al responsabilității omului în fața istoriei”²⁰. În concepția lui Machiavelli, esența moralei de stat constă în subordonarea individului față de interesele societății (colectivității), care sunt superioare celor individuale, întrucât fiecare om care concurează la realizarea intereselor generale (statale, colective, patriotice) contribuie, în același timp, în mod indirect, la progresul individual. Prin aceasta, de fapt, *Principele* a devenit *cartea republicanilor*, deoarece recomandările sale nu sunt pentru binele sau mai binele conducătorilor ori principilor, ci pentru cel al oamenilor ce intră în alcătuirea statului²¹.

Machiavelli a contribuit la apariția statului național laic italian și este un reper esențial al susținătorilor separării politicii de religie și morală.

Focalizându-ne atenția asupra prezentului, scrutând peisajul politic contemporan, nu ar trebui să fie considerată o mare îndrăzneală afirmația potrivit căreia oamenii politici ai zilelor noastre încă se inspiră din ideile lui Machiavelli.

În prezent, discutăm despre alte teme sau orientări, precum: globalism, naționalism, ecologism, fundamentalism, europenism și multe alte curente de gândire politică. De asemenea, se vorbește de corectitudine politică (*politically correct*)²², care promovează protecția vulnerabilităților, se consolidează doctrina drepturilor omului, care are o poziție recunoscută în toate regimurile democratice, își face un loc evident doctrina de securitate contra terorismului ș.a.

Însă uitându-ne la modul cum se prezintă oamenii politici pe scena guvernării, indiferent de tipul de regim politic în care activează, constatăm că aproape toți aplică aforismul atribuit lui Machiavelli, potrivit cărui scopul scuză mijloacele.

Fie că privim spre regimurile politice din răsărit (cu unele excepții, cum ar fi Japonia), fie că ne uităm spre apus (iarăși cu unele excepții, cum ar fi regimurile autoritariste din America Latină), se observă că ideile ilustrului gânditor florentin sunt încă întâlnite și utilizate în practica politico-socială, mai mult sau mai puțin evident, respectiv în actul de guvernare și în cadrul relațiilor sociale.

Astfel, dacă în est pare mai vizibilă aplicarea în practică a tezei că principele (conducătorul) trebuie să fie mai degrabă temut decât iubit, în vest este mai evidentă ideea că principele (conducătorul) este necesar să fie puternic și viclean.

Oamenii politici contemporani, mai ales în statele cu regimuri democratice vechi, în cele mai multe cazuri, beneficiază de pregătire specială pentru a deține poziții în conducerea

²⁰ *Ibidem*.

²¹ A se vedea și J.-J. Rousseau (*Contractul social*).

²² Doctrina corectitudinii politice a apărut în S.U.A. și a fost concepută pentru a descrie limbajul, politicile sau măsurile destinate evitării dezavantajelor membrilor anumitor grupuri din societate. Mai târziu, doctrina a inclus și evitarea limbajului necorespunzător sau a comportamentului de excludere, marginalizare sau discriminare a persoanelor dezavantajate sau aflate în situații vulnerabile. Se vorbește despre dreptul de a fi vulnerabil. Precizăm că această doctrină este controversată, criticii susținând că este o formă de neomarxism.

statului. Mulți dintre aceștia sunt oameni politici din tată în fiu, urmează școli speciale și studiază știința și arta politică.

Nu în ultimul rând, se poate constata, cu relativă ușurință, faptul că mai toți conducătorii din zilele noastre stăpânesc sau urmăresc să stăpânească știința manipulării, în scopul aparent al guvernării în interesul oamenilor. Excepțiile, care se lasă așteptate, nu sunt multe și nu fac altceva decât să întărească regula menționată mai sus.

Revenind la întrebarea din titlu - Cât de machiavelic și actual este Machiavelli? -, luând în considerare aspectele expuse în cele ce preced, putem spune că acesta nu este cu adevărat *machiavelic*, dar este încă relativ actual.

În sprijinul acestei afirmații facem trimitere și la spusele academicianului Alexandru Balaci, unul dintre cei mai mari italieniști români²³, care arăta: „*Expresia, mult timp infamantă de machiavelism, s-a acordat mai ales concepției și autorului tratatului Principelui. Niciodată nu a existat o afirmație mai convențională despre un fenomen cu totul secundar. În realitate, Principele este un spirit rinascimental, iar în opera lui Machiavelli omul este în sfârșit reprezentat ca o ființă autonomă, care-și poate afla în dimensiunile proprii personalității, ca și statul de altfel, nașterea, viața și moartea, urmând legile naturale ale unui organism viu (...). În realitate, în machiavelismul din Principe, gândirea timpurilor moderne își găsește una dintre principalele sale rădăcini*”²⁴.

Din păcate machiavelismul este prezent în politica zilelor noastre. Privind spre scena politică, vedem prea puține *personaje* din spectrul puterii care se comportă rațional, moral și legal, și prea multe care nu au vocație de conducători autentici, având manifestări superficiale, arogante sau iraționale. Aceștia sunt *ratații de la butoane*, care au pretenția nedreptățită că reprezintă poporul. Domeniul în care, probabil, beția puterii este cea mai întâlnită este politica. Legitimarea acordată de electorat este, în multe cazuri, justificarea pe care oamenii politici o invocă pentru a acoperi comportamentele lor despotice.

Chiar dacă în alte domenii proporția celor *amețiți de putere* este mai mică, nicio sferă a relațiilor sociale nu este scutită de prezența unor astfel de persoane. Conduite despotice sunt întâlnite peste tot, în autoritățile publice sau instituțiile publice, în cadrul celorlalte persoane juridice publice ori private, în grupurile sociale, inclusiv în familie.

Mirajul deținerii unor pârghii sau instrumente ale puterii, indiferent de sfera relațiilor sociale avută în vedere, îi îmbată pe unii dintre cei aflați efemer în jilțuri, care voluntar sau involuntar ajung într-o stare de tulburare psihică similară intoxicației cu alcool sau cu alte substanțe psihoactive.

Cei aflați la *butoane*, după ce se obișnuiesc cu gustul din ce în ce mai irezistibil al *ciolanului puterii*, se transformă încet-încet în dictatori, ticăloși sau despoți, comparându-se cu cei mai *străluciți conducători furnizați de istorie*. Probabil, după cum se comportă, Orban se crede ultimul han, Putin se crede ultimul țar, Erdogan - ultimul sultan, iar Xi Jinping - ultimul împărat al Imperiului Celest²⁵.

Toți cei care suferă de beția puterii au impresia că sunt nemuritori și intangibili. Oamenii care ocupă vremelnic funcții sau demnități au obligația să aibă în vedere faptul că deținerea funcțiilor sau demnităților nu poate constitui scopul lor, ci acestea sunt simple mijloace de atingere a unor obiective generoase, precum înfăptuirea justiției, creșterea nivelului de trai al populației, protecția mediului etc. Guvernarea nu trebuie să fie orientată spre binele oamenilor politici, ci al poporului, iar justiția nu trebuie înfăptuită în folosul judecătorilor, ci al justițiabililor.

Căile prin care liderii politici ajung la puterea partidelor sunt, de multe ori, oculte, lipsite de *fairplay* și nu asigură meritocrația. De puține ori, conducătorii partidelor politice sunt propulsați în funcții datorită calităților deosebite și de foarte multe ori sunt exponenți ai unor interese clientelare ori ai unor scopuri imorale sau chiar ilicite.

O simplă scrutare a peisajului politic al prezentului este suficientă pentru a ajunge la această concluzie, deoarece la vârful partidelor politice și al statelor vedem persoane nerecomandate să dețină funcții atât de înalte.

Sistemul politic democratic din prezent este departe de a fi perfect și, până la inventarea unuia mai bun, trebuie acceptat și îmbunătățit”

Revenind la cauze, cea principală o constituie, în opinia mea, faptul că în interiorul partidelor politice, fie *de facto*, fie *de iure*, nu sunt respectate standardele ce asigură calitatea liderilor. Spre exemplu, nu există suficientă transparență, nu este stimulată performanța, cei care votează pentru alegerea liderilor sunt desemnați pe baza unor criterii îndoielnice, cultura politică a celor care fac politică este precară ș.a. În câteva cuvinte, putem spune că organizarea partidelor politice din prezent este anacronică, desuetă sau necorespunzătoare.

Partidele politice sunt organizații care au rămas încremenite în vremuri revolte. Este necesară o reformare a acestor structuri colective esențiale pentru democrație și statul de drept.

In concreto, printre schimbări ar trebui să se găsească:

- alegerea democratică și transparentă a conducătorilor partidelor politice, după modelul existent în cazul scrutinelor pentru funcțiile electivice publice;
- implementarea unor criterii dure de integritate pentru orice funcție de conducere în cadrul partidelor politice;
- impunerea unor criterii de competență, atât pentru funcțiile din interiorul partidelor, cât și pentru cele din aparatele administrativ și politic;
- finanțarea transparentă a partidelor politice și transparența actului decizional;
- asigurarea accesului presei la informații ce țin de viața partidelor politice.

Trei cuvinte sunt definitorii pentru reformarea unui partid politic: democrația, transparența și integritatea.

Examinând cu detașare modul cum funcționează sistemele puterii în statele

cu democrație consolidată, pe baza datelor publice, se poate constata că anumiți funcționari publici, cu diferite ranguri decizionale în aparatul de stat, din dorința de a-și păstra posturile ori din alte rațiuni, se implică mai mult sau mai puțin în jocul politic, participând nelegal la *urzeala tronurilor*. De pildă, prin folosirea unor instituții pentru *anihilarea* sau *scoaterea pe tușă* a unor persoane indezirabile²⁶.

O altă expresie folosită pentru a desemna existența unei puteri (oculte), în afara sistemului obișnuit de putere, este sintagma *stat paralel*. Această expresie este utilizată, de regulă, în regimurile autoritariste sau cu tendințe de acest fel (cu regimuri iliberale), precum Pakistan²⁷, Turcia²⁸, Ungaria²⁹ etc. De câțiva ani, și în România se vorbește despre *statul paralel*³⁰.

Este real faptul că în sistemul puterii, chiar dacă vorbim despre state cu democrație veche și autentică, se află *cuibăriți* și ticăloși sau nemernici, care au *agendă personală* și uită ce atribuții au sau pentru ce sunt plătiți din banii publici, dar numărul acestora nu este superior celorlalți, ci, dimpotrivă, cred că este inferior.

Dintr-o altă perspectivă este validă afirmația potrivit căreia cei mai mulți funcționari publici, care lucrează în sistemul puterii statale, sunt oameni corecți, care-și respectă atribuțiile ce le-au fost conferite în baza legii.

În calitate de cetățean care interacționează frecvent cu reprezentanți ai puterilor statului (judecători, procurori, polițiști, grefieri, inspectori, referenți ș.a.), pot spune că cei mai mulți dintre aceștia se comportă așa cum legea le-o cere. Din păcate, mă întâlnesc și cu situații în care, fie pe față, fie indirect, o parte dintre exponenții puterii statale au o conduită contrară regulilor stabilite pentru desfășurarea activității lor. Aceștia pot fi considerați pe drept cuvânt *ticăloșii sistemului*.

²⁶ Pentru implicarea serviciilor de informații în activitatea judiciară și politică, a se vedea D. Morar, Putea să fie altcumva. O istorie subiectivă a justiției postdecembriste, Ed. Humanitas, București, p. 510 și urm.

²⁷ Expresia a fost folosită de Mazhar Aziz, un pakistanez fost funcționar public, care a încercat să explice, în studiul său „Military control in Pakistan: the parallel state”, de ce sistemul militarizat din țara sa a devenit atât de puternic, încât a dobândit forța unui „stat paralel”.

²⁸ După tentativa de puci militar din noaptea de 15 iulie 2016, președintele turc, Tayyip Erdoğan, a folosit foarte des expresia de „*stat paralel*” în conflictul deschis cu mișcarea Gülen (o comunitate condusă de Fethullah Gülen).

²⁹ În Ungaria, premierul Viktor Orbán vorbește despre faptul că George Soros (economist, activist politic, filantrop și om de afaceri miliardar originar din Ungaria) se află în spatele unor forțe care alcătuiesc un sistem de putere orientat împotriva intereselor statului maghiar.

³⁰ În noiembrie 2017, Partidul Social Democrat (P.S.D.) a adoptat o rezoluție de susținere a lui Liviu Dragnea, președintele acestei formațiuni politice, în lupta sa cu „*statul paralel*” din România, în contextul în care Direcția Națională Anticorupție începuse urmărirea penală față de liderul P.S.D. de la acea vreme.

Nu poate fi însă aruncată o anatemă asupra întregului sistem al puterii, deoarece a proceda în acest fel este profund nedrept. Ar fi o incorectitudine față de toți funcționarii publici care sunt de bună credință, pregătiți din punct de vedere profesional, cu experiență și care respectă legea căreia trebuie să i se supună.

Instituțiile și autoritățile publice sunt precum pădurile, deoarece, în interiorul acestora, pe lângă oamenii cinstiți, se găsesc și ticăloși, la fel cum pădurile au uscăturile lor.

Netrebnicii din sistem se pot găsi într-o dublă postură. Pe de o parte, aceștia pot deține simple funcții de execuție, fără importanță instituțională, situații în care efectele negative sunt limitate la cazurile de care se ocupă. Pe de altă parte, ticăloșii sistemului se pot afla în poziții de conducere (decizie), situații în care consecințele incorectitudinii lor sunt mai grave și mai extinse.

Anatemizarea întregului sistem al puterii, din cauza anumitor reprezentanți ai acestuia, este greșită, din cel puțin două motive.

Primo, cei care se comportă corect nu trebuie să fie *băgați în aceeași oală*, pentru că răspunderea juridică este personală, iar nu solidară.

Secundo, tratarea nediferențiată a tuturor funcționarilor ce lucrează în sistemul puterii, fără recunoașterea meritelor celor care se comportă potrivit atribuțiilor specifice, generează un risc real de resemnare și frustrare, sentimente care dăunează dezvoltării personale pozitive și, implicit, asupra eficienței autorităților sau instituțiilor publice.

Sistemul politic democratic din prezent este departe de a fi perfect și, până la inventarea unuia mai bun, trebuie acceptat și îmbunătățit. Sistemul politic actual este gândit în maniera unei separații relative a puterilor cel compun, considerându-se că puterile nu trebuie separate, ci trebuie să coopereze unele cu altele și, la nevoie, să se poată controla reciproc³¹.

Imperfecțiunile sistemului puterii sunt generate de *cusurul uman originar*, întrucât omul este imperfect, la fel ca democrația³².

Într-o altă ordine de idei, atunci când se confruntă cu *acte arbitrare sau nelegale*, cetățenii sunt îndreptățiți să reacționeze prin utilizarea mijloacelor constituționale și legale, respectiv să atragă atenția asupra conduitei funcționarilor publici incorecți, să sesizeze faptele pe care aceștia le-au comis, să ceară sancționarea celor vinovați și să se revolte în toate modalitățile prevăzute de lege. În același timp, cetățenii au obligația de a acorda respectul cuvenit tuturor celor care își *fac datoria potrivit legii*. ■

³¹ După cum spune profesorul R. Rizioiu, „accentul statului de drept nu trebuie pus pe separarea puterilor, ci pe cooperarea și controlul lor reciproc. În plus, este o direcție periculoasă să se stabilească anumiți ierarhii între puteri, ele trebuind să aibă importanță egală una față de cealaltă, pentru a putea exercita un control eficient. De asemenea, nu trebuie trasate ziduri de separare între puteri” [R. Rizioiu, *Miorița și impreviziunea: un (nou) apel la realism (juridic)*, studiu disponibil pe www.juridice.ro/essentials].

³² Cu privire la două dintre conceptele teoriei juridice actuale, profesorul V. Constantin afirmă: „Faptul că cineva utilizează argumente bazate pe o aparentă legalitate, iar altcineva îi opune argumente bazate pe o aparentă legitimitate nu face decât să pună în lumină adevărul că atât legalitatea, cât și legitimitatea sunt concepte evazive” (V. Constantin, *Pozitivism, iusnaturalism, realism - o replică profesorului Radu Rizioiu*, disponibil pe www.juridice.ro/essentials).

²³ Alexandru Balaci (n. 12 iunie 1916 - d. 7 martie 2002).

²⁴ Al. Balaci, op. cit., p. XII.

²⁵ A se vedea <http://www.ilgiornale.it/news/politica/se-potere-droga-1506682.html>, accesat în data de 17 februarie 2019.

TROIENII (IN)JUSTIȚIEI sau despre zădărnicierea controlată a unei puteri

Prof. univ. dr. **EVELINA OPRINA**

Motto:

„Alte măști, aceeași piesă,
Alte guri, aceeași gamă,
Amăgit atât de-adese
Nu spera și nu ai teamă”
(„Glossă”, Mihai Eminescu)

Iarna ce stă să se aștearnă, cuminte, albă și curată va troieni și de această dată cu nămeți peste declinul acestui popor

Punctul de maximă repetabilitate din versul „vreme trece, vreme vine” l-a făcut pe poetul nostru național să sugere inexorabila și crunta realitate a decadenței, involuției și imoralității, a îndreptării oamenilor către preocupări neînsemnate, pasiuni mărunte și, mai grav, îndrăznesc să afirm, către afinități ideologice periculoase și zădărnici ascunse.

Despre justiție și independența acesteia nu se mai vorbește de la o vreme, pentru că la masa ei s-au așezat, insidios, dar eficace, troieni zămbitori și binevoitori ce conturează o iarnă tristă a (in)justiției contemporane.

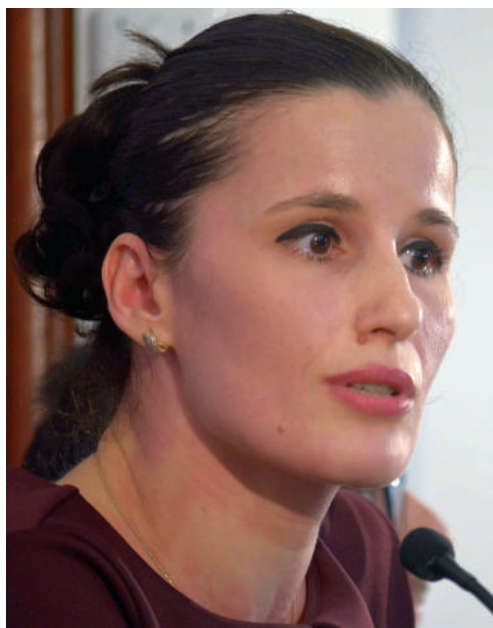
Riscul unei disoluții iremediabile a justiției este iminent și afirmat, în tăcere, dar îngrijorător, de mult prea mulți dintre cei care și-au închinat cu iubire și dedicație viața celei pe care Cicero o denumea ca fiind „stăpâna și regina tuturor virtuților”, justiția.

Pentru că tematica prezentului număr al revistei mi s-a părut a fi un demers pe cât de provocator, pe atât de curajos, la care îmi doresc să mă raportez ca la o chemare la trezirea unor conștiințe, voi evoca una dintre cele mai noi și mai perfide amenințări la adresa independenței justiției: controlul sau dominația din interior asupra judecătorului.

Când se analizează independența funcțională a justiției, se arată că, pe de o parte, organele care judecă trebuie să fie adecvate acestei funcții, adică să nu aparțină executivului sau legislativului, iar, pe de altă parte, instanțele judecătorești să fie independente în exercitarea funcțiilor lor, deci să nu fie supuse ingerințelor din partea puterii legislative, executive sau părților.

Relativ la această componentă a independenței, este de reținut perspectiva că independența trebuie să existe inclusiv față de conducătorul instanței ori față de instanța ierarhic superioară, aceștia neputând interveni cu indicații în activitatea de judecată.

Într-o lucrare recent publicată la Editura C.H. Beck intitulată „Independența și imparțialitatea sistemului judiciar. Privire de ansamblu asupra jurisprudenței relevante a Curții Europene a Drepturilor Omului”, editorii The AIRE Centre, Civil Rights Defenders și Konrad Adenauer Stiftung au adus în fața cititorilor din România diverse reprezentări ale cerințelor instituționale ale art. 6, alin.

„Dacă până nu demult
presiunile din exterior
reprezentau un real pericol
pentru independența justiției,
astăzi acestea par
mai facil de gestionat”

(1) din Convenția Europeană a Drepturilor Omului, care se referă la o „*instanță independentă, imparțială și instituită de lege*”. Cu acest prilej, s-a arătat că subordonarea unei instanțe inferioare față de o instanță superioară este susceptibilă să cauzeze probleme în ceea ce privește independența în cazul în care o instanță superioară emite instrucțiuni directe către o instanță inferioară sau în cazul în care instanța superioară are un control efectiv asupra carierei judecătorilor din instanța inferioară.

Este, așadar, o perspectivă nouă, care, generată fiind de o serie de vulnerabilități ale normelor juridice din diferitele sisteme judiciare, a căpătat un rol adecvat și în abordarea jurisprudențială a Curții Europene a Drepturilor Omului.

Astfel, noul context legislativ național în materie introduce o serie de instrumente prin care se instituie o autoritate în sens de dominație asupra judecătorilor din partea superiorilor lor ierarhici, inclusiv cei administrativi, generând un efect nimitor pentru independența justiției și dăunător societății în ansamblu. Practici și concepții esențialmente greșite, astăzi consfințite legislativ sunt rezultatul unor minți nesăbuite și iraționale, al unor strategii viclene inclusiv de comunicare publică, prin intermediul cărora s-a intenționat și reușit crearea unor orientări, percepții sau credințe dirijate înspre nevoia artificială de schimbare. În realitate, schimbarea mult clamată nu putea fi de nimeni explicată în afara acelor minți iraționale, care tenace și perfid, troienind munți de neadevăruri, de artificialități și ipocrizii, au alterat puritatea, curățenia și valoarea.

Nu e locul aici sau nu ne-am propus acum să discutăm despre terenul fertil și servil în care și-au găsit receptarea astfel de trădări, o asemenea deziluzie urmând a-și afla evocarea cu alt prilej, căci sub nici o măsură asemenea șmecherii - termenul neacademic fiind deliberat utilizat - nu s-ar fi putut vreodată concretiza în prezența unor caractere puternice și dârze.

Revenind, trebuie precizat că perspectivele de analiză nu se relevă atât de facil, ci viclenia metodelor folosite presupune nu doar o decriptare a fiecărui mecanism în parte, care privit individual poate să nu evoce prin el însuși un pericol real, ci dobândirea unei priviri de ansamblu asupra întregului instrumentar va fi cea care va contura realitatea și gravitatea prefacerilor normative.

O primă perspectivă de analiză vizează dispozițiile legale care instituie obligativitatea respectării de către judecători a actelor cu caracter administrativ emise de conducătorul instanței ori a altor obligații cu caracter administrativ prevăzute de lege sau de regulamente. Deși, în esență o atare reglementare pare a-și găsi necesara reflectare

în ansamblul normativ privind angajarea răspunderii disciplinare a judecătorilor¹, în realitate este de observat că, prin practicile de punere în aplicare a unor atari norme, organele îndreptățite manifestă tendințe exacerbate de a trece peste independența judecătorului, interferând în sfera de acțiune a măsurilor cu caracter procedural.

Circumscrișă fiind unei obligații cu caracter administrativ, responsabilitatea judecătorilor se întinde și cu privire la respectarea măsurilor dispuse de colegiul de conducere al instanței, inclusiv cu privire la alcătuirea completelor de judecată. În acest sens, în hotărârea Curții Europene a Drepturilor Omului pronunțată în cauza Parlov-Tkalcic c. Croației, s-a reținut necesitatea alcătuirii unor complete de judecată în afara oricăror acte administrative ce pot crea presiuni latente asupra membrilor completelor, constând în supunerea judecătorilor superiorilor lor judiciari sau într-o ezitare sau lipsă de dorință de a-i contrazice pe aceștia, aspect de natură a pune la îndoială independența și imparțialitatea instanței, cu implicații directe asupra legalei compunerii a completelor.

De evocat în context sunt frecvențele demersuri disciplinare fundamentate pe presupusa nerespectare de către judecători a actelor cu caracter administrativ emise de conducătorul instanței, practicile administrative puse în aplicare de Inspecția Judiciară și de Consiliul Superior al Magistraturii ori chiar hotărârile pronunțate în materie disciplinară fiind de foarte multe ori contestate și chiar anulate de instanțele judecătorești, întrucât conțineau potențial de vulnerabilizare a independenței sistemului judiciar.

Curtea Europeană a Drepturilor Omului a tras un semnal de alarmă în mai multe rânduri și a subliniat că amenințarea reprezentată de asemenea proceduri riscă să fie folosită în mod abuziv de către state pentru a exercita presiune asupra judecătorilor, subminând independența și imparțialitatea acestora, în loc să le promoveze.

Mai mult decât atât, cele anterior evocate trebuie necesar corelate cu noile dispoziții de organizare judiciară care sporesc puterea în mâinile superiorilor cu funcții administrative din instanțe, delegată la doar 2 judecători aleși de adunarea generală a judecătorilor urmând a face parte din colegiile de conducere ale instanțelor, restul locurilor fiind ocupate de președintele, vicepreședintele instanței și președinții de secții. A se nota și faptul că în caz de paritate de voturi, votul președintelui instanței este decisiv.

¹ Art. 271 lit. l) din Legea nr. 303/2022 reglementează drept abateri disciplinare „*nerespectarea în mod nejustificat a dispozițiilor ori deciziilor cu caracter administrativ dispuse în conformitate cu legea de conducătorul instanței sau al parchetului ori a altor obligații cu caracter administrativ prevăzute de lege sau regulamente*”.

Relevant în context este și faptul că numirea în funcțiile de vicepreședinte ori președinte de secție se face fără concurs sau examen, la propunerea președintelui instanței, iar, în cazul instanței supreme pentru funcțiile de vicepreședinte și președinte de secție este necesar avizul cu privire la compatibilitatea planului managerial întocmit de candidat cu planul managerial al președintelui instanței. Se creează, astfel, premisele unei subordonări a judecătorilor superiorilor lor administrativi pentru accederea într-o funcție de conducere, pentru conservarea funcției ori procurarea unei atitudini favorabile conducerii.

Acest din urmă scop este unul extrem de periculos, întrucât pe fondul concentrării polilor de putere în mâinile unui cerc restrâns de persoane, tendința judecătorilor de subordonare benevolă persoanelor cu funcții de conducere riscă să dobândească accente puternice. Iar realitățile practice conduc înspre o atare concluzie, însuși organismul ce constituțional trebuie să se îngrijească și să garanteze independența justiției fiind cel care, prin majorități tăcute, dar sigure susține și încurajează acest proces.

Pe un asemenea fond, alte perspective de analiză presupun evaluarea și a următoarelor prevederi:

- comisia de evaluare a judecătorilor este formată din președintele instanței ierarhic superioare, președintele secției instanței ierarhic superioare corespunzătoare specializării judecătorului evaluat, precum și un judecător de la instanța superioară, desemnat de colegiul de conducere al acelei instanțe;
- evaluarea de către instanțele de control judiciar a hotărârilor judecătorilor de la instanțele inferioare și stabilirea caracterului imputabil/neimputabil al anumitor soluții de desființare/modificare/casare a hotărârilor ce au format obiect al controlului judiciar;
- fiecare comisie de concurs de promovare la instanța supremă, respectiv subcomisie, dacă aceasta s-a constituit, are în componență 2 judecători de la Înalta Curte de Casație și Justiție, numiți de președintele Înaltei Curți de Casație și Justiție, la recomandarea președinților de secții;
- în cazul promovării efective a judecătorilor, comisiile de evaluare se constituie la nivelul fiecărei curți de apel și sunt alcătuite din președintele curții de apel, care este și președintele comisiei, și alți 4 judecători cu specializarea corespunzătoare secțiilor în cadrul cărora sunt posturile vacante scoase la concurs, propuși de colegiul de conducere al curții de apel.

Deși astfel de proceduri de evaluare a calității actelor și lucrărilor judecătorilor pot fi apreciate drept binevenite, se observă că acestea sunt gestionate de evaluatori apropiați conducerii instanțelor respective, experiențele practice din trecutul nu foarte îndepărtat relevând chiar situații de refuz de promovare a unor judecători.

Inutil de evocat că mecanismul evaluării este unul cu potențiale consecințe importante asupra carierei judecătorilor, astfel că extinderea în acest sens a puterii persoanelor cu funcții de conducere poate vulnerabiliza iremediabil independența sistemului, de vreme ce de rezultatul unei asemenea

“ Noul context legislativ național în materie introduce o serie de instrumente prin care se instituie o autoritate în sens de dominație asupra judecătorilor din partea superiorilor lor ierarhici, inclusiv cei administrativi, generând un efect nimicitor pentru independența justiției și dăunător societății în ansamblu ”

proceduri depinde promovarea ulterioară a judecătorilor în ierarhia profesională.

La adăpostul justificării că evaluarea profesională constituie un indicator prețios pentru calitatea și eficiența activității judiciare, legiuitorul așezat confortabil la masa tăcută a justiției a pus în mâinile persoanelor cu responsabilități în sistem pârgii de putere, al căror exercițiu discreționar riscă să pervertească în cel mai insidios mod rolul firesc al puterii;

- președintele curții de apel poate delega judecători de la curtea de apel sau de la o instanță din circumscripția acelei curți de apel la o altă instanță unde are dreptul să funcționeze cel delegat, potrivit gradului profesional avut, din cadrul acelei circumscripții. Și un asemenea mecanism, flexibil și necesar ca principiu pentru o mai facilă instrumentare a vacanței unor posturi, și-a dovedit în practică „utilitatea” sperată, procedura fiind o captatio benevolentiae subtilă și eficace.

Pe aceeași linie se înscriu și delegările în funcții de conducere ori detașările complet netransparente, în special în aparatul tehnic al Consiliului Superior al Magistraturii, generând vacanța unor posturi în instanțele de la care operează detașarea, cu consecințe asupra compunerii completelor de judecată și necesității acoperirii ulterioare a acestora prin mecanismul delegării;

- procedurile de promovare în funcții de conducere la nivelul instanțelor sunt permanent însoțite de nemulțumiri legate de numirea netransparentă a comisiilor de concurs, de rotirea acelorași membri, de interviuri considerate subiective și uneori umilitoare;
- colegiul de conducere, la propunerea președintelui Înaltei Curți de Casație și Justiție, va putea dispune repartizarea temporară în cadrul unei secții, pe durata unui an, a unor judecători de la alte secții decât cea penală, desemnați cu acordul acestora, iar, în lipsa acordului, prin tragere la sorți;
- în situația în care în cadrul unei secții nu se poate constitui un complet de judecată, președintele instanței, cu avizul colegiului de conducere, poate dispune participarea unor judecători de la alte secții.

Vulnerabilizarea calității actului de justiție prin schimbarea specializării judecătorilor chiar la nivelul instanței supreme este astfel demonstrată, normele legale fiind prin ele însele susceptibile de o slăbire a puterii judecătorești, forța recunoscută persoanelor cu funcții de conducere de a dispune de soarta profesională a judecătorilor și, implicit, de soarta justițiabililor fiind un factor latent, dar eficace de zădărnire a independenței judecătorilor;

- componența secțiilor și completelor specializate se stabilește de președintele instanței, cu avizul colegiului de conducere, în raport cu volumul de activitate, ținându-se seama de nevoile instanței și de specializarea judecătorilor. Iar componența altor completuri este stabilită de colegiul de conducere;
- compatibilitatea planului managerial întocmit de candidat pentru funcția de director adjunct cu cel al directorului Institutului Național al Magistraturii;
- reducerea rolului Consiliului Științific al Institutului Național al Magistraturii doar la atribuții consultative, cele decizionale fiind transferate către directorul INM;

- emiterea de către Consiliul Superior al Magistraturii de puncte de vedere în sensul existenței unei eventuale stări de incompatibilitate cu privire la un judecător², pentru ca ulterior să fie implicat în exercițiul atribuțiilor de organ disciplinar față de respectivul judecător cu privire la potențiala săvârșire a abaterii disciplinare privind existența unei situații de incompatibilitate;
- subordonarea Inspecției Judiciare față de Consiliul Superior al Magistraturii.

Și exemplele ar putea continua....

Desigur că independența nu exclude controlul pe care-l exercită conducătorul instanței sau al instanței ierarhic superioare asupra activității judecătorului, însă un asemenea control nu poate viza decât aspectele de ordin administrativ și nicidecum nu poate interfera cu activitatea de judecată.

Noile realități practice și, mai nou, recente prevederi legale deschid calea unor noi abordări, supunerea judecătorilor persoanelor cu funcții administrative de conducere din cadrul instanței ori a instanțelor ierarhic superioare generând pericolul de subminare a independenței judecătorilor.

Dacă până nu de mult presiunile din exterior reprezentau un real pericol pentru independența justiției, astăzi acestea par mai facile de gestionat, fiind oricum manifeste, spre deosebire de cele din interior care, prin caracterul ocult, insidios, perseverent și neobosit s-au intruzionat acum și în cadrul normativ, vulnerabilizând și subminând garanțiile de independență a justiției.

La toate acestea s-ar mai putea adăuga și diminuarea ori chiar suprimarea transparenței actelor și practicilor administrative de la nivelul sistemului judiciar, ultima perioadă fiind relevantă pentru modalitatea în care zădărnirea uneia dintre puterile statului, justiția, se realizează organizat din chiar interiorul forurilor decizionale.

Pe fondul celor mai sus și pe scurt evocate, ne întrebăm unde și când se va sfârși tăcerea asurzitoare în care s-a cufundat cea mai virtuoasă dintre puteri, justiția?

Credem că o soluție ar putea veni din spre educație și pedagogie, căci eșecurile pe aceste paliere cresc riscurile ca viitorul democrației constituționale să devină incert. Formarea trebuie să ofere viitorilor judecători metode de internalizare a valorii, profesionalismului și erudiției și să le asigure fundamente corecte, deziderate intrate și ele, parcă, deliberat sau controlat într-o indiferență inertă, lăncedă.

Cu toate acestea îmi doresc să pot miza în continuare pe conștiința judecătorilor de cultivare a unei reale independențe interioare, pentru a nu cădea în ispitele superficialității lumii înconjurătoare.

„Nu spera și nu ai teamă/Ce e val ca valul trece/De te-ndeamnă, de te cheamă/Tu rămâi la toate rece”. ■

² Pentru o expunere exhaustivă a opiniilor/avizelor emise de Consiliul Superior al Magistraturii în problema incompatibilităților magistraților, a se vedea E. Oprina, *Căutări, acumulări ori involuții cu privire la independența personală și imparțialitatea judecătorului în contextul actual*, volumul În memoriam Viorel Mihai Ciobanu, Dreptul procesual și dreptul substanțial la începutul mileniului al III-lea, Ed. Universul Juridic, București, 2023, pp. 803-811. Iar, pentru o analiză critică și argumentată a unor asemenea soluții emise de CSM, a se vedea Gh.-L. Zidaru, C. Pintilie, Raportul dintre libertate și interdicție în cazul magistraților, în *Analele Universității din București, Seria Drept nr. 3/2021*, pp. 62-82.

TRECĂTORI PE CULOARELE (NE)DREPTĂȚII

Jud. **GABRIELA BALTAG**, președinte de onoare al Asociației Magistraților din România

„Dragostea va mântui lumea. În vremurile de pe urmă pe oameni îi va mântui dragostea, smerenia și bunătatea. Bunătatea deschide porțile Raiului, smerenia ne duce înlăuntrul, iar dragostea ni-l va arăta pe Dumnezeu”.

(Sfântul Gavriil Georgianul,
cel nebun pentru Hristos)

Trecutul nu iartă pe nimeni. Mai de vreme sau mai târziu vine după fiecare, încet ca un prădător ascuns în umbra timpului. Am învățat în anii pe care viața mi i-a îngăduit că faptele noastre nu rămân nemăsurate, fără de judecată și, astfel, fără de răsplată, indiferent cât de mult ne-am dori uneori să așezăm peste ele uitarea.

Există un timp al bilanțului pentru toți, truditori fără odihnă, oameni obișnuiți, necunoscuți, neștiuți sau nedoriți de nimeni, împărați sau regi, cârmuitori și/sau hotărâtori de destine. Lecțiile celor dinaintea noastră sau ale unora dintre contemporani, reluate permanent, vin să ne confirme de fiecare dată acest lucru.

Amintirile unor orgolii clădite pe o sete de putere nestăvilă, fără niciun control, pe mândrii exacerbate, nejustificate, aduc fericiți efemere, ce se termină repede, într-o bună zi, precum vântul aspru al iernii la venirea primăverii. Trec și nimic nu rămâne după aceste victorii pasagere, pentru că veșnicia nu umblă prin palate goale. O găsim acolo unde au fost și vor mai fi sufletele curate, pline de bunătate, compasiune, înțelepciune, care dăruiesc chiar și atunci când nimeni nu le poate cunoaște și recunoaște râvna. Veșnicia nu așteaptă răsplată și nici laude, nu visează funcții. Veșnicia poate fi în inima fiecăruia;

“**Salvarea poate veni și din
voința și puterea oamenilor,
dacă aceștia realizează că
mai jos de atât nu se pot duce**”

veșnicia este darul pe care-l primim la începuturi și pe care-l păstrăm sau pierdem după cum ne răcim sau nu sufletul!

Avem timpurile pe care le-am clădit, iar dacă suferințele acestor zile sunt mai puternice decât bucuriile este pentru că am acceptat și tolerat tot ce s-a întâmplat până acum. Am acceptat neîmplinirile și amărăciunea și am învățat să trăim împreună cu Răul, mai bine decât am fi făcut-o cu Binele, pe care l-am alungat grăbiți, fiindcă părea că ne încurcă pașii prin cetățile existenței noastre.

Justiția este astăzi cernită, dezbinată și învrăjbită, până la o ură maladivă, gârbovită de poverile zilelor, ponegriță și înlănțuită, condamnată în temnițe pe care singură și le-a ridicat încet. Stă închisă între zidurile construite de unii care i-au închis ferestrele ce dădeau odată spre oameni.

Justiția se rostogolește deja în abis și nu dă niciun semn de îndreptare. Și-a pierdut rostul și măreția, puterea de a mai fi model, de a trezi admirație, dar mai ales respect. Umblă de atâția ani, săracă și tristă, așteptând înfrigurată fiecare zi, cu speranța că poate și astăzi mai are cum să păstreze ce avea ieri, acceptând resemnată orice aparență de îndurare de la milostivii vremurilor, păpușarii dezmembrați ai zilelor noastre, marionetele ce au băut din paharul amar al trădărilor nesfârșite cu mai-marii sistemului.

Justiția de astăzi este jos, căzută la pământ, zace abandonată ca un muribund care se agață parcă disperat de ultima șansă la viață. Nu înțelege, dar mai ales nu vrea să accepte că a pierdut poate cea mai importantă trăsătură a existenței sale, umanitatea.

Critica societății privind dezumanizarea justiției pare de multe ori nedreaptă, fiindcă nici societatea zilelor noastre nu este cu nimic mai diferită. Desprinsă de oameni, a nimănui și totuși a unora, justiția a copiat modelul social în care viețuiește, fără nicio urmă de autenticitate.

Justiția are obligația de a se ridica deasupra opțiunii unora sau altora, de a pași dincolo de lupta cotidiană și aspirațiile politice care i-au pervertit menirea și locul, nu poate cocheta cu înțelegerile oculte sau alte promisiuni și „frății” peste ceea ce o definește și nu se poate agăța în alianțe inadmisibile și criminale cu serviciile secrete. Adevărul nu va sta niciodată la masa ucigașului său.

Justiția nu a avut totdeauna chipul pe care-l poartă de ceva vreme. A trăit vremuri de strălucire și prețuire, dar a venit un timp când, la umbra justiției și-au găsit adăpost fariseii „faptelor bune, mărețe”. Oamenii care au remodelat-o ieri, dar și cei de azi, poate și cei de mâine, demagogii purtători de griji, manipulatorii ieftini și

disponibili oricând pentru un strop de mai multă putere au avut interesul să facă din ea împrumut pentru propriile trepte. Cum ar spune psalmistul „Că, atunci când se ridică sus oamenii de nimic, nelegiuții mișună pretutindeni” (Catisma a doua, psalmul 11 cu 8).

Justiția poartă cu ea vina de a fi îngăduit să fie trădată pentru interesele acestor vremelnici despre care puțini își vor mai aduce aminte peste câțiva ani. A pierdut libertatea de a fi ea, independența de a-și hotărî singură destinul, acceptând practici incompatibile cu ținuta și locul pe care l-a avut de la începuturile lumii. Între lanțuri nu există Adevăr, iar dacă acesta se proclamă, într-o asemenea stare, un astfel de Adevăr nu este al tuturor.

Am cunoscut măreția justiției, dar și decăderea ei! L-am văzut înțelepciunea, bunătatea și dreptatea, ani de-a rândul, la începuturile muncii de judecător și mai departe, în timp, când această profesie reprezenta universul meu, alături de familia care îmi dăruia tot ce-mi era de trebuință, forța și motivația, puterea de a merge înainte de fiecare dată.

Peste douăzeci de ani din întreaga activitate am trăit cu naivitatea că devotamentul și dăruirea, sacrificiul și respectul pentru lege sunt trăsături de conduită comune tuturor. Astăzi, viziunea mea despre ce se întâmplă justiției și societății, prin justiție, a căpătat nuanțe care mi-au adus mai multe dezamăgiri și deziluzii, decât bucurii.

Anii din urmă m-au învățat să înțeleg și să citesc ce se întâmplă cu adevărat, dincolo de aparențe, trăind într-un alt mod, dureros și trist, ideea de dreptate. Am descoperit că scutul legii poate fi ușor înlocuit de cel al interesului, că realitățile pe care le-am învățat o viață, asupra cărora ne-am aplecat temeinic, pot prinde contururi diferite în mâinile unor personaje diabolice. Pervertirea și siluirea legii poate căpăta deseori dimensiuni apocaliptice. Și toate fără nicio remuşcare, până la cel mai înalt nivel.

Am întâlnit indivizi care s-au încredințat Răului fără nicio rezervă, acceptând cu bună știință să devină slujitorii acestuia, înstrăinându-se de tot ce Dreptul i-a învățat și format. La mâinile și picioarele lor se aud asurzitoare lanțuri, într-un pelerinaj fără sfârșit și fără nicio șansă de răscumărare. Poate că în această lume vor ține în mâini palate de nisip și multe titluri de carton îi vor recomanda, dar inima lor va fi goală, fiindcă au pierdut dreptul de a mai fi cine au fost.

Vânzătorii de Adevăr vor veni și ei într-o zi la judecată și nimeni nu le va mai fi atunci alături să-i „scape”, să-i „salveze”, așa cum li s-a făgăduit demult, când au

fost fidelizați. Prinși în mâinile timpului, vor rămâne față în față numai cu faptele și conștiința lor.

Am cunoscut, din nefericire, personaje atât de meschine, între cele amintite mai sus, care după ce distrug destine, fără niciun temei, așa cum s-a și dovedit mai târziu, păseau fără nicio rezervă și fără resentimente în biserici, bătând mătânii, aducând laude Bunului Dumnezeu, cântând în coruri pe la sfintele liturghii. De asemenea oameni mă cutremur cel mai mult, fiindcă pentru ei trădarea și nemernicia nu au limite. Distrug, iar apoi vin cu aluri neprihănite, fără niciun semn de pocăință, afișând bunătate, îngăduință, chiar și smerenie, aceste iude care au măcinat și pierdut sistemul judiciar. Nu vreau să mă gândesc la cum va fi judecata lor care sper să-i ajungă într-o zi!

Despre oamenii mulți și buni, clădiți pe munca și efortul lor, profesioniștii dreptului, cei pe care nimeni nu-i amintește, nu-i știe, la rândul lor, de multe ori nedreptățiți, hărțuiți, persecutați pentru ceea ce sunt, nu-mi este greu să vorbesc. Destinul mi l-a scos în cale și pe ei, iar dacă astăzi mai păstrez speranța unei vindecări a justiției este doar fiindcă mă agăț cu disperare de amintirea acestora.

Anii care au trecut mi-au dovedit că salvarea poate veni și din voința și puterea oamenilor, dacă aceștia realizează că mai jos de atât nu se pot duce. Când interesul

social va trece peste cel individual, când ne vom recunoaște greșelile și limitele, dar mai ales când justiția hulită și destabilizată în fiecare zi va reînvia să lupte și să-și depășească încercările, oamenii vor mai avea o șansă în plus prin ea.

Justiția este o putere în stat, dar a uitat de ceva timp de această valoare constituțională. Sub pretextul nevoii de reformare care, din nefericire, i-a adus mai degrabă un regres instituțional decât o rezolvare a problemelor de sistem, justiția acceptă resemnată tot ce i se pregătește și i se oferă. Declinul ei ar putea fi oprit, dacă toți cei care îi slujesc cu pasiune și credință, cu devotament, vor privi în jurul lor și vor dori să-i recunoască și să-i vindece rănilile. Încă nu este totul pierdut!

Justiția este despre oameni și pentru ei, nu e doar un concept abstract și gol. Ea nu există fără Adevăr, iar dacă acesta se pierde sau este alterat, misiunea justiției se oprește și odată cu ea și unul dintre sensurile concrete ale existenței noastre. Cum ar fi să trăim fără Adevăr?

Se spune că maturitatea aduce cu ea nostalgii. Trecem prin viață așa cum ne-a fost scris, încercând să ne aflăm drumul, atât cât se poate, fiindcă tot ce nu devine vis împlinit este pentru că menirea noastră era, în realitate, diferită. La sfârșit, într-o oglindă a timpului, privind înapoi, putem spune dacă toate au avut un rost sau dacă nu au fost decât deșertăciune. ■

MĂRTURISIREA UNEI OPTIUNI

Procuror **ELENA IORDACHE**

Găsesc potrivit să exprim astăzi câteva gânduri despre „a fi sau a nu fi” procuror.

Nici prin gând nu-mi trece să aduc cui-va vreo supărare, afirmația de mai sus nu intenționează să facă departajări valorice.

Astăzi, pentru că mai dinamic și mai acerb ca niciodată noi căutăm - mai mult singuri decât împreună - BINELE, ADEVĂRUL ȘI DREPTATEA.

Și unde altundeva să fie căutată perechea ADEVĂR-DREPTATE, dacă nu în Palatele Justiției, și unde altundeva să o găsim, dacă nu aici și în fața procurorului?

Este evident că sistemul de justiție trebuie privit ca o unitate organică în care *profesiile* specifice trebuie și acționează împreună pentru apărarea interesului public și a celui privat.

„Profesii”, pentru că există o pluralitate de ocupații, iar înăuntrul acestei pluralități se deschide o altă diversitate de preocupări unde poți avea preferințe.

Îndrăznesc să spun, totuși, că în raport de *structurile și disponibilitățile care ne definesc personalitatea*, asemenea preferințe sunt obligatorii.

Și, din nou, îndrăznesc să afirm că nu te poți realiza pe deplin decât în meseria pentru care ai chemare - sau, dacă vrei, *talent*.

Iar către desăvârșire nu poți aspira altfel, decât dacă uneltele cu care îți croiești drumul îți sunt apropiate de inimă.

Poți fi conștiincios și disciplinat, rigori care te pot ajuta să fii util și, uneori, chiar respectat.

Dar dacă acestea două nu se hrănesc dintr-o *autentică* dăruire și dintr-o cultură solidă, nu vei da niciodată adevărata măsură a capacității personale.

Mediocritatea și rutina nu au nimic de-a face cu efervescența și entuziasmul creator al acestor timpuri.

Și de aceea cred că preferințele sunt obligatorii.

Preferințele și vocația, ca mărturii ale devotamentului pentru oameni, ca expresie a dorinței de a ne dăruie în întregime, intact și sinceri, cauzei pe care am ales-o: de a căuta și găsi ADEVĂRUL.

Există un anume subiectivism care ne pândeste pasiunile, dar care, în același timp, le și potențează:

- poate pentru faptul că el trebuie să răspundă neîntârziat unei întrebări ivite brusc în toiul unei anchete, al unei debateri judiciare sau adresate de cei a căror activitate judiciară o supraveghează;
- poate pentru faptul că nu poate lua pauză să se documenteze;
- poate pentru că trebuie să decidă și să aleagă fără întârziere cuvântul care se potrivește cel mai bine într-o situație;

- pentru că ceea ce el scrie are forța autorității pe care o exercită, iar aceasta îl obligă să „transpire”;

- pentru că „vorbele” lui nu pot fi șterse apăsând „delete”;

- pentru că tot ceea ce face este „disecat” de instanță, de avocați, de părți;

- pentru că în sala de judecată are formidabila posibilitate de a face demonstrația adevărului egal cu toată lumea, de față cu toată lumea, fără niciun privilegiu;

- pentru că trebuie să fie mereu în „bloc-start”, fiindcă timpul curge în defavoarea lui;

- pentru că procurorul este și trebuie să fie, înainte de toate, un neînduplecat căutător de adevăr.

Ceea ce fac acum nu este demonstrația unei opțiuni, a fost o *profesiune de credință*.

Ne-am dorit o justiție liberă de prejudecăți într-o societate democratică și liberă de prejudecăți, iar ceea ce interesează într-un proces este Adevărul și ne interesează numai adevărul.

Dincolo de ceea ce știm că trebuie făcut, dincolo de pregătirea temeinică, de informarea juridică teoretică și practică, mai trebuie ceva.

Trebuie *cultură*.

Confruntările procurorului nu se dispută doar pe teren juridic, sunt întâlniri decisive pe teritoriul altor științe sau activități.

Procurorul nu are voie să șovăie și trebuie să fie sigur pe sine, neclintit, iar siguranța i-o dă doar știința de carte. O singură ezitare poate întuneca forța Adevărului, sau poate compromite dialogul în contradictoriu.

Fără dorința de cunoaștere rămânem arizi, schematici, riscăm să conversăm cu noi înșine.

Iar dincolo de cultură trebuie *pasiune*. Adevărul se cucerește cu răbdare și perseverență, iar aceste două valori nu pot nicicum lipsi unui procuror.

Justiția nu poate reprezenta o modalitate oficială de a realiza răzbunări talionice.

Idealul procurorului este ca oamenii să devină buni și drepti.

Atât de buni și atât de drepti, încât să nu mai fie procurori.

lege[6]

Multe căutări fără rezultate...?!

🔍

...știi unde ne găsești!

Testează acum cea mai nouă și cea mai performantă căutare din domeniul juridic, dezvoltată și îmbunătățită cu inteligență artificială!

www.lege6.ro

+++

 ++

 +

indaco

supporting your decisions

Un sistem judiciar viciat ȘI UN JURIST (DEZ)ILUZIONAT

Prof. univ. dr. ADRIAN SEVERIN

Putere reală sau putere fictivă

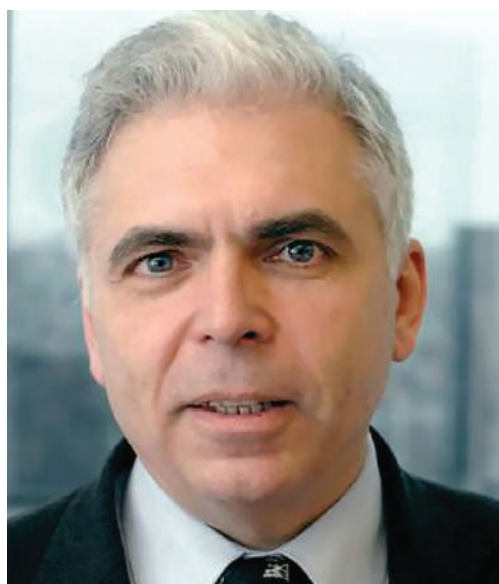
Primul aspect cu care aș începe lista problemelor sistemului nostru judiciar este acela că membrii puterii judecătorești nu simt că ei constituie o putere. Nu este vorba despre puterea care corupe, ci despre puterea conștientă de eficacitatea teribilă a instrumentelor, deopotrivă transformatoare și conservatoare, puse la dispoziția ei, de răspunderea istorică așezată pe umerii săi și de obligația aferentă la autocenzură și autoreținere.

Judecătorii noștri, căci deocamdată la ei mă refer, nu au nici viziunea identității națiunii a cărei ordine o apără, cu aspirațiile și așteptările ei, nici viziunea dreptului în lumina căruia trebuie interpretată și aplicată legea. Pentru cei mai mulți sau, în orice caz, pentru prea mulți a fi judecător înseamnă a merge la „serviciu” și a judeca speță după speță, aplicând legea ca pe o carte tehnică, cu excepția cazurilor în care nu vine vreo directivă politică în conformitate cu care trebuie pronunțată sentința. Or, numai funcționarii merg la serviciu. Judecătorul este un demnitar al națiunii - adică un magistrat, un *magister* în sensul de îndrumător al societății, care se distinge prin cunoașterea superioară (magistrală) a artei și profesiei sale. Căci „*dabo tibi ius*” nu este o operă meșteșugărească, ci o știință și o artă în același timp.

Că directiva politică la care făceam aluzie este aplicată cu entuziasm, din servilism sau de frică, aceasta depinde de o altă clasificare. Este vorba de clasificarea după criteriul caracterului. Din acest punct de vedere trebuie să distingem între escroci, fanatici și lași. Escrocii folosesc prerogativele cu care au fost învestiți pentru a-și crea o poziție extrajudiciară, în ultimă instanță aducătoare de avere. Fanaticii se văd arhangheli ai dreptății, care nu mai judecă, ci aplică o anumită ideologie în lupta cu cei care nu se conformează acesteia și care trebuie să cadă sub ghilotina terorii judiciare. Lași sunt cei care tac, mutându-și privirea în altă parte atunci când se întâlnesc cu răul.

După ce am ascultat spovedania unui judecător condamnat în sistemul judiciar românesc, printr-o odioasă farsă judiciară, după ce colaborase cu puterile oculte, până la linia roșie peste care conștiința nu i-a mai permis să treacă, și înainte de a muri în detenție, nu pot ignora această clasificare.

Toți judecătorii sunt așa? Nici vorbă! Din păcate, aceștia sunt suficient de mulți

„Și puterea judecătorească face politică, asemenea oricărei puteri, căci politica înseamnă tocmai exercitarea puterii pentru atingerea unui scop. A spune că judecătorii sunt sau trebuie să fie apolitici este o ineptie”

pentru a conferi o anumită coloratură sistemului și a pune mecanismele sale imunitare în imposibilitatea de a-l mai apăra.

Quid lex sine iure?

Judecătorul nu poate avea o relație epidermică cu legea. Ca una dintre puterile statului, corpul judecătorilor nu se raportează la lege din exterior, ca și când rațiunea ei ar fi exclusiv treaba puterii legislative.

Legile au rațiunea lor obiectivă și subiectivă. Rațiunea obiectivă își are sursa în logica fenomenelor naturale care caracterizează fiecare domeniu reglementat juridicește. Legea nu poate schimba realitatea, nu poate schimba natura. Ea are a o administra în așa fel încât să permită o viață socială armonioasă și sigură. Pentru a face asta, legiuitorul trebuie să înțeleagă datul incontestabil din realitatea la care membrii societății au a se raporta și să îl transpună în limbajul dreptului potrivit logicii acestuia. Abia din acest limbaj poate fi degajată legea, care este adecvată scopului social numai dacă preia nu doar vocabularul, ci și gramatica dreptului.

Legea nu este nici bună, nici rea. Binele și răul țin de morală, iar nu de drept. Legea se apreciază după cum este adecvată sau inadecvată atingerii scopului său social, care se raportează la valori precum echilibrul, siguranța, predictibilitatea, egalitatea șanselor, nediscriminarea sau discriminarea pozitivă, după caz etc.

Rolul judecătorului nu este numai acela de a aplica legea, așa cum ea a ieșit de pe banda de montaj a deținătorilor puterii politice, dând expresie voinței acestora, ci și de a corecta derapajele legii de la drept. De aceea vorbim despre puterea judecătorească și spunem că ea trebuie să se integreze într-un mecanism al echilibrului cu puterea legislativă și cea executivă.

Să fim sinceri. Câți judecători o fac? În ce fel echilibrează azi puterea judecătorească celelalte puteri. În ce fel le limitează înclinația naturală spre abuz? În ce fel le corectează erorile de judecată juridică?

Unii cred că echilibrarea se realizează pe cale penală, prin pedepsirea celor care abuzează de puterea încredințată lor în exercițiul, să le spunem, „sarcinilor de serviciu”. Nu despre asta este vorba. Sancționarea comportamentelor deviate individuale nu este esențialul puterii judecătorești nici în sistemul bazat pe separația puterilor, nici în cel bazat pe echilibrul și controlul lor reciproc (*checks and*

balances). Puterea judecătorească trebuie să pună limită celorlalte puteri exact la nivelul macro-raporturilor sociale la care ele se manifestă, acționând de pe pozițiile științei dreptului pe care numai ea sau mai ales ea o posedă, iar nu ca paznic de noapte al celorlalte puteri.

Dacă pe calea contenciosului administrativ oarecum asta se mai întâmplă cât privește limitarea acțiunilor puterii executive, cu privire la puterea legislativă a vorbi de echilibru este o pură ficțiune.

Desigur, judecătorul nu poate schimba legea în mod radical, dar imaginația lui profesională poate face enorm pentru a-i repara rătăcirea de drept, folosindu-i elasticitatea naturală. Judecătorul nu este numai gardianul legii, ci și gardianul dreptului. Or, *quid lex sine iure*? Ce este legea fără drept? Una este *lex* și alta este *jus*, iar *lex* din *jus* descinde și nu invers.

De aceea puterea judecătorească este singura care este formată din absolvenții unei anumite școli și tot singura care se autocontrolează. Toți cetățenii cunosc legea sau măcar se prezumă că o cunosc. Numai juriștii cunosc și dreptul. Toți cetățenii sunt ținuti să aplice și apere legea. Numai judecătorii au puterea de a aplica și apăra și dreptul. Câți dintre judecători înțeleg lucrul acesta și se comportă în consecință?

Conflictul justiției cu dreptul și dreptatea

Judecătorul nu este legiuitor. Legiferarea este atributul altei puteri. Dar judecătorul devine un legiuitor *sui generis* atunci când legiuitorul titular a legiferat ignorând logica științei dreptului, riscând să provoace revolta faptelor împotriva legii. O asemenea revoltă este efectul a ceea ce numim în mod curent nedreptate. Nedreptatea făcută oamenilor prin nedreptatea făcută legilor naturii (inclusiv celor ale naturii umane), ale firescului, ale celor stabilite de Creator, indiferent cine este acesta.

Pe de altă parte, să observăm că aceleași legități obiective pot fi tratate diferit în termenii legii juridice din cauza impactului pe care îl are identitatea culturală a unei comunități, precum și nevoile ei geo-politice și geo-economice, asupra gândirii juridice. Împreună ele formează identitatea unei națiuni și legea le sintetizează în expresie juridică. Vorbim, sub un atare aspect, de natura subiectivă a legii, dar nu despre subiectivism și nici despre voluntarism, ci despre specificitatea geneticii culturale a unei comunități organizate politic.

Legea nu oferă explicații cu privire la rațiunile ei, dar judecătorul, atunci când o aplică, trebuie să aibă în vedere, ca să vorbim în termenii dreptului civil, nu numai cauza imediată a ordinii prescrise de actul normativ, ci și cauza mediată. Când judecătorul, în cadrul silogismului juridic, pune în relație premisa minoră cu premisa majoră, trebuie să cerceteze și interesul social mai larg și să modeleze concluzia în funcție de acesta. Fiecare hotărâre judecătorească are impact nu numai asupra raportului juridic concret dedus judecății, ci și asupra destinului național. Cine nu îl înțelege pe cel din urmă este un simplu birocrat judiciar, care creează mai multe probleme decât rezolvă.

În acest sens și puterea judecătorească face politică, asemenea oricărei puteri, căci politica înseamnă tocmai exercitarea puterii pentru atingerea unui scop. A spune că judecătorii sunt sau trebuie să fie apolitici este o ineptie. Totul este ca scopul să fie ocrotirea destinului național, iar nu unul de castă sau unul subsumat agendei hegemonilor regionali sau globali.

Pentru motive binecuvântate, în detalii-le căroră nu avem de ce intra acum, știința dreptului a conchis că actele săvârșite cu încălcarea normelor legale imperative, întrucât acestea au un interes public, sunt lovite de nulitate absolută, care nu poate fi acoperită în niciun fel și care poate fi reclamată în justiție fără limite de timp. În ciuda acestui fapt, legiuitorul român, pentru cauze doar de el știute, a stabilit că o contestație în anulare împotriva unei decizii judecătorești pronunțate de un complet de judecată ilegal format trebuie formulată în maximum treizeci de zile de la comunicarea respectivei decizii. Aceasta în condițiile în care, spre deosebire de procedura arbitrală, în instanțele statale modul de compunere a completului nu este comunicat părților în proces și nu este pus în discuția lor.

Pornind de aici, au fost respinse ca tardive contestațiile în anulare formulate după expirarea termenului-limită amintit, împotriva unor decizii pe care chiar Curtea

*„Nu este totul
să aplicăm legea formal corect.
Totul este ca din aplicarea legii
să rezulte o concluzie folositoare
societății, care să facă
societatea să meargă înainte,
iar nu să se blocheze”*

Constituțională a României le indicase ca fiind absolut nule din cauză că fuseseră pronunțate de complete formate potrivit unor reglementări neconstituționale, deși contestatorii nu aveau cum cunoaște situația cu pricina înainte ca instanța de contencios constituțional să se fi pronunțat. În măsura în care legea aplicabilă pentru a se ajunge la o asemenea concluzie era contrară principiilor proprii științei dreptului sau erau ambigui sau lacunare, judecătorii puteau apela la analogia legii sau la analogia dreptului spre a găsi soluția repunerii în termen, dar în niciun caz nu se puteau duce acasă și dormi liniștiți, cu sentimentul datoriei împlinite, știind că au lăsat în închisoare oameni obligați să execute sentințe absolut nule. Și totuși asta s-a petrecut în România, iar vina nu este numai a puterii legislative.

Procurorii sunt avocații statului

Un al doilea blestem al sistemului nostru judiciar este devălmășia dintre judecători și procurori, înghesuiți forțat în categoria magistraților, pentru ca de acolo să treacă în confuza „autoritate judecătorească”.

Nu înțeleg foarte exact care sunt avantajele personale de tip existențial conferite cuiva din aceea că este denumit magistrat, fiind, în realitate, funcționar public. La urma urmelor, dacă de această denumire ne împiedicăm, am putea renunța cu totul la ea. Menținerea ei în acest moment nu face decât să estompeze păgubitor distincția care ar trebui să fie clară până și ultimului cetățean între statutul social și funcția socială deținute, respectiv de îndeplinit de procurori, pe de o parte, și judecători, pe de alta. Putem noi ignora această distincție? Evident că nu! Atunci să o evidențiem cât mai puternic, iar nu să o escamotăm.

Procurorul este avocatul statului. Să nu ne mai ascundem după deget. În SUA, de pildă, de la care magistrații români iau lumină, niciun procuror nu ezită să spună că el este în serviciul guvernului. În România, procurorii vor să fie independenți; ca judecătorii. Autonomia nu le este de ajuns.

Funcția procurorului se construiește în jurul conceptului de „suspiciune rezonabilă” sau de „suspiciune temeinică”. Apărând interesul public, procurorul nu trebuie să lase a scăpa de cercetarea judecătorească și evaluarea faptelor sale de către un judecător nicio persoană în legătură cu care are suspiciunea că ar fi încălcat legile țării. Pentru a trimite pe cineva în judecată, procurorul nu trebuie să aibă o convingere mai presus de orice dubiu rezonabil asupra vinovăției acelei persoane. Este suficient să aibă un dubiu rezonabil asupra nevinovăției ei.

Nu orice suspiciune este însă suficientă. Convingerea procurorului că trebuie să acționeze are la bază o suspiciune sprijinită pe indicii solide.

A-i cere procurorului să strângă probe atât împotriva, cât și în favoarea celui pe care îl cercetează este o utopie prostească. Cum și de ce să facă așa ceva? Procurorul nu este un „hopa Mitică” judiciar. El trebuie, pur și simplu, să strângă probe pe baza cărora să poată merge în fața judecătorului cu conștiința că suspiciunea sa este întemeiată. Totul este să nu ascundă sau să ignore probele care nu susțin ideea acuzării. Altfel, dacă sunt motive de îndoială rezonabilă asupra vinovăției, pe acelea judecătorul le va descoperi arbitrând duelul judiciar dintre avocatul privat și avocatul public.

Ca avocat al executivului, adică al acelei puteri care are obligația de a organiza aplicarea legii și a o aplica în concret, procurorul este un înalt funcționar public care face parte din executiv. Desigur, fragmentul de putere specifică pe care îl deține, respectiv puterea de a urmări penal, inclusiv recurgând la reținere și la măsuri asigurătorii, precum și de a exercita acțiunea publică, poate predispune la corupție. Și nu este vorba doar despre corupția proprie avocatului public, ci mai ales de aceea a șefului său politic, Guvernul.

De aceea, pentru ca procurorul să nu devină instrument al abuzului de putere și al hărțuirii politice, activitatea parchetului trebuie să se bucure de autonomie. Nu putem vorbi de independență. Cum să fie avocatul independent în relația cu clientul său? Aceasta mai ales atunci când el este integrat într-un sistem ierarhic, menit a da coerență apărării intereselor legitime ale statului.

În exercitarea atribuțiilor sale, adică atât în ceea ce privește decizia de a declanșa urmărirea penală, precum și în ceea ce privește concluzia cu care încheie etapa urmăririi, nimeni nu trebuie să îl poată controla sau stânjeni. Dacă Guvernul trebuie să fie acela care își alege avocații, constituind corpul procurorilor, el nu trebuie să fie și acela care îi trage la răspundere pentru activitatea lor, îi sancționează sau îi demite. În acest context, ar fi util ca și recrutarea și examinarea lor în vederea angajării să fie delegată unei instituții neutre specializate, autonomă, la rândul ei, în raporturile cu puterea executivă. Un departament tehnic al CSM s-ar putea ocupa de asta. După cum angajarea răspunderii disciplinare ar putea

> 19

rămâne de competența Inspecției judiciare, în timp ce referitor la răspunderea penală ar trebui înființat atât un parchet special, cât și o instanță judecătorească specială. Înființarea SIJ fusese o decizie corectă, iar desființarea sa, la presiunea ilegitimă a UE, a fost o eroare ce se cere îndreptată.

În rest, nu pe poziție de egalitate cu judecătorii trebuie pus procurorul, ci pe poziție de egalitate cu avocații (privati). Numai așa putem vorbi despre egalitatea armelor și despre procese judiciare echitabile.

Spre deosebire de procuror, poziția judecătorului trebuie calibrată de cultura „dubiului rezonabil”. Dacă suspiciunea întemeiată trebuie să fie steaua polară a procurorului, judecătorul trebuie să caute continuu nu rațiunea cea mai mică pentru a confirma rechizitoriul, ci dubiul cel mai mic pentru a-l achita pe inculpat. Dacă suspiciunea este puternică, procurorul nu poate nici un moment să acționeze gândindu-se că se află în fața unui potențial nevinovat. Judecătorul trebuie, în schimb, să refuze condamnarea nu doar în cazurile fericite în care este convins de nevinovăția celui adus la judecata lui, ci atunci când are cea mai mică îndoială cu privire la vinovăția acestuia, când are suspiciunea cea mai puțin întemeiată (sic!) că ar putea pedepsi pe unul nu tocmai vinovat.

Tocmai pentru că rolul lor social este esențialmente diferit, fiecare privind suspiciunea dintr-un unghi total opus, într-un proces în care miza este în primul rând libertatea individului și abia apoi apărarea bunului public, cele două poziții trebuie complet și clar separate.

Juniorii cunosc legile, iar seniorii cunosc excepțiile

Mulți judecători și procurori, la un moment dat, mai ales după îndeplinirea condițiilor de pensionare, se „refugiază” în avocatură.

Sensul mișcării ar trebui să fie exact invers. Avocații care au dobândit faimă și avere, câștigând procese grele, ar trebui să poată trece, printr-o procedură simplificată, în poziția de judecător sau

procuror. Reputația este urmarea competenței dovedite. Averele este paza împotriva tentațiilor corupției și garanția rezistenței în fața presiunilor politice. Cine poate fi mai bun procuror sau judecător, decât un fost avocat de succes?!

Invers, fostul judecător sau procuror devenit avocat va fi mereu pândit de suspiciunea că poate câștiga procese în virtutea vechilor relații de colegialitate cu judecătorii sau procurorii încă activi, dar și de tentația de a profita de acestea. Dacă lucrul ar fi adevărat, și niciodată nu este exclus să fie, înseamnă că procesul nu mai poate fi echitabil. Dar chiar dacă un atare raționament nu ar funcționa în realitate, simpla aparență a funcționării lui îi poate face pe unii să nu își mai pregătească temeinic apărările, mizând pe vechile simpatii colegiale, iar pe alții să își mărească onorariile, vânzând speranțe justițiabililor.

Judecătorul sau procurorul pensionar și-ar putea găsi un rost social și satisfacție la final de carieră în domeniul învățământului sau al cercetării juridice, ambele în nevoie de oameni cu experiență profesională practică. Cercetarea juridică românească era cea mai importantă creatoare de doctrină și sursa principală de inspirație a practicii. Astăzi ea este o fantomă care nu produce mai nimic. A fi avocat este mult mai profitabil... Pentru cei care practică avocatura, nu și pentru sistemul judiciar și știința dreptului.

Aceste gânduri nu sunt pure invenții personale. Ele sunt inspirate din modul în care țări cu un sistem judiciar vechi, performant și respectabil își formează și recrutează magistrații.

La noi, adesea, ne întâlnim cu judecători tineri și avocați vârstnici. Ar trebui să fie exact invers. Juriștii tineri cunosc regulile. Juriștii seniori cunosc excepțiile. Iar excepțiile nu se descoperă la INM, ci la bară. Pe la bară trebuie să treacă mai întâi juriștii înainte de a fi judecători, pentru ca apoi să asigure o judecată nu-antată și înțeleaptă.

Așa cum în medicină nu există boli, ci oameni bolnavi, așa în justiție nu sunt tratate delict, infracțiuni sau contracte, ci raporturi juridice concrete implicând

justițiabili cu istoriile personale ale fiecăruia, judecătorul trebuind să aibă abilitatea de a face trecerea de la standarde determinabile, aflate în lege, la standarde determinate, stabilite în pretoriu. Altminteri, îmbrăcarea justițiabililor în costume judiciare *prêt à porter* va oferi o societate ciudată, ridicolă, inadecvată, stânjenită și stânjenitoare.

Nu este totul să aplicăm legea formal corect. Totul este ca din aplicarea legii să rezulte o concluzie folositoare societății, care să facă societatea să meargă înainte, iar nu să se blocheze; care să dea societății convingerea că acela este drumul de urmat și să o determine să îl urmeze, iar nu să o împingă pe drumuri ocolitoare în sfidarea legii și justiției.

Să nu luăm numele drepturilor omului în deșert!

Ceea ce mi se pare grav - ar fi puțin spus doar dezamăgitor -, este raportarea defectuoasă a multor magistrați, în special din tânăra generație, la Constituția României. Pe mulți se pare că legea legilor îi împiedică să facă „dreptate” (sic!). „Justiția”, în sensul de sistem de drept, este denunțată ca obstacol în calea „justiției” ca dreptate, în sensul de valoare psihomorală. Prea multe drepturi cetățenești în această Constituție (sic!). A le respecta înseamnă ca „dreptul” să țină în loc „dreptatea” (sic!). O dreptate înțeleasă, însă nu ca standard circumscriind drepturile individuale, ci ca dogmă a „drepturilor colective” desprinse de realitatea persoanei umane. Aceștia sunt cei pentru care penalul nu ține în loc civilul, ci ține în loc civilizația.

Totul este ca din aplicarea legii să rezulte o concluzie folositoare societății, care să facă societatea să meargă înainte, iar nu să se blocheze”

Pe de altă parte, în condițiile în care Parlamentul României adoptă pe bandă rulantă legi neconstituționale, magistrații, dar și avocații, se ascund în spatele așa-numitei prezumții de constituționalitate, fie perpetuând o ordine neconstituțională, fie transformând CCR în a treia cameră legislativă. De ce oare magistrații cred că sunt ținuti să interpreteze și să aplice toate legile, cu excepția legii legilor, a legii fundamentale, a Constituției? Mai ales atunci când este vorba despre neconstituționalitatea unor ipotetice interpretări a legilor, artificii de raționament în spatele cărora înșiși membrii CCR s-au refugiat pentru a evita declararea unor acte normative ca pur și simplu neconstituționale, nu se vede de ce judecătorii nu pot înlătura direct prevederile contrare literei sau spiritului Constituției și fie le confirmă, fie încarcă rolul instanței de contencios constituțional și sălile de așteptare ale clinicilor de boli ner-voase, cerând deslușiri acolo unde lucrurile sunt cât se poate de clare?

La fel se pun problemele și atunci când este vorba despre aplicarea dispozițiilor Convenției europene a drepturilor omului, dacă între ele și legislația internă românească apar contradicții. Din momentul ratificării, Convenția este parte a dreptului intern, ca orice altă lege națională. Fiind vorba de drepturi ale omului, dacă între dispozițiile de drept intern cuprinse în tratatele internaționale ratificate de Parlament și dispozițiile tot de drept intern cuprinse în legile adoptate de Parlament există contradicții, normele cele mai permissive, cele care stabilesc standardele cele mai înalte ale libertății, prevalează.

Ce a fost atunci cu hotărârile judecătorești care au respins acțiunile în contestarea unor măsuri luate în baza legilor având ca obiect regimul situației de urgență declarate pentru a răspunde sfidărilor pandemiei COVID-19, când acele legi erau vădit neconstituționale, ele coborând sub standardele CEDO? *Mutatis mutandis* la fel se pune problema și cu respectarea deciziilor CJUE care aduc atingere protecției drepturilor fundamentale coborând nivelul standardelor din Constituția României și din CEDO.

Nu pot trece cu vederea nici obiceiul instanțelor judecătorești române de a aplica dispozițiile Convenției Europene pentru Drepturile Omului numai în conformitate cu interpretările de speță ale Curții Europene a Drepturilor Omului. Dacă aceasta nu s-a pronunțat, nici judecătorul român nu interpretează Convenția. Ca să nu mai vorbim de cazurile în care interpretările Curții de la Strasbourg nu sunt convingătoare, pentru a nu spune mai mult. CEDO nu este totuși Curtea de casație în raport cu instanțele judiciare românești. Prea mulți dintre slujitorii jurați ai sistemului judiciar românesc suferă însă de un sindrom al servilismului față de tot ce este străin. Românizarea acestui sistem, nu în sens etnic, ci în sens cultural, moral și politic se impune de urgență.

Supremația constituției, în pericol

Un alt aspect al lipsei respectului magistraților români față de identitatea națională a sistemului de drept românesc, astfel cum a fost ea sintetizată și exprimată juridicește de Constituție, îl reprezintă contestarea supremației acesteia în raport cu dreptul UE de către mulți dintre ei, cu o perseverență demnă de cauze mai nobile. Unii consideră că a proceda altfel ar fi semnul euroscepticismului, iar acesta ar fi marca unui naționalism primitiv și retrograd. Fals!

Contrapunerea radicală a suveranității naționale și federalismului european, atât de către partizanii naționalismului folcloric, cât și de către cei ai globalismului zis progresist, este semnul ignoranței acestor juriști. Ei nu înțeleg nici ce este UE - o federație *sui generis* de state-națiune suverane - nici care sunt raporturile dintre UE și statele membre - în condițiile în care Uniunea nu este o struțocămilă amestecând sau alternând federalismul cu inter-guvernamentalismul, ci un subiect colectiv de drept, în care, prin sistemul atribuirii și distribuirii competențelor, sunt asociate regulile specifice federațiilor asimetrice cu cele ale federațiilor simetrice, precum și cu cele ale descentralizării puterii în favoarea subiectelor federației.

Acestea sunt statele membre care au creat și continuă să dezvolte (prin extindere și aprofundare) UE, în conformitate cu prevederile Constituțiilor lor naționale și în urmărirea intereselor lor naționale, în măsura în care acestea sunt comune. Prin urmare, orice interpretări literale s-ar da textelor Constituției române, pentru a forța concluzia potrivit căreia ea însăși, respectiv românii care au validat-o prin referendum, ar fi renunțat la propria-i supremație, o minimă educație juridică obligă a se observa că UE nu s-ar fi putut naște decât dacă interesele ei ar fi fost acelea ale membrilor, iar nu altele, și modul său de organizare și funcționare ar fi fost conform cu legile fundamentale ale acestora. Or, Constituțiile statelor membre conțin ceea ce este scris în ele, precum și interpretările date lor de către instanțele naționale de contencios constituțional. Deciziile celor din urmă, cu privire la constituționalitatea atât a normelor de drept intern, cât și a celor de drept european inserate în dreptul intern cu privilegiul priorității față de acestea, au prevalență asupra oricăror decizii (de drept constituțional) ale CJUE și nu invers.

Ce jurist se poate îndepărta de această interpretare juridică? O interpretare care ține de știința dreptului. Numai unul incompetent sau unul trădător sau unul care este și una, și alta. Și totuși...

Rătăcirea Almei Mater

Toate aceste derapaje de știință și de conștiință au o sursă principală în dezastrul învățământului juridic din țara noastră. Trec peste faptul că studenții nu sunt pregătiți moral-volitiv pentru a deveni elementele constitutive ale uneia dintre cele trei puteri ale statului, precum și peste acela că tinerii ajung în învățământul universitar cu lacune grave de cultură generală, de care vinovat este învățământul preuniversitar, și mă opresc la cei care predau și la ce se predă în facultățile de drept.

În ciuda numelui lor, în aceste facultăți nu se mai predă drept, ci legislație. Faptul este evident mai ales în ceea ce privește disciplinele de drept public. Nu se predă drept penal, ci Codul penal. Nu se predă drept constituțional, ci Constituția României. Nu se predă drept procesual, ci Codul de procedură.

Și pe când predarea se menține la nivelul legislației și al interpretării ei literale, nu se încearcă nici măcar să se prezinte ce conține sau ar fi trebuit să conțină expunerea de motive care a susținut promovarea textelor respective pe când erau în faza de proiect și se străduiau să capete forță obligatorie. De ce legiuitorul, prezumat (din păcate numai *juris tantum*) a fi întreg la minte și competent, a dorit ca prevederile legii să fie așa cum sunt și nu altminteri, nimeni nu se străduiește să cerceteze și explice. Rareori se descrie drumul de la ce s-a dorit a se obține printr-o anumită interpretare și ce s-a obținut. Mai nimeni nu încearcă a căuta cauza diferenței între intenție și rezultat. În schimb, se pun în sarcina legii și a legiuitorului teze pe care aceasta nu le cuprinde și acelea nu le-a avut în minte, dar care sunt conforme cu directivele politice ale puterilor zilei.

„Azi nu se mai caută profesori pentru a desluși mesajul etico-juridic al ramurilor de drept, ci ramuri de drept pentru cei care vor să fie profesori”

“Îndoielii prolifice i-a luat locul suspiciunea paralizantă. Prezumția de bună credință s-a transformat în prezumție de rea credință.”

De pildă, deși Constituția prevede cu subiect și predicat că președintele României are rolul de mediator între puterile statului, calitate în care, evident, nu poate fi șeful uneia dintre ele, la cursurile de drept constituțional li se spune studenților că România este o republică semiprezidențială, care are, pe cale de consecință, un executiv bicefal, președintele, botezat „științific” cu numele de „șef al statului”, împărțind șefia executivului cu prim-ministrul. Ce poate fi în mintea încă plastică a studentului care își dă silința să citească legea fundamentală a țării sale și îl aude pe profesor debitând asemenea ineptii în afara oricărei logici? Judecata lui este traumatizată pe viață.

Unii se scuză spunând că una este Constituția și alta practica devenită cutumă. Cutuma nu se poate naște însă decât în spațiile albe lăsate de legiuitor sau pe terenul normelor supletive, dar în niciun caz împotriva normelor imperative și în special a ordinii publice.

Ce poate înțelege tânărul care se inițiază în tainele dreptului internațional public și care află că anexarea Crimeei de către Rusia încalcă principiul integrității teritoriale, creând un precedent periculos, dar secesiunea regiunii Kosovo nu încalcă același principiu și nu creează niciun precedent care ar putea fi invocat pentru a legitima fapte ulterioare de același tip? Cum se formează discernământul celui tânăr viitor judecător, procuror, avocat etc.?

Caracterul tot mai represiv al statului, justificat și de teoriile apărute în contextul războiului Occidentului colectiv, căruia i s-a asociat și România, cu terorismul, justificând sacrificarea libertății pe altarul securității, a pătruns și în facultățile de drept. Aceasta a dus la încoronarea dreptului penal ca „regină a dreptului”. Patologia socială, tratată de dreptul penal, trece înainte normalității sociale, gestionată de dreptul civil.

Îndoielii prolifice i-a luat locul suspiciunea paralizantă. Prezumția de bună credință s-a transformat în prezumție de rea credință. Orice încredere în regularitatea aparenței, care conduce la mărirea câștigurilor prin accelerarea circulației capitalului, este considerată a fi neglijență sau abuz în serviciu. Asumarea riscului, altădată premiată spre folosul securității dinamice a creditului, este acum aspru sancționată, dacă procurorul, obsedat de evitarea pagubei, nu dă aceeași definiție impreviziunii cu cei obligați să faciliteze profitul. Maxima potrivit căreia cel a cărui singură preocupare este să nu piardă niciodată pierde totdeauna, nu mai are nicio relevanță în legislația și practica judiciară română.

Preluând, prin reducerea sa la rolul de cutie de rezonanță a legiuitorului, acest spirit represiv și exaltând coerciția, *Alma Mater* a ajuns să bage în capul tinerelor generații de juriști ideea superiorității a tot ceea ce se realizează prin și în cadrul raporturilor juridice verticale sau asimetrice, asupra a tot ceea ce se exprimă în raporturi juridice orizontale sau simetrice, respectiv cele în care părțile se află pe poziții de egalitate juridică.

Cu această convingere ies tinerii juriști de pe băncile facultăților, pentru ca apoi, dacă

vor să intre în magistratură, să treacă și prin mașina de spălat creiere a Institutului Național al Magistraturii, unde, departe de a fi educați, informați și formați la un nivel superior, sunt îndoctrinați până în punctul în care ajung a crede, de pildă, că judecătorii sunt partenerii de nădejde ai procurorilor; evident, în lupta cu avocații, și nu pentru a asigura guvernarea legii, ci pentru a lupta în pseudo-„cruciada” pornită împotriva așa-zisului „rău” întruchipat de adversarii puterilor oligarhice oculte, căzute din Olimp în regatul lui Hades.

Lucrul nu este ușor de corectat, atât timp cât teoria generală a dreptului a devenit un fel de dexteritate care, se sugerează, mai rău încurcă decât ajută la ceva, în paralel cu multiplicarea în neștire a unor ramuri de drept lipsite de o teorie generală sau, mai exact, în imposibilitate de a degaja o teorie generală. Azi nu se mai caută profesori pentru a desluși mesajul etico-juridic al ramurilor de drept, ci ramuri de drept pentru cei care vor să fie profesori; iar asta nu pentru că îi pasionează cariera didactică, ci pentru că titlul de profesor mărește onorariile de avocat sau consolidează poziția de magistrat, oferindu-i o aură artificială.

Orice lege a ajuns să fie luată ca alibi pentru a proclama nașterea unei noi ramuri de drept. Cum legile se schimbă des, instabilitatea legislativă fiind o altă racilă a sistemului nostru de drept care lasă fără nicio bază maximă *nemo censetur ignorare legem*, studenții absolvă facultatea cu cunoștințe deja depășite. Faptul nu le apare însă foarte grav, întrucât au aflat deja că nici cunoașterea legii nu este atât de importantă. Pentru magistrați, esențiale sunt instrucțiunile primite în plicuri galbene de la „statul subteran”, abilitat prin protocoale secrete sau autoabilitat prin dreptul forței să intre în câmpul operativ a ceea ce a ajuns să țină locul actului de justiție. Pentru avocați crucial este să știe ce gândesc magistrații în fața cărora se află despre cât de departe se poate merge pe drumul fărădelegii; jurisprudența voluntaristă, dacă nu chiar abuzivă, a fiecărei instanțe bate și legea, și dreptul.

Ce să mai vorbim despre acele facultăți de drept devenite simple tiparnițe de diplome, cu absolvenți trecuți prin nenumărate reexaminări în cadrul unor examene date pe grilă, ca la școala de șoferi? Cum poate arăta sistemul nostru judiciar cu „specialiști” și „conștiințe” produse de un asemenea sistem de învățământ juridic?

În loc de concluzii

Mă opresc aici. Lista deziluziilor este deja lungă. Să nu disperăm totuși. Dacă le vom inventaria cu sinceritate, vom putea spera că într-o zi soarele dreptului va răsări și pe ulița noastră, iar lumina lui va transforma în realitate iluzia unei justiții românești care să unească guvernarea legii cu dreptul și dreptatea, sistemul judiciar cu sistemul de drept și cu justiția socială într-o treime unică și nedespărțită, calibrând întreaga noastră existență.

Știu! Speranța nu este o politică, iar politica fără putere este o altă iluzie. Nimic, deci, nu se obține fără luptă. Să luptăm, așadar! Cu cât mai mari obstacolele, cu atât mai valoroasă va fi victoria și mai mare gloria. ■

Un secol de gândire juridică românească.

REPERE ALE SPIRITULUI JURIDIC

Prof. univ. dr. **AURORA CIUCĂ**, Universitatea „Alexandru Ioan Cuza”, Iași

Un proiect dedicat marilor juriști români din ultimul secol (pe care l-am început în urmă cu câțiva ani, în preajma evenimentelor care au marcat Centenarul) și care continuă și astăzi sub forma publicării a 200 de lucrări reprezentative poate constitui punctul de plecare pentru o dezbatere despre locul și rolul juriștilor în mileniul III, despre nevoia de modele, despre implicarea în viața cetății.

Pentru pletora de savanți care au marcat gândirea juridică, filosofică sau sociologică românească, încercarea de actualizare permanentă a paradigmei marilor cărturari juriști din secolele XVIII-XIX a apărut ca fiind o veritabilă misiune. Animați de exemplul înaintașilor, aflat mereu la temelia visului milenar al unității naționale, într-o manieră oarecum vicariantă, juriștii Centenarului s-au simțit înobilati în rolul lor de continuatori ai rațiunii juridice care a reunit spiritul Școlii Ardelene cu cel pașoptist, unionist și regalist din secolul XIX într-un arc temporal ce a făcut posibilă apoteoza visului românesc numită atât de frumos „1 Decembrie 1918”.

Cine au fost acești întemeietori și pontifiilor lor? Descoperim nume importante de personalități care s-au afirmat în lumea dreptului, dar și în lumile eterogene ale spiritului și ale culturii naționale și europene: corifeii Școlii Ardelene, Ion Budai Deleanu, Samuil Micu (primul filosof român al dreptului), urmați de faimoși juriști din generația pașoptistă precum Avram Iancu, Simion Bărnuțiu, Alexandru Papiu Ilarian, Vasile Alecsandri, Eftimie Murgu, Petru Dobra. Aceștia li s-au adăugat juriștii unioniști: avocatul și istoricul Mihail Kogălniceanu, judecătorul și fabulistul Alecu Donici, codificatorii din 1864-1865 ai dreptului civil și ai celui penal, care au exaltat ideile de libertate, egalitate și fraternitate preluate din Codul civil napoleonian, la care s-a alăturat avangarda juriștilor-filосоfi care au dat contur spiritului regalismului unificator românesc la școlile juridice de nivel universitar: Simion Bărnuțiu, Vasile Conta, Petru Th. Missir, Teodor Păcățianu, Virgil Constantin, Dinu C. Arion, Alexandru D. Xenopol, Dumitru Comșa, Constantin Bosianu, Ion Peretz, Dumitru Tocilescu, Vasilache Petroni, Ion Ghica, Vasile Boierescu, Alexandru Crețescu, Alexandru C. Șendrea, Iosif Hodoș, Alexandru Gavra, Emanoil Gojdu, Gheorghe Pop de Băsești, Moise Braniște, Camil Negrea, Vasile Ladislau Baron de Pop, Theodor Mihali etc.

Galeria portretelor include (în ordinea cronologică a datei nașterii) juriști care au contribuit la crearea și la consolidarea școlii românești de drept și a culturii juridice naționale. Sunt avocați, magistrați, profesori universitari, oameni politici, mulți cu studii strălucite (de

licență sau doctorale) în marile universități europene (S. Alexandrescu, C. Dissescu, C.I. Stoicescu, Matei B. Cantacuzino, E. Herovanu, A. Juvara, P. Negulescu, I.N. Coroi, A. Teodorescu, C. Stoicescu, N. Petrescu-Comnen, A. Rădulescu, Istrate Micescu, N. Titulescu, M. Djuvara, Traian Pop, N. Dașcovici, M. Eliescu, G.G. Vrăbiescu, V.V. Pella, T. Ionașcu, P. Demetrescu, O. Ionescu, C. Angelescu, Val. A. Georgescu, T. Drăganu), care au contribuit semnificativ la această operă de devenire națională. Unii dintre ei au figurat pe lista Academiei Române ca membri titulari sau corespondenți (I. Ionescu-Dolj, V. Erbiceanu, V. Dongoroz, C. Stoicescu, Mircea Djuvara, A. Teodorescu, Nicolae Titulescu, Vespasian V. Pella, G. Fotino și N. Dașcovici) pentru ca, ulterior, să fie excluși din motive ideologice. Numeroși au fost cei care au îngroșat rândurile victimelor procesului de „epurare” din învățământ (A. Vălimărescu, O. Ionescu, N.T. Buzea, Al.I. Georgescu) sau au sfârșit în închisorile unui regim nedrept (C. Stere) ori în exil (G.G. Vrăbiescu, N. Titulescu, V.V. Pella). Ceea ce rămâne este însă lecția de patriotism și de profesionalism începută în zorii secolului trecut, pe care cei ce astăzi slujesc în templul Justiției trebuie să o cunoască.

Unii sunt mari deschizători de drumuri în noi domenii ale dreptului: *Dimitrie Alexandrescu* (primul student român la Sorbona), profesor de drept civil, decan al Facultății de Drept din Iași, pionier al dreptului comparat metodic în România; *Constantin G. Dissescu*, avocat, profesor la Facultatea de Drept din Iași (1882) și profesor de drept administrativ și constituțional la Facultatea de Drept a Universității București, a pus bazele dreptului constituțional și administrativ în România; Ioan Tanoviceanu, întemeietorul criminologiei românești; *Paul Negulescu*, fondatorul Institutului de Științe Administrative din România; *Anibal Teodorescu*, fondator al dreptului administrativ modern; *Ion N. Coroi*, profesor universitar la Universitățile din București și Iași, principalul reprezentant al papirologiei juridice în romanistica românească; *Andrei Rădulescu*, președinte al Academiei Române (1946-1948), întemeietor al școlii de cercetare a dreptului românesc; *Mircea Djuvara*, profesor universitar, avocat, este cel mai important reprezentant al filosofiei dreptului românesc; *Vintilă Dongoroz*, avocat, profesor universitar, membru al Asociației Internaționale de Drept Penal, a fost promotor al metodei tehnico-juridice în studiul dreptului penal; *Constantin G. Rarincescu*, fondator al școlii românești de contencios administrativ, a fost decan al Facultății de Drept (1942-1944), membru al Institutului de Științe administrative din București, al Institutului Internațional de

Științe administrative de la Bruxelles și membru corespondent al Institutului Internațional de Drept constituțional din Paris; *Vespasian V. Pella* profesor la Facultatea de Drept din Iași și la cea din București, nominalizat la Premiul Nobel pentru Pace (1926), „părinte” al Dreptului internațional penal, fondatorul Asociației Internaționale de Drept Penal (în 1924) și fondatorul Biroului Internațional pentru Unificarea Dreptului Penal (1928); *George Antoniu*, membru fondator (1994) și președinte al Asociației Române de Științe Penale, fondator și director al Revistei de drept penal; *Victor Dan Zlătescu*, avocat, profesor universitar, fondator al Societății Române de Drept Comparat, membru al Asociației Internaționale de Drept Comparat de la Paris.

O categorie importantă o constituie cea a juriștilor diplomați: *Nicolae Titulescu*, profesor universitar la Facultățile de Drept din Iași (1905-1907) și din București, ministru al afacerilor străine (între 1928 și 1936), delegat permanent la Liga Națiunilor și, ca o recunoaștere a meritelor sale excepționale, președinte al Adunării organizației doi ani consecutiv (în 1930 și 1931); *Vespasian V. Pella*, ministru plenipotențiar la Legațiile României de la Haga (1936-1938) și Berna (1938-1940); *Nicolae Petrescu-Comnen*, avocat, magistrat, profesor la Facultatea de Drept din București, ministru plenipotențiar al României la Berna (1923-1928), la Berlin (1928-1930) și (1932-1938) și la Vatican (1930-1932); *Victor Cădere*, profesor universitar la Universitățile din Oradea și Cluj, ministru plenipotențiar la Varșovia (1932-1935) și la Belgrad (1936-1938) și ambasador la Belgrad (1939), trimis extraordinar și ministru plenipotențiar la Lisabona (1941-1944), membru al Academiei Diplomatice Internaționale (1929) și al Academiei de științe Morale și Politice din Franța; *Grigore Gafencu*, deputat, ministru de externe, ambasador la Moscova (1940-1941); *Nicolae Dașcovici*, delegat la Conferința pentru codificarea dreptului internațional (Haga, 1930), delegat la Conferința pentru unificarea dreptului fluvial (Geneva, 1930); *Grigore Geamănu*, ambasador în Elveția (1959-1962) și în Turcia (1968-1971); *Constantin Stătescu*, ambasador în Olanda (1984-1990).

Numeroși juriști au fost membri în prestigioase asociații internaționale: *Nicolae Dașcovici*, profesorul de la Facultatea de Drept din Iași, membru al The Econometric Society (Colorado Springs), al Royal Economic Society (Londra), al Office permanent de documentation juridique internationale (Haga); *Mircea Djuvara*, membru de onoare al Academiei de Științe de la Boston;

Publicarea a 200 de

lucrări reprezentative ale

marilor nume din domeniu

poate constitui punctul de plecare

pentru o dezbatere despre locul

și rolul juriștilor în mileniul III,

despre nevoia de modele, despre

implicarea în viața cetății”

Vintilă Dongoroz, membru al Asociației Internaționale de Drept Penal (Paris); George Plastara profesor la Universitatea din București, membru în Societatea de Legislație comparată (Paris); Traian Pop, doctor în științe juridice la Viena, profesor universitar la Facultatea de Drept din Cluj, decan (1925-1926 și 1931-1932), membru al Asociației Internaționale de Drept Penal din Paris; Traian Ionașcu, doctor în drept al Universității din Paris, profesor de drept civil la Universitățile din Cernăuți, Iași și București, vicepreședinte al Facultății internaționale de drept comparat din Strasbourg; Octavian Ionescu, doctor în drept al Universității din Paris, bursier Rockefeller și Humboldt la Universitățile din Berlin, Frankfurt, München, Jena și Viena (1932-1938), profesor universitar la Facultatea de Drept din Iași (1941-1950), membru al Societății de legislație comparată din Paris; Alexandru C. Angelescu, profesor la Facultățile de Drept din Oradea (1931-1934) și Cluj (1934-1947), membru al Societății de legislație comparată din Paris; Nicolae Țațomir, profesor la Facultatea de Drept din Iași, membru al Asociației de Drept Internațional și Relații Internaționale; Mihail Vasile Jakotă, profesor universitar la Facultatea de Drept din Iași, avocat (1940), judecător (1943), profesor emerit al Facultății de Drept (1998), membru al Asociației de Drept internațional și Relații internaționale.

Nu în ultimul rând, amintesc juriști care au ocupat înalte poziții în cadrul unor organizații de profesionale de prestigiu sau în instanțe internaționale: Demetru Negulescu, profesor la Facultatea de Drept din București (1906-1945), judecător la Curtea Permanentă de Justiție Internațională de la Haga (1920-1945), profesor la Academia de Drept Internațional de la Haga și la Institutul de Înalte Studii Internaționale de la Paris. Membru al comitetului de redactare a Statutului Curții Internaționale de Justiție; Alfred Juvara, doctor în drept al Universității din Paris, profesor la Facultatea de Drept din Iași (primul profesor de drept internațional privat din România), membru al Curții permanente de arbitraj de la Haga; Grigore Geamănu, profesor de drept internațional la București, membru al Curții de Arbitraj de la Haga (1965-1971); Tudor Drăganu, profesor universitar la Facultatea de Drept din Cluj, profesor la Universitatea Panthéon-Sorbonne din Paris, vicepreședintele Comisiei pentru probleme juridice, parlamentare și drepturile omului a Uniunii Interparlamentare (1967-1969); Octavian Căpățînă, cercetător la Institutul de Cercetări Juridice al Academiei, profesor asociat al

Universității Paris I Sorbona, cercetător asociat la Institutul Max Planck, profesor asociat la Academia de Drept Internațional de la Haga; Marțian Niciu, profesor universitar la Facultatea de Drept a Universității „Babeș-Bolyai” din Cluj-Napoca, codirector al Institutului internațional de drept spațial al Federației Astronautice Internaționale (Paris 1982-1985); Vladimir Hanga, profesor universitar la Facultățile de Drept din București și Cluj, reprezentatul României în Comisia pentru Drepturile omului a O.N.U., arbitru la Curtea de arbitraj permanent de la Haga (1984-1989); Stanciu Cârpenaru, profesor la Facultatea de Drept a Universității din București (1959-2006), director al Institutului de Cercetări „Acad. Andrei Rădulescu” al Academiei Române (1985-1989), arbitru la Curtea de Arbitraj Comercial Internațional.

Cu siguranță, mai sunt nume care au intrat într-un con de umbră al istoriei și care așteaptă să fie redescoperite. Identificarea celor prezenți în această galerie, a operelor lor reprezentative precum și selecția acestora nu a fost un demers facil. Sertarele multor arhive vor trebui deschise în continuare pentru o binemeritată reconstituire a unor destine românești. Selecția a 200 de titluri semnate de mari juriști de-a lungul unui secol constituie un început al acestui amplu proces¹. De altfel, preocupările pentru recuperarea operelor unora dintre cei menționați există deja (prin publicarea de volume omagiale, de traduceri, de studii sau culegeri de documente²).

Există, desigur, printre juriștii contemporani, personalități de înaltă ținută academică, recunoscute pe plan național și internațional, teoreticieni și practicieni ai dreptului cu o bogată experiență, autori ai unor valoroase opere, care continuă să cultive cu reverență munca înaintașilor și ale căror nume se vor înscrie în cartea de istorie a științei dreptului. Gloria elitei juridice românești îi va urmări pe toți, în egală măsură, prin timp și prin forța spiritului. ■

1 Până în prezent, în cadrul Proiectului Biblioteca Marii Uniri au fost publicate 90 de volume la Editura TipoMoldova, Iași, coordonate de Aurora Ciucă și Aurel Ștefanachi (seria Mari Juriști fiind deschisă în 2019 cu lucrarea lui Șt. Gr. Berechet „Istoria vechiului drept românesc”). Câteva fragmente din acest text sunt parțial reproduse din introducerea la acest volum.

2 Patru dintre cele mai valoroase lucrări ale lui Vespasian V. Pella au fost traduse, de Asociația care-i poartă numele, din limba franceză și publicate la Editura Hamangiu: Criminalitatea colectivă a statelor și dreptul penal al viitorului (2017), Reprimarea pirateriei (2015), Memorandum pentru pace. Protecția păcii prin dreptul intern (2020) și la Editura Timpul, Urâtul în artă (2022).

SORIN

Av. ELENA HACH

Era o zi în vara anului 2010. Procuror de serviciu pe evenimente, pe raza Parchetului de pe lângă Curtea de Apel Brașov, am fost chemată la un accident cu victime, în afara orașului. Mașina de la Parchet m-a purtat repede la fața locului, un perimetru deja înconjurat de centura galbenă, poliție, ambulanțe și public. Dincolo de centură, o mașină diformă în urma impactului, întoarsă nefiresc, perpendicular pe linia despărțitoare. Cioburi, parbriz rupt, portiere deschise ca și cum s-ar pregăti să iasă cineva. Mă apropii, e liniște multă, deși în afara zonei evenimentului sunt mulți, dar și public, chiar aparținători ai victimelor (aflasem că sunt trei polițiști).

Zgomotul durerii la început de drum se aude insistent. Intru în mașină, cad cioburi mărunte pe mine, îmi fac treaba de procuror, ies. Jos, pe carosabil, un cadavru, cu fața acoperită. Mă apropii, însă mă opresc la scurtă distanță. Nu ridic nimic, știu că acolo jos e **Sorin**. Polițistul de la DGA cu care stabilisem niște vectori de acțiune într-un dosar, exact cu o zi înainte. Acum, e o altă realitate. Ridic capul și mă uit după colegii lui. Sunt pe margine, cu lacrimi vizibile și speriați. Dialogul cu ei se poartă normal, ca între specialiști, dar apăsarea grea a suferinței crește major. **Sorin**.

Aproape în același an, în aceeași haină instituțională, plec la un accident de tren. Aici putea fi un alt **Sorin**. Accesul în trenul scos de pe șină se face greu, kilogramele de la acel moment stau în contrapondere cu iscusința, facem CFL-ul (cercetarea la fața locului) și apoi cobor, stau aproape de locomotiva contorsionată, scoasă parțial și hilar de pe șină. O contemplant și gândurile îmi zboară departe. **Sorin**. Aud vag un strigăt alert și îngrijorat de alarmă: Doamna procuror!!!! Revin subit în realitate, mă uit la monstrul de fiare și-l văd cum se înclină periculos, spre mine. Dau să mă îndepărtez, îmi fug cizmele pe asfaltul îmbibat de motorină,

reușesc în final, iar monstrul de fier rămâne și el în așteptare, surprins. Putea să fie un alt **Sorin**.

Vara anului 1998. Tineri procurori suntem chemați la un omor. Proba de rezistență, cercetarea locului. Mi-au rămas în simțuri, mirosul greu și brutal al sângelui vechi, închegat și fetida imagine a unui nor alarmant de negru, de muște.

Multe, mari, insistente. Un alt **Sorin**. Colegul de birou îmi oferă, la întoarcere, cu grijă un pahar de alcool tare pentru dezinfectarea perpetuă a simțurilor. Refuz cu îndârjire, iar mirosul de atunci îmi devine tovarăș rebel și insolent, iar peste ani, camarad de viață. Probabil va pleca doar la sfârșit. Cu atât mai bine. Este credincios și nu trădează.

Justiția unui procuror este iluzie și deziluzie, zi de zi.

Este **Sorin** în fiecare zi. Ea nu este o foaie A4, o ordonanță sau un rechizitoriu. Este **Sorin**. Iluzia stăpânirii de sine și deziluzia reculului sufletesc sau alterarea structurii emoționale. Justiția unui procuror nu este un număr de dosare, este iluzia recoltei și deziluzia efectelor.

Justiția unui procuror nu se numără în funcții efemere și găunoase, multe condamnate a priori prin compromisul pestilențial cu factori externi sau prin structuri emoționale vulnerabilizate de duritatea sistemului.

Justiția unui procuror se numără în cazuri „**SORIN**”.

Iluzia justiției unui procuror este cea care te cheamă viclean la a suferi întâi cu lacrimi, apoi cu carnea și cu oasele, apoi cu sufletul și în final, pe linia continuă a aparatelor de resuscitare din camerele de gardă. Acea este deziluzia pierderii sensibilității umane în fața unei iluzii fardată năucitor. ■

LIPSA ȘI SINGURĂTATEA JUDECĂTORILOR

În amintirea „părintelui” Zilei Justiției Române - Gavril Iosif Chiuzbaian

Am cunoscut la o conferință ținută la București dedicată proprietății intelectuale pentru profesori (găzduită de USAMV) o ființă de o delicatețe, cultură, prezență, eleganță și bun simț, extraordinare: doamna Altaye Tadi Desta, șefa programului de învățământ la distanță a Organizației Mondiale a Proprietății Intelectuale. Mândră de originea ei etiopiană, de Biserica Coptă (ortodoxă) în care a crescut fără a trăi în Etiopia. Părinții ei, susținători ai Împăratului Haile Sellasie (asasinat în anul 1975 de Mengistu Haile Mariam și înmormântat sub biroul acestuia) au emigrat în SUA, unde Altaye și-a făcut studiile, devenind apoi funcționar al OMPI. A fost încântată să afle de la noi că Nicolae Titulescu, de la tribuna Ligii Națiunilor de la Geneva, după invadarea Etiopiei de către italieni, a susținut Etiopia și a cerut scoaterea din sală a „sălbaticilor” ziaristi italieni care încercau să-l boicoteze pe Haile Sellasie, lucru care l-a costat demiterea din funcția de ministru de externe al României, dar care face ca acesta să aibă un portret în Biserica Sfânta Treime din Addis Abeba. La fel ca Împăratul Haile Selassie și despre care am amintit aici pentru spusele lui care ar trebui să ne rușineze atunci când tăcem de frică: „De-a lungul istoriei, ceea ce a făcut ca răul să triumfe a fost inerția celor care ar fi putut acționa, indiferența celor care aveau mai multă minte, tăcerea vocii justiției când conta cel mai mult”. Sau filosoful critic al Revoluției franceze, anglo-irlandezul Edmund Burke: „Pentru ca răul să triumfe, este suficient ca oamenii buni să nu facă nimic”. Și pe care îl amintesc aici pentru că partea bună a justiției nu face nimic spre a opri partea cea rea.

Mai sunt două motive pentru care am dat curs invitației de a scrie aici un text: (i) să repar o „nedreptate” ce i s-a făcut lui Gavril Iosif Chiuzbaian și (ii) de a propune ca Ziua Justiției să fie atunci când trebuie și când poate fi cu adevărat serbată, iar nu atunci când nimănui nu-i prea arde de ea. Sper însă să nu se supere prea mult pe mine judecătorii (eu mă simt tot judecător în sinea mea) pentru ceea ce am a spune aici despre ei.

Un adevăr ce ar putea supăra pe mulți: Acela că avem o justiție imatură. La propriu și la figurat. La modul propriu, pentru că a fi judecător la 25 de ani este prea devreme, iar a deveni pensionar la 50 de ani este mult prea devreme. La vârsta maturității profesionale, judecătorii abandonează justiția pentru că necoptii la minte făcători de legi au făcut mai convenabilă pensionarea

Prof. univ. dr. VIOREL ROȘ,
Universitatea
Nicolae Titulescu
din București

decât munca: oare cine nu ar sta fără să muncească având un venit mai mare decât dacă ar munci! Este grea munca de judecător. Dar a celui care operează cum este? Dar a profesorului care trebuie să educe, să învețe, să învețe el însuși mereu, să se stăpânească în fața copiilor și a părinților, cum este? Judecătorul dobândește maturitate deplină pe la 40-45 de ani și devine olimpi-an după 50 de ani! Adică exact atunci când poate sta pe o pensie mai mare decât salariul. Și „stă” este un fel de a spune, pentru că, de fapt, nu... nu stă! Judecând pragmatic, cei care procedează astfel sunt realiști și pragmatici. Nu pot fi suspectați de lipsă de maturitate. La figurat, justiția noastră este imatură, pentru că se poartă astfel. De exemplu, făcând grevă/protest fără să aibă dreptul. Pedepsind pe justițiabili, dar selectiv, fără ca ei să aibă vreo vină. Încasând salariul ca și cum ar munci. Tăcând atunci când cei răi fac rău justiției. Când cei care au abuzat nu au fost arătați cu degetul de cei buni. Când i-au luat de model pe cei care au abuzat.

Justiția nu înseamnă doar judecătorii(i), chiar dacă în mentalul colectiv (dar și al lor, al judecătorilor) justiția și judecătorii sunt socotiți a fi una. Ei, judecătorii, sunt, fără îndoială, parte importantă și după mulți, partea cea mai importantă a justiției, iar prin obligația pe care o au, aceea de „a spune dreptul”, prin imperium-ul de care dispun și care conferă forța obligatorie hotărârilor lor, prin faptul că doar ei au dreptul de a hotărî asupra libertății, onoarei și averii semenilor lor, în bună măsură așa și stau lucrurile. Așa cred și ei, judecătorii! Și totuși, judecătorii nu sunt singurii „eroi” ai justiției, pentru că până la dreptul spus de ei este cale lungă, este un drum greu pe care mulți îl străbat. Pe acest drum anevoios se află și cei care fac dreptate/justiție în felul lor discret și împăciitor (notari, mediatori, arbitri), cei care negociază și redactează contracte și multe alte acte juridice (consilieri juridici, avocați), cei care încearcă să descâlcească încâlcite relații, raporturi și dispute juridice dintre părți spre a le pune limpezite pe masa celor de la care cerem dreptate (și nu uit desigur că nu de puține ori lipsește nu doar limpezimea, ci chiar și adevărul adevărat), adică avocații particularilor și cei ai statului, dar și cercetători și profesori care deslușesc probleme și/sau formează pe ceilalți. Și cred că așa a și fost gândită „Ziua Justiției”, pentru că dacă ar fi fost gândită altfel, atunci ideea de justiție ar fi una simplificatoare și toți cei care o sărbătorească ca fiind (și) a lor, fără a fi însă judecători, ar fi doar niște uzurpatori! Cred

însă că ziua justiției este și a justițiabililor și a celor care ar putea deveni justițiabil, dar și a celor care, chiar de nu vor avea vreodată un contact direct cu justiția, sunt și vor fi interesați de mersul ei.

În acest an „Ziua Justiției” a fost una tristă, poate cea mai tristă și mai apăsătoare dintre cele 29 câte au fost până acum în România pentru judecători. Și asta nu doar pentru că judecătorii au lipsit de la această sărbătoare (cu excepția care îi onorează, pentru că demonstrează că ziua justiției este respectată, aceea a judecătorilor Înaltei Curți), cât pentru motivele pentru care au lipsit, primul fiind acela că lumea politică de la noi, într-un acces de populism și demagogie, pare (parea?) decisă să o întoarcă în timp la statutul de prost salarizată, „plătindu-i” în acest fel niște polițe (unele meritate, dar nu asta era soluția), al doilea este acela că populația, intoxicată cu informații false, susține acest demers fără să-i conștientizeze urmările și al treilea, acela că în acest moment de mare cumpănă judecătorii sunt aproape singuri, chiar și după ce lucrurile s-au mai liniștit un pic, iar cei care îi susțin riscă să fie ei înșiși zidiți.

Ca fost judecător mă declar solidar cu ei, cu cei buni (sigur, cu aceia pe care eu îi cred buni) iar ca avocat și profesor mă simt dator să-i apăr în fața nedreptății pe cale de a li se face, spunând însă mai întâi răspicat că eu nu am nimic de apărut pentru mine însumi, apoi, că eu cunosc justiția din interior, dar și din exterior, că-i știu bunele și relele, că având funcții de conducere în justiție am apărut și am susținut întotdeauna interesele judecătorilor gândind însă mereu la justițiabili, că netrăind într-o lume cu respect pentru toate cele 10 porunci care ne-ar scuti de orice nevoie de autoritate, de judecăți și de pedepse lumea are nevoie de judecători și că pentru a avea drepti și buni judecători avem multe de făcut, iar între cele ce trebuie făcute se numără un salariu decent, care să le asigure confortul în timpul vieții active și compensarea privațiunilor la care sunt supuși după retragere.

Sunt multe de spus despre justiția noastră și despre cum a ajuns acum să fie pusă la zid, la stâlpul infamiei, aproape crucificată. O justiție care și-a dobândit cu greutate statutul meritat și comparabil cu cel al justiției din țările în rând cu care ne-am dori să fim cu totul și care, în ochii celor din afara ei, în ultimii ani, a oscilat între mărire și decădere, între speranțe și deziluzii, între părerea că e bună și își face bine treaba și aceea că s-a compromis (prin neștiință, abuzuri, rea-credință, inconsecvență, lucruri

“Mi-e greu mie să spun ori să răspund la întrebarea de ce toți judecătorii au tăcut mâlc atunci când unul dintre ei s-a retras din activitate cu o pensie reprezentând echivalentul a vreo 20.000 de euro/lună, sumă care a scandalizat România întreagă, dar nu și pe magistrații ei

Gavril Iosif Chiuzbaian

care s-au și petrecut), între impresia că este independentă și aceea că este dependentă (și încă nu-i destul acest ultim cuvânt, dar scriu despre ei, nu împotriva lor!).

Realitatea tristă este că în România, puterea politică din cel mai întunecat deceniu (ne aflăm de mult în cel de-al doilea deceniu întunecat, dar n-a venit încă vremea pentru deplină cunoaștere, înțelegere și judecată a răului acestuia) al istoriei noastre recente, cu sprijin direct sau indirect dar întotdeauna interesat din afara țării, împreună cu odioși din serviciile secrete care și-au călcat jurământul și au „uitat” că treaba lor e a Țării, nu a celor ce au vrut să facă din Țară moșie personală sau corabie bună de scufundat cu tot cu echipajul ei (poporul român, din care 6 milioane sunt în autoexil), profitând și de slăbiciunea judecătorilor, dar și a avocaților (cei ai statului, adică procurorii, dar și cei ai particularilor), a așezat în fruntea ei oameni școliți parcă de Tomas de Torquemada, Nicolau Eymerich și Antoine Quentin Fouquier de Tinville la un loc și care au maculat nu doar justiția ca instituție, ci și au compromis-o ca idee.

Cu astfel de oameni în capul ei și cu astfel de oameni ca lideri informali de opinie justiția nu putea urma decât modelul de tristă amintire al celor înainte amintiți. Adică al unei justiții care, în componenta ei „penală” de vârf, s-a pus adesea în slujba răului, nu a binelui, în slujba unor sperjuri, iar nu în aceea a dreptilor, în slujba celor care vor țara noastră pentru ei, iar nu pentru săracul popor român. Nu sunt mulți cei care au făcut asta, dar cei vizibili, cei care au construit imaginea justiției noastre, cei care au aruncat asupra ei anatema unei justiții nedrepte și politizate sunt cei puțini și răi, nu cei mulți și buni, dar care, din păcate, au tăcut. Probabil nu vom putea stabili niciodată răul întreg și pagubele imense ce au făcut țării și poporului român această mână de oameni.

A dobândit justiția noastră putere prea multă?! Aș spune că în parte i s-a dat, în parte și-a luat, dar nu știu care este partea mai mare. Cu ani în urmă, un ministru al justiției abia înscăunat, a făcut public o afirmație șocantă, aceea că puterea nu se dă, se ia! Este șocantă pentru că, „luarea/preluarea puterii” este proprie regimurilor tiranice, iar nu celor democratice în care puterea se dă unor reprezentanți aleși din popor pentru a se ocupa de treburile publice (sună lemnos și găunos, dar formularea este inevitabilă!), iar ministrul care a spus-o nu poate fi în nici un caz bănuț de neștiință

„Justiția noastră
nu este acolo unde ar trebui
să fie, dar despre lipsa
de maturitate și cauzele ei,
cu altă ocazie...”

de carte și eu cred că aceasta a fost (doar una dintre acele greșeli (nu singura!) care a marcat în rău mersul justiției. Și aceasta pentru că luată *tale quale*, judecătorii, stimulați în bună măsură și de o parte a puterii politice în cap cu președintele țării, au început să creadă că își pot lua ei înșiși câtă putere vor. Și și-au și luat, dar ceea ce a fost mai grav a fost faptul că judecătorii nu au băgat de seamă că deasupra lor s-a așezat o „putere” abuzivă, aceea a avocaților statului și ai serviciilor secrete, care s-au purtat ca unelte ale puterii politice. Nu toți, dar cei care au făcut-o au fost cei care au devenit vizibili. Făcându-i de râs și pe ceilalți.

Este interesant de relevat și mecanismul de creare a justiției obediente: salariile au fost mărite, iar pensiile, gândite la un nivel care să le facă mai atractive decât munca în robă, pentru a-i determina pe cei vechi și experimentați, dar nealiniați, să plece spre a face loc noilor, mulți entuziaști și pregătiți, dar neexperimentați, între care se aflau însă și unii cu probleme de comportament (e mai mult de atât, dar rămâne scrierea și asta obligă la reținere în exprimare) și îmbătați de putere. Este motivul pentru care justiția noastră nu este acolo unde ar trebui să fie, dar despre lipsa de maturitate și cauzele ei, cu altă ocazie. Dar și dintre cei cu vechime și maturi ca vârstă s-au găsit destui însetați de putere și care au abuzat de ea punându-se în slujba puterii. Între cei cu dreptul și puterea de a decide soarta întregului corp al judecătorilor și procurorilor s-au aflat însă destui care n-au înțeles că a-i dezbrăca de robă pe nedrepti și pe cei bolnavi cu adevărat (sunt și dintre aceia care testați cu adevărat s-ar dovedi că n-au dreptul să fie ce sunt) sau bolnavi doar de putere și a nu avea milă pentru aceștia este în folosul corpului magistraților, al justițiabililor și al Țării.

Mi-e greu mie să spun ori să răspund la întrebarea de ce toți (buni și răi, împreună) au tăcut mălc atunci când unul dintre ei s-a retras din activitate cu o pensie reprezentând echivalentul a vreo 20.000 de euro/lună, sumă ce care a scandalizat România întreagă, dar nu și pe magistrații ei, care au judecat strâmb că e mai bine să-l imiți pe acela, dacă se poate, decât să te dezici (barem) de asemenea tupeu.

Este greu de înțeles (și nu cred că doar pentru mine!) rațiunea pentru care Ziua Justiției din România a fost stabilită, în anul 1994 (HG nr. 364), în prima duminică a lunii iulie. Ministrul justiției de la acea dată, domnul Gavril Iosif Chiuzbaian, avea de prim consilier pe domnul Theodor Rus, un fost bun președinte de tribunal (în Harghita) în care avea mare încredere (avea și de ce!) și cred că ideea (lăudabilă în saune, a) instituirii acestei zile a fost gândită de cei doi împreună (dar nu am dat nicicum de domnul Rus spre a mă asigura că așa este), iar de bunele lor intenții nu am nici un motiv de a mă îndoi.

Domnul G.I. Chiuzbaian fusese, începuturile vieții profesionale judecător și mai apoi, mânat și de alte preocupări de suflet și de minte, a înclinat balanța când într-o

parte, când în alta, fiind ba funcționar ministerial prin cele ale culturii, ba prin cele ale dreptății. Avea și har scriitoricesc (a fost coscenarist al filmului „*Instanța amână pronunțarea*” realizat în anul 1976, cu o distribuție actoricească impresionantă și în regia lui Dinu Cocea), a scris eseuri, poezii, studii istorice, lucrări relevante de drept și a fost *reîntemeietor al revistei „Palatul de Justiție”*. Era avid de cunoaștere (de oameni și de lucruri noi) și de comunicare, îi plăcea (uneori prea mult) să vorbească în fața publicului, conștient de valoarea și farmecul său oratoric, era dornic de a-și întâlni omologii, de a vorbi cu ei și de a stabili cu aceștia relații personale („*ministru pentru relația cu universul*”, l-a caracterizat cu umor fin un alt personaj politic important al acelor vremuri). Era boem, elegant în exprimare și în ținută (un aristocrat, a spus despre el Daniela Ciochină, fostă membră a CSM), de o desăvârșită politețe, cu mult bun simț, moderat și tolerant, deși, ca orice mason, era și orgolios și perseverent în atingerea țințelor sale.

Domnul Chiuzbaian fusese numit ministru în martie 1994, în vremuri grele pentru justiție (în acel an, Tribunalul București, al cărui președinte eram, avea 61 de judecători care au soluționat 54.000 de dosare, condițiile de lucru era proaste, clădirile, în ruină și insalubre, salariile judecătorilor, mici) și după ce, cu numai o zi înainte, șeful său de atunci, un secretar de stat din Ministerul Justiției, îl amenințase că „îl dă afară” după un schimb de replici tăioase și pentru pricini doar de ei știute. Și încerc să-mi imaginez reacția secretarului de stat (un excepțional judecător de scaun, dar atins și el de microbul politicii, hibă grea și rea a justiției noastre) care-l amenințase pe domnul Chiuzbaian cu destituirea, când, în ziua următoare, invitat la înscăunarea noului ministru, acesta a anunțat păstrarea sa în funcția de secretar de stat, uimindu-i pe toți cei care știau incidentul din ziua precedentă prin eleganța sa.

Nu am însă îndoială că instituirea „Zilei Justiției” a fost și un gest politic și o încercare a ministrului de a demonstra că se ocupă și lucrează cu folos, dar și de a câștiga simpatia/bunăvoința judecătorilor. Dar la vremea aceea, nevoile și gândurile judecătorilor erau la lefuri, la numărul de dosare, la ruina „palatelor”, la dotarea instanțelor (cine mai știe că în anul 1994 am achiziționat câte un calculator pentru fiecare instanță și am angajat o cunosătoare să ne învețe a lucra cu ele?!), la inflația galopantă și care se îndrepta către una cu trei cifre, la inflația de legi (inclusiv de legi populiste, politicianiste și proaste, dar în această zonă a leghiferării lucrurile stau acum mult mai prost decât atunci) și mai puțin la aceea a unei „zile a justiției”. Unele dintre ele au fost rezolvate de miniștrii care au urmat domnului Chiuzbaian, dar despre cât bine și cât rău au făcut justiției și justițiabililor urmașii lui în biroul ocupat cândva și de un uriaș al dreptului pe nume Constantin Hamangiu (nu a fost singurul uriaș ministru, dar a fost, după știința mea, singurul ministru al justiției care și-a donat averea încă din timpul vieții,

> 25

Academiei Române¹, pentru acordarea unor premii pentru opere literare, între cei premiați fiind Lucian Blaga, George Călinescu, Ionel Teodoreanu, Ion Irimescu, Mihail Jora), de nu se vor răzgândi cei care m-au invitat și conduc revista Palatul de Justiție, poate voi reuși să scriu altă dată.

Eu cred cu tărie și că justiția noastră ar trebui să-și scrie, fără ură, fără părtinire, fără amestec din afară, altul decât cel necesar cercetării, istoria așa cum a fost și că acesta ar putea fi, ar trebui să fie, un proiect de cercetare al Academiei de Științe Juridice din România. Cred că ar fi în folosul judecătorilor de ieri și de azi, dar și al justițiabililor de azi să știe și unii, și alții ce a făcut justiția rău și ce a făcut bine spre a ști cum să facă doar bine. De altfel, cred că același lucru ar trebui să-l facă și avocații statului, și avocații particularilor, dar și mulți alții care, într-un fel sau altul, au marcat istoria noastră (a Țării, a Românilor, a prietenilor și/sau a dușmanilor). Cred că este vremea pentru a ne vindeca de ură și de a ne salva.

**

Am o datorie de conștiință față de domnul Gavril Iosif Chiuzbaian. Acea de a-i spune ce n-am știut a-i spune în timpul vieții, de ce n-a vorbit în seara zilei de 6 noiembrie 1995, atunci când, din poziția de președinte al Tribunalului București și de administrator al clădirilor justiției bucureștene, am organizat, la Casa Centrală a Armatei, aniversarea a 100 de ani în Palatul de Justiție. Palatul era la acea vreme proptit cu schele de lemn în interior, după ce cutremurele și vremurile l-au șubrezit din temelii. Ne-am propus să obținem sprijinul președintelui României, al Parlamentului și al Guvernului pentru a reface Palatul și „a-i da strălucirea de altădată”.

Am invitat și au acceptat invitația noastră președintele, prim-ministrul, ministrul justiției și ministrul finanțelor, președinții

¹ Actul de donațiune (testamentul) a fost întocmit la data de 22 decembrie 1929 pentru „înființarea unui însemnat premiu literar, artistic și juridic pentru stimularea și încurajarea celor mai superioare manifestațiuni ale minții și sufletului românesc”, donația având ca obiect „suma de 5 milioane de lei și înscrise funciare rurale (...), fruct al economiilor mele, al vieții mele modeste ce am dus și al unei munci juridice fără preget de aproape 30 de ani...”.

Camerelor Parlamentului și președinții celor două Comisiilor Juridice ale Parlamentului. Ziua evenimentului (6 noiembrie) a fost stabilită în acord cu invitații și programele acestora, în particular cu acela al președintelui, de aceea nu s-a putut ține la data de 15 octombrie.

Cred adesea că dacă „lucrurile se întâmplă altfel decât ni le dorim, atunci trebuie să le acceptăm așa cum se întâmplă” (doamna Gabriela Bârsan mi-a spus asta în februarie 1990, dar nu știu dacă azi mai crede la fel, retrasă într-o altă lume după ce i s-a întâmplat, ceea ce cu siguranță nu și-a dorit și nu a meritat), pentru că tot ceea ce ni se întâmplă, este scris în stele și că dacă avem uneori alternative în alegeri (bine sau rău), adesea nu putem decât să ne supunem. Așa a fost și atunci, la evenimentul nostru!

La data de 4 noiembrie 1995, la ora 21.30, pentru că nu a mai vrut doar să vorbească despre pace, ci să și facă pace, pentru că socotea că au murit prea mulți și a curs prea mult sânge, pentru că voia să pună capăt urii spre a trăi în armonie cu palestinienii, prim-ministrul israelian Ytzhak Rabin, participând la un miting pentru pace în Piața Regilor Israelului din Tel Aviv (azi, Piața Rabin), a fost ucis cu două gloanțe de pistol de un tânăr de 25 de ani, Yigal Amir, student la drept și extremist radical evreu, care îl considera pe Y. Rabin, pentru dorința și intenția sa de a face pace cu palestinienii, un „rodef” (ceva între trădător, criminal) căruia trebuia să i se aplice „din rodef”, adică legea iudaică în temeiul căreia oricine putea să-l omoare ca dușman al evreilor.

Asasinatul comis de Yigal Amir a schimbat mersul istoriei omenirii și mai ales pe cea a evreilor și palestinienilor, pentru că în loc de pace, aceștia sunt și azi într-un conflict politic și sângeros, într-un soi de război nerăzboi fără perspective de încheiere într-un viitor apropiat².

Cel care ne-a stricat și nouă evenimentul aniversar, extremistul radical Yigal Amir (care nu era singurul în dezacord cu cel pe care l-a asasinat și nu a fost singur la comiterea crimei, având cel puțin doi complici, de implicare fiind bănuie, dar nu și demonstrat, chiar și Shin Beth³) a fost condamnat la închisoare pe viață și la alte două pedepse cu închisoare (împreună cu cei doi tovarăși ai săi identificați). A stat 15 ani izolat și în penitenciarele care l-au găzduit s-au construit camere speciale pentru el.

Absența (motivată a) președintelui României de la evenimentul din 6 noiembrie 1995 a făcut însă ca și alți înalți oficiali să lipsească, așa încât intenția noastră de a-i sensibiliza și a-i capacita pe guvernanți pentru renovarea Palatului de Justiție nu și-a atins scopul la nivelul pe care ni l-am dorit, dar ca sărbătoare a Justiției a fost apreciată

² Ceea ce se întâmplă acum (octombrie-noiembrie 2023) în Israel și Gaza este revoltător și demonstrează că, în realitate, acolo nu se vrea pace de cei care ar putea aduce pacea.

³ Poate că este doar o greșeală ori o exagerare bănuiala exprimată și retractată de B. Netanyahu către Mossadul, care este parte a Shin Beth ar fi știut, ar fi vinovat dacă n-a știut... de ce urma să facă organizația Mișcarea de Rezistență Islamică - Hamas. Dar dacă nu e?

*Eu cred cu tărie
și că justiția noastră ar trebui
să-și scrie, fără ură, fără părtinire,
fără amestec din afară, altul
decât cel necesar cercetării, istoria
așa cum a fost și că
acesta ar putea fi,
ar trebui să fie.*

**

Apreciind ideea instituirii „Zilei Justiției”, am exprimat atunci rezerva cu privire la data aleasă, care mi s-a părut neinspirată, dar evident, domnul Chiuzbaian și-a menținut proiectul și a obținut acordul membrilor guvernului de la acea dată, doar că adoptând hotărârea și dând sarcină „Ministerului Justiției și autorităților administrației publice locale și județene să acorde sprijin în organizarea și desfășurarea manifestărilor prilejuate de acest eveniment”, Guvernul nu s-a obligat în realitate la nimic.

Atunci ca și acum, eu credeam că judecătoria ar fi trebuit să hotărască data acestei sărbători și cred că **Ziua Justiției Române ar trebui să fie ziua de 15 octombrie** și (eventual) sărbătorită în ziua de vineri/sâmbătă a săptămânii cu această dată în calendar. Pentru că aceasta a fost ziua în care, în anul 1895, impunătorul Palat al Justiției de pe malul Dâmboviței din București a fost dăruit de poporul român, judecătorilor prin gestul formal al predării cheii acestuia, de către Regele Carol I, prim-președintelui Înaltei Curții de Casație și Justiție de la acea dată, Constantin Eustache Schina.

*“ Am căutat și la alții
„Ziua Justiției”,
iar cercetările mele
m-au dus la concluzia că noi
am fost absolut originali,
neimitând pe nimeni, pentru că
pe alții înaintea noastră
nu i-am găsit cu așa
sărbătoare.”*

Oamenii care fac istoria au vrut altfel și așa se face că am rămas de atunci cu o sărbătoare în pragul vacanței judecătorești, adică la vremea în care tuturor purtătorilor de robă le stă capul la altceva, numai la sărbătoarea justiției nu. Judecătoria sunt ocupați la începutul verii să termine de redactat hotărârile, să-și facă bagajele și să uite o vreme de grijile judecăților, procurorii sunt preocupați să nu uite vreun arestat nearestat ori vreo măsură fără măsură, iar avocații, ... obligați să-și organizeze timpul în așa fel încât să fie și la muncă (spre a nu pierde, în avalanșa de hotărâri ce vin peste ei, vreun termen), și-n vacanță. Să recunoaștem, iar viața a demonstrat acest lucru deja, că în vârtejul multelor care trebuie făcute la începutul verii, de Ziua Justiției se pot întâmpla lucruri faine, dar dacă „ziua justiției” ar fi în luna octombrie, cu siguranță ar fi mai... sărbătoare și mai altfel.

Am căutat și la alții „Ziua Justiției”, iar cercetările mele m-au dus la concluzia că noi am fost absolut originali, neimitând pe

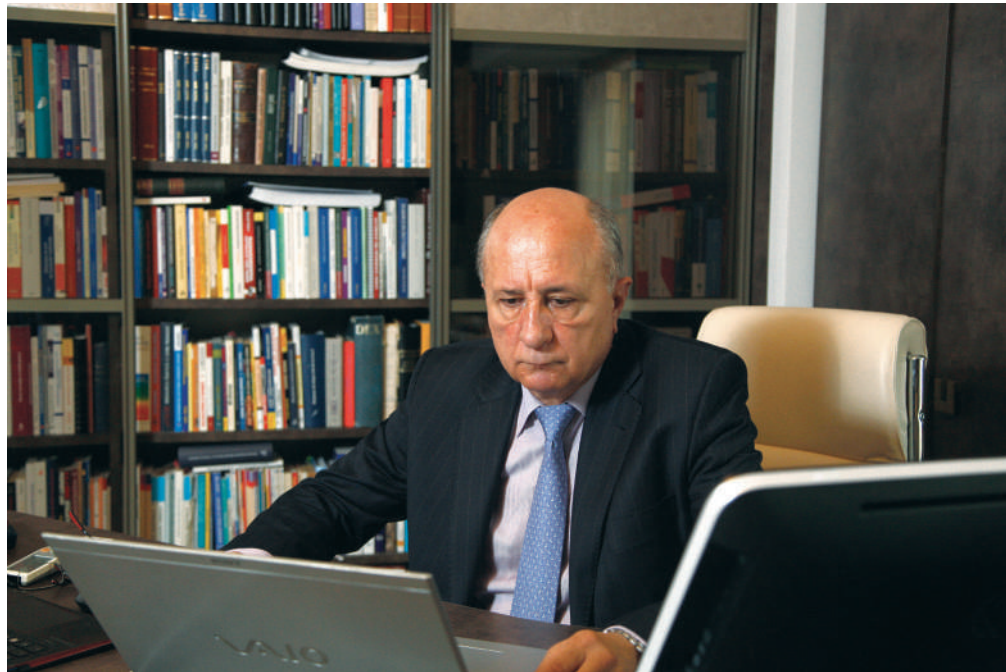
nimeni, pentru că pe alții înaintea noastră nu i-am găsit cu așa sărbătoare. Singura țară pe care eu am identificat-o cu o zi similară este Regatul Belgiei. O țară cu un sistem judiciar care s-a aflat multă vreme în grea suferință, Belgia fiind țara în care o eroare judiciară gravă a precedat-o pe cea din Franța cunoscută ca „Afacerea Outreaux”.

În anul 2015 în Belgia a fost instituită ca „Zi a Justiției”, ziua de 30 martie, evenimentele ce se desfășoară în această zi fiind organizate într-un spirit de solidaritate a lumii judiciare, de către judecători și avocați. La data de 20 martie 2023 au fost organizate sub deviza „**justiția este treaba tuturor cetățenilor**”, două „conferințe-dezbateri majore”, cu participarea unor academicieni și a purtătorilor de robe: (i) la Facultatea de Drept a Universității Libere din Bruxelles, pe tema neexecutării hotărârilor judecătorești într-o democrație și (ii) la Facultatea de Drept a Universității din Anvers, pe tema rolului judecătorului într-un stat de drept.

Mai avem „zile ale justiției”, dar de alt fel și de un alt nivel. Nu putem include între aceste și „Ziua Mondială a Justiției Sociale”, care este un concept (generos, dar utopic) de acțiune comună pentru a asigura hrana tuturor, a elimina sărăcia și excluziunea, a asigura drepturi ale omului pentru toți și multe altele. Poate că inteligența artificială va ajuta inteligența naturală să facă justiție socială, doar că semnele nu sunt chiar atât de încurajatoare, inteligența artificială lucrând până acum în folosul celor care nu gândesc prea mult la justiția socială și în scopuri care nu au nimic în comun cu justiția socială. Deși ideea îmi pare utopică, speranța că ar putea exista o lume mai bună prin justiție socială nu trebuie abandonată niciodată.

Prima dintre zilele justiției, în ordinea cronologică, este cea instituită de Organizația Națiunilor Unite la data de 17 iulie, sub denumirea de „**Ziua Internațională pentru Justiție**”, pentru a celebra adoptarea, la data de 17 iulie 1998, a Statutului Curții Penale Internaționale. O jurisdicție și o instanță create „din setea neclintită de dreptate a societăților”, de „imperativul dreptății și de căutare a păcii”, recunoscută de 94 de țări, între care nu se află însă SUA (retrasă cu zgomot), Rusia, China și Israel (retras, de asemenea) și care, belicoasă, îl amenință pe Vladimir Putin cu arestarea și condamnarea pentru crime de război. Ar putea fi hotărârea care să-i valideze existența sau actul de deces. Având 18 judecători și peste 800 de salariați și un buget asigurat de statele membre, care depășește 150 de milioane de euro, are toate motivele să fie și eficientă. Dar mie îmi pare că actul de naștere și Curtea astfel născută sunt dintre acelea care confirmă că legea și justiția nu sunt pentru lei. Nu cred că președintele Federației Ruse ar putea fi condamnat de Curtea Penală Internațională, dar dacă totuși va fi judecat de această instanță, nu cred că procesul lui ar fi unul corect de vreme de Curtea s-a... antepunut!

„Ziua europeană a justiției civile” sau „Ziua europeană a justiției în întreaga

Europă” a fost instituită de Consiliul Europei la 5 iunie 2003, data acesteia fiind fixată în ziua de 25 octombrie, adică foarte aproape de cea pe care eu o văd ca zi a justiției române și care ar putea fi cumva asociată cu cea a „întregii Europe”. Altfel, îmi este greu să înțeleg că deși suntem parte a UE și avem o zi a justiției întregii Europe, se cuvine totuși să fim (în sfârșit) disidenți și să ignorăm „ziua justiției întregii Europe” în favoarea celei române. De această dată, cred că nu avem nici un motiv de „nealiniere”. De altfel, Consiliul Europei și Comisia Europeană **au și invitat** (tradus în termeni mai puțin diplomatici, **a ordonat!**) ca statele membre să informeze cele două instituții „cu privire la orice eveniment organizat în acest cadru”, or unind cumva cele două zile, ne-am ușura sarcina de conformare și am intra în rând cu celelalte state. Și cum organizarea evenimentelor dedicate aceste zile se adresează și studenților, octombrie ar fi, cred eu, și potrivită pentru manifestări dedicate acestei / acestor zile.

Prin Rezoluția A/Res/75/274 din 2021, Adunarea Generală a Organizației Națiunilor Unite a proclamat ziua de 10 martie drept „Ziua Internațională a Judecătoarelor”. Scopul declarat este acela de a celebra femeile judecător și a inspira tinerele femei să se orienteze spre profesia de judecător, dat fiind faptul că, tradițional, domeniul este rezervat bărbaților.

Notez însă aici că o **Asociație Internațională a Femeilor Judecător (IAWJ)** a fost înființată în anul 1991 (după ce un număr de 50 de femei judecător din întreaga lume au fost invitate să participe la o reuniune aniversară a Asociației Naționale a Femeilor Judecător din SUA). Asociația, care are sediul la Washington, are peste 6.000 de membri din 143 de țări (nu am găsit și românce între ele, dar poate nu am

căutat destul), scopul ei fiind acela de a contribui și promova statul de drept, de a asigura accesul egal în justiție, de a lucra neobosit pentru a crește numărul de femei judecătorești și accesul acestora la funcții judiciare, de a aborda și curma nedreptățile cu care se confruntă femeile și fetele în societățile lor⁴. Asociația, care este extrem de bine organizată și colaborează cu asociații naționale, are o conferință internațională la fiecare doi ani și desfășoară numeroase activități pe probleme specifice justiției, având un număr de șase programe prioritare⁵.

Mi-e grijă însă că atât ONU, cât și IAWJ sunt atemporale și că, în curând, noi toți vom trebui să renunțăm la ziua femeii și la ziua bărbatului, ori să adăugăm alte nu știu câte zile la cele două spre a fi în pas cu vremurile și a nu-i discrimina pe cei care nu sunt ce par a fi.

Mai amintesc aici că în România, primele trei femei care au fost numite judecător, printr-un Decret Regal din 17 februarie 1945, au fost Yolanda Eminescu, Sanda Rosetti și Steliana Popescu și că presa vremii a notat atunci că „*odată cu numirea primelor trei femei ca judecător, justiția noastră s-a umanizat*”. Dar azi în România, din totalul judecătorilor, 73% sunt femei și doar 27% bărbați (o ușoară majoritate având și în parchete), așa încât măsuri viitoare ar fi necesare și pentru... nediscriminarea bărbaților.

Româncele juriste se pot mândri și cu faptul că prima femeie din Europa care a obținut licența în drept la Universitatea Sorbona⁶ în anul 1887 (la 20 de ani!) și trei ani mai târziu, titlul de doctor în drept (prima femeie în lume care a obținut acest titlu) a fost Sarmiza Bilcescu (căsătorită Alimănișteanu). Și în istoria celebrei universități este consemnat că deși privită cu simpatie de studenți și de majoritatea profesorilor, unul dintre ei, pe nume Paul Sunday, a dat-o afară de la curs sub cuvânt că „știința se face fără femei”, iar istoria noastră (biografia ei a fost scrisă și publicată de Mihai Villara în anul 1947), aminteste de prietenia ce a legat-o pe Sarmiza Bilcescu de Regina Maria (pe care a învățat-o limba română și cu care cânta la pian). Dar și faptul că Sarmiza deși a fost admisă (și cu ajutorul lui C. Dissescu) în Baroul Ilfov în anul 1921 (avându-l atunci decan pe Take Ionescu), cu o decizie care a stârnit admirația întregii lumi, din pricina mentalităților vremurilor, nu a putut practica avocatura, dedicându-se altor activități care i-au atras faima de „mamă a celor necăjiți și lipsiți și sprijin al studențimii”. ■

Poate că
inteligența artificială va ajuta
inteligența naturală
să facă justiție socială,
doar că semnele nu sunt chiar
atât de încurajatoare.

REVISTĂ DE INFORMARE ȘI CULTURĂ JURIDICĂ

Adresa: B-dul Magheru, nr. 22,
Sector 1, București

Director fondator serie nouă: Gavril Iosif CHIUZBAIAN

Director: Prof. univ. dr. av. Ioan CHELARU
Redactor-șef: Conf. univ. dr. Gheorghe GHEORGHIU
Senior editor: Prof. univ. dr. h.c. Ovidiu PREDESCU

Secretar de redacție: Cristian PAVEL
DTP: Manuela STOICA | Corectură: Lucia GRUESCU

Grupul editorial „Universul Juridic”
Tipar: Grupul editorial „Universul Juridic”

ISSN: 2457-2314 Se distribuie gratuit.

⁴ Prima - Asociația Internațională a Femeilor Judecător (iawj.org)

⁵ Evenimente viitoare - Asociația Internațională a Judecătorilor de Femei (iawj.org)

⁶ Numele de Sorbona i se datorează unui student, Robert de Sorbon (1201-1274) care, în anul 1257, a avut ideea organizării unui „colegiu” în care studenții își gestionau în comun resursele. A fost capelan și confesor al Regelui Ludovic al IX-lea, acesta din urmă, care este ctitor al Bisericii Sainte Chapelle situată în curtea interioară a Palatului de Justiție din Île de la Cité, fiind singurul rege francez canonizat.

(DEZ)ILUZIILE PROFESIONALE, CAUZE DE FOND ȘI FORMĂ...

Prof. univ. dr. **BOGDAN LIVIU CIUCĂ**, președinte, Academia de Științe Juridice din România

Motto: „*Justiția este adevăr în acțiune*”,
Joseph Joubert

In cadrul conferinței științifice organizate de **Academia de Științe Juridice din România** în data de 20 octombrie 2023, am propus spre reflecție o analiză a „**dreptului recent**”, situat între „gândirea critică” și „fatalismul național”.

Încercând să evit o abordare a sistemului judiciar din aceeași perspectivă, dar dorind să rămânem în interiorul temei „Sistemul judiciar și inventarul (dez)iluțiilor profesionale”, propun să abordăm cu sinceritate atât conceptul fundamental de „adevăr”, cât și contribuția pe care noi, fiecare în parte, în calitate de profesioniști sau ca simpli locuitori ai cetății, o avem la expandarea acestui inventar al (dez)iluțiilor profesionale.

Într-o definiție generală, sistemul judiciar este format din ansamblul instanțelor judecătorești și al autorităților judiciare și are ca preocupare identificarea adevărului, în scopul principal de a soluționa un litigiu și de a aplica corect legea.

Într-un articol intitulat „**Justiția și justițiabilii increduli**”, apărut pe platforma juridice.ro, autorul Mihai Pașca susține că „Justiția, prin definiție este *dreptatea* și *adevărul* spus și realizat exclusiv de către instanțele de judecată, iar noi, cei din sistem, avem obligația de a proceda în consecință, fiind conștienți că există nexul causal între lipsa de încredere în justiție și soluțiile ajuridice, care determină în mod regretabil și descalificant injustiție. Atitudinea noastră profesional-dispozitivă, a celor care realizăm actul de justiție, nu trebuie deloc manifestată limitativ aprecierii total greșite, potrivit căreia toate aceste valori și principii, obligații și prerogative, drepturi și responsabilități corelative și corespondente ar reprezenta doar un lux teoretic”¹.

Depășind posibile și legitime discuții privind definiția sistemului judiciar, a adevărului, a dreptății și a exclusivității instanțelor de judecată în determinarea și stabilirea acestora, am considerat de remarcat centrarea autorului asupra „atitudinii... profesional-dispozitivă” a celor ce reprezintă profesioniștii sistemului judiciar și influența acestora în determinarea „(dez)iluțiilor” de care aminteam.

Încercând să depășim blocarea într-un „idealism absolut” ce-și are rădăcina în filosofia lui Hegel și căutând o abordare cât mai practică, vom încerca o menționare succintă a ceea ce denumim generic „adevăr”, amintind de:

- Teoria lui Bertrand Russel² care considera că există două mari categorii ale

“**Acceptarea diferenței
ce există între adevărul judiciar
și adevărul obiectiv, generează
neîncrederea cetățeanului în
sistemul judiciar**”

„cunoașterii”: cunoașterea lucrurilor și cunoașterea adevărilor;

- Teoria adevărului a lui TOMA DE AQUINO³, care, influențat de filosofia gânditorului grec ARISTOTEL, susține că *adevărul* și *falsitatea* nu sunt lucruri ce aparțin judecăților, iar aceste lucruri la care se referă se situează între „inteligenta creatoare Dumnezeu și inteligența umană”⁴;
- WILLIAM JAMES⁵ care apreciază că ideea devine adevărată doar în momentul în care generează un profit pragmatic, deci „adevărul este urmarea testării unei idei în experiență”⁶.

Plecând doar de la aceste abordări filosofice, acad. prof. univ. dr. Mircea Dumitru concluzionează că „Adevărul corelează foarte bine cu ideea de dreptate și de bine public. În același timp, adevărul trebuie corelat cu ideea de expertiză, cu oameni care cunosc foarte bine un domeniu și care pot să ofere, prin știința lor, soluții la problemele societății... deci există o foarte strânsă corelare între noțiunea teoretică de adevăr și noțiunile de bine public, de justiție, de dreptate.”⁷

Această teorie, pe care o regăsim și în dialogurile etice ale lui Platon, conduce la constatarea făcută de acad. Mircea Dumitru, privind pericolul de „politicizare a adevărului” și a necesității de a face o distincție între exprimarea unor opinii și impunerea acestora ca „adevăruri care nu mai trebuie examinate”.

Reîntorcându-ne la titlul conferinței: „Sistemul Judiciar și inventarul (dez)iluțiilor profesionale”, putem aprecia că aceste (dez)iluții pot fi analizate atât din perspectiva profesioniștilor din sistem, cât și din perspectiva celor din afara sistemului judiciar, dar care beneficiază de existența, activitatea și deciziile acestora.

În egală măsură, (dez)iluțiile pot fi determinate sau permise de tarele sistemului de educație și pregătire profesională, dar și de o arhitectură subredă a acestui sistem, lipsa de responsabilitate sau reputație afectată a celor ce activează în interiorul acestuia - a unei legislații exagerate, stufoase și de multe ori preluată mimetic, fără a ține cont de realități și de cultura juridică națională.

De asemenea, putem considera o cauză a (dez)iluțiilor înțelegerea greșită a „adevărului”, impunerea cu titlu de „adevăr” a unor „opinii” netestate în practică, desprinderea legii de etică și a adevărului judiciar

de adevărul promovat de normele creștine și inspirat de Creator!

Amintindu-ne în acest context de „*res iudicata pro veritate accipitur*” - expresie întâlnită în „Digestele” lui Justinian, cităm o abordare admirabilă a prof. univ. dr. Valeriu Stoica, ce preciza, plecând în argumentare de la acest adagiu, că „lucrurile judecate își bazează autoritatea nu pe adevăr, ci pe prezumția de adevăr, pe care se întemeiază autoritatea lucrului judecat a unei hotărâri judecătorești”⁸.

Acceptând teoria propusă în articolul citat, prin care se acceptă că „dreptatea, indiferent care ar fi criteriile ei, nu poate fi înfăptuită decât în raport cu anumite fapte cunoscute ca urmare a cercetării judecătorești, prin admiterea, administrarea și interpretarea probelor”⁹, dar și că „adevărul nu este doar o valoare epistemică, ci și una morală. Aflarea adevărului este dependentă nu numai de eficacitatea ansamblului de procedee și tehnici cognitive, fie ele juridice sau complementare, ci și de fidelitatea judecătorului față de valoarea morală a adevărului”¹⁰.

Putem spune că acceptarea diferenței ce există între adevărul judiciar și adevărul obiectiv, generează neîncrederea cetățeanului în sistemul judiciar, atitudini ostile și critice față de acesta (sistemul judiciar) și provoacă (dez)iluțiile celor ce lucrează în sistem sau apelează la acesta în temerara încercare de obținere a *dreptății* pe baza *adevărului*.

Cumva, introducerea sintagmei „adevăr judiciar” justifică posibilitatea pronunțării unor hotărâri ce nu corespund cu adevărul obiectiv, situația fiind similară cu introducerea în discursul public a sintagmei „corect politic”.

Fără a avea pretenția realizării unui inventar al (dez)iluțiilor profesionale din sistemul judiciar, am încercat să relevăm doar câteva din problemele cu care se confruntă justiția în relația cu justițiabilii și cu profesioniștii dreptului.

Convinși de faptul că „ordinea de drept este una din mărețiile omului”¹¹, credem că „iudicis est semper in causis verum sequi”¹² rămâne valabil și astăzi și că niciun efort nu este prea mare pentru a crea judecătorului condiții de a judeca în baza unei pregătiri profesionale de excepție și bazându-se pe conștiința care este „acel judecător ce Nu Dă Greș”¹³... ■

³ Toma De Aquino (1225-1274) - călugăr dominican, teolog, filosof

⁴ Socio-umane.ct-asachi.ro „Problemele cunoașterii umane”

⁵ William James (1842-1910) - psiholog și filosof american, considerat părintele psihologiei americane

⁶ CT-asachi.ro

⁷ Mircea Dumitru - Post adevărul este ca și cum ai spune ca adevărul poate fi supus la vot - pressone.ro

⁸ Valeriu Stoica dilemaveche.ro

⁹ Valeriu Stoica dilemaveche.ro

¹⁰ Ibidem

¹¹ Petre Țuțea (1902-1991) - economist, eseist, filosof, jurist, politician și publicist român

¹² Întotdeauna judecătorul este dator să descopere adevărul în orice proces

¹³ Honoré de Balzac (1799-1850) - romancier, critic literar, eseist, jurnalist și scriitor francez

¹ Juridice.ro/484124/justiția-și-justițiabilii-increduli.html

² Bertrand Russel (1872-1970) - logician, filosof, matematician, istoric, eseist și critic social britanic